

Mustat papat, musta sisar

Poliittinen uutisointi ja retoriikan käyttö mikkililäislehdistössä 1.1.1917 – 28.1.1918

Itä-Suomen yliopisto

Yhteiskunta- ja kauppätieteiden tiedekunta

Historian- ja maantieteiden laitos

Suomen historian Pro gradu -tutkielma

Lokakuu 2019

Simo Purhonen

Ohjaaja: Arto Nevala

ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO, TIEDOTE

Tekijä: Simo Purhonen

Opiskelijanumero: 250892

Tutkielman nimi: ”Mustat papat, musta sisar”. Poliittinen uutisointi ja retoriikan käyttö mikkelinläislehdistössä 1.1.1917 – 28.1.1918

Tiedekunta/oppiaine: Yhteiskunta- ja kauppatieteiden tiedekunta, Suomen historia

Sivumäärä: 87 + 2 liitettä

Aika ja paikka: lokakuu 2019, Joensuu

Pro gradu -tutkielma käsittelee Mikkelin sanomalehtien eli *Länsi-Savon*, *Mikkelin Sanomien*, *Suur-Savon* ja *Vapauden* uutisointia Suomen sisällissotaa edeltäneellä ajanjaksolla 1.1.1917 – 28.1.1918 eli vuoden 1917 alusta sisällissodan alkuun. Tutkielmassa tarkastellaan, millaisista poliittisista aiheista kaupungin lehdissä kirjoitetaan, millaista retoriikkaa kirjoittelussa käytetään, mihin kirjoittelulla pyritään ja miten edellä mainittujen diskurssi kehittyi ajan myötä.

Tutkimustehtävään vastataan analysoimalla kaupungin sanomalehdistön sisältöä edellä mainittuna ajanjaksona. Pääasiallisena metodina on sovellettu laadullista sisällönanalyysia temaattisen ja retorisen katsantokannan kautta. Menetelmien avulla on kyetty havainnoimaan laajasta sisällöstä esiin nousseet olennaiset ja merkittävimmät teemat, sekä pohtimaan niiden merkitystä ja mahdollisia tarkoituksia.

Mikkelin sanomalehdistöllä voidaan todeta olleen erilaisia uutisoinnin teemoja, jotka nousivat selkeästi esille. Lisäksi kirjoittelun tyyli kehittyi selvästi ajan kuluessa, suosituksen diskurssin ollessa neutraalista aggressiiviseen. Kirjoittelussa heijastui lehtien poliittiset taustat. Sosialistinen *Vapaus* kirjoitti elintarvikekysymyksestä, järjestäytymistoiminnasta ja järjestyksenpidosta. Esimerkiksi järjestäytymistä koskeva kirjoittelu kehittyi työväenyhdistysten perustamisesta kohti vaatimuksia liittyä aseellisiin järjestöihin. Muut lehdet edustivat porvarillista osapuolta. Niiden sisällössä nousi esille suhtautuminen ruotsalaisvähemmistöön, suhde venäläisiin ja Venäjään sekä itsenäisyyskysymys. Muun muassa venäläisiä koskeva kirjoittelu kehittyi positiivisesta retoriikasta vihamieliseen. Tärkeänä havaintona huomattiin, että tietyillä henkilöillä ja mielipidekirjoittelulla oli selkeä rooli lehtien sisällössä. Kirjoituksissa paikallinen taso kytkeytyi voimakkaasti kansalliseen.

Sisällys

Sisällys	3
1 Johdanto	5
1.1 Poliittisen sanomalehdistön synty Suomessa	5
1.2 Sanomalehdistö Mikkelissä	6
1.4 Tutkimustehtävä ja metodi	10
1.5 Tutkimusaineisto ja tutkimusperinne	13
2. Itsenäisyyden alkuaikat Suomessa	16
2.1 Tilanne yleisesti maassa	17
2.2 Mikkelin seudun historiaa ja vuosien 1917-1918 tapahtumat	19
2.3. Elintarviketilanne ja -huolto	23
3 Kieli- ja kansallisuuskysymys	24
3.1. Porvarilehdet ruotsinkielisten kimpussa	24
3.2 Veljistä vai vihollisia – kirjoittelua venäläisistä	31
3.3 Vierasverinen aines.....	34
3.4 Suomalainen maa ja sosialistien selkänoja	36
3.5 Kansallinen herääminen porvarilehdistössä 1917	41
3.6 Vaalit ja vaatimuksia täydellisestä itsenäisyydestä.....	45
4 Työväenlehti luomassa vastakkainasettelua	50
4.1 Mustien pappojen musta pörssi	50
4.2. Elintarvikekysymys politisoituu.....	52
4.3 Tyytymättömyys lautakuntiin kasvaa	56
5 Järjestäytymistä ja kaartinmuodostusta	58
5.1 Työväenyhdistyksiä ja taisteluhenkää	58
5.2 Kamppailu osuusliikkeistä	63
5.3 Maalaisporvaristo anarkiaa vastaan	66
5.4 Järjestysvalta ja poliisi kiistojen kohteena.....	69
5.5 Kangaslammin kahakka	74
6. Johtopäätökset ja pohdintaa tutkimusaiheesta	80
Lähteet ja kirjallisuus	84

1 Johdanto

1.1 Poliittisen sanomalehdistön synty Suomessa

Sanomalehti instituutiona rantautui Suomeen 1700-luvun loppupuolella sen aikaisesta emämaasta, Ruotsista. Suomalaisen sanomalehdistön alkutaipaleella ei kirjoitettu kuitenkaan poliittisista aiheista, vaan lehdistön rooli oli pikemminkin valistuksellinen. Lehdissä oli muun muassa runsaasti maatalouteen liittyvää opastusta.¹ Seuraavan vuosisadan aikana lehdet levisivät ympäri suuriruhtinaskuntaa. Tuo vuosisata, eli 1800-luku oli Suomessa kansallisuusaatteen nousun sävyttämä.² Suomalaisen yhteiskunnan poliittista keskustelua leimasi eritoten kielikysymys. Ruotsi oli perinteisesti ollut hallitseva kieli hallinnossa ja oppilaitoksissa. Tätä valta-asemaa vastaan fennomaaneiksi kutsutut suomalaismieliset aktiivit ryhmittivät Suomalaiseen puolueeseen, joka alkoi hahmottua 1860-1870-luvuilla. Ennen 1900-lukua se ei kuitenkaan ollut kuin löyhähkö aatteellinen ryhmä, jolta puuttui puolue toiminnalle tyypillinen organisaatio ja järjestys.³

Venäjän valtakunnan sisäpolitiikka koki suuria muutoksia keisari Nikolai II:n johdolla vuosisadan vaihdetta lähestyttäessä. Hallitsijan uutena keskeisimpänä päämääränä oli keisarikunnan yhtenäistäminen ja venäläisen nationalismin omaksuminen. Nationalistista politiikkaa oli tarkoitus ulottaa erityisesti Suomen kaltaisille alueille, joilla oli laaja autonomia. Tämä yhtenäistämispolitiikan ajanjakso voidaan jakaa kahteen kauteen, jotka on myöhemmin tunnettu suomalaisessa historiankirjoituksessa paremmin ”sortokausien” nimellä (ensimmäinen 1899-1905 ja toinen 1908-1917.) Yhtenäistämispolitiikka herätti suomalaisissa vastustusta, mutta myös erimielisyyksiä fennomaanien keskuudessa siitä, miten asiaan tulisi reagoida. Osa halusi keskittyä vastustamaan Suomen autonomiseen erityisasemaan kohdennettuja toimia. Näin ajattelevia alettiin kutsua nuorsuomalaisiksi, ajalle tyypillisen yleiseurooppalaisen liberalismitrendin mukaan.⁴ Osa suomalaismielisistä ei taas kannattanut vastarintaa, vaan näki, että myöntöväisyyksensä sekä uskollisuus hallinnolle toisi parhaan lopputuloksen. Heitä kutsuttiin vanhasuomalaisiksi, nuorsuomalaisia yleisesti konservatiivisemmän linjan vuoksi. Lopulta suomalainen puolue hajosi näihin kahteen osaan.⁵

¹ Tommila 1988, 49-55

² Luntinen 1992, 66

³ Landgrèn, 1988. 309-310

⁴ Liikanen 1995, 285-288

⁵ Meinander 2006, 147

Muita ajan huomattavia poliittisia ryhmiä oli pääasiassa maanviljelijöiden etuja ajanut Maalaisliitto sekä ruotsinkielisen väestön ruotsin kielen perinteistä yhteiskunnallista valta-asemaa puolustanut Ruotsalaisten puolue.

Vuosisadan loppu oli suuriruhtinaskunnalle voimakkaan taloudellisen kasvun aikaa. Erityisesti puu-, paperi- ja tekstiiliteollisuus kasvoi nopeasti. Teollisuuden nousun myötä Suomeen syntyi uutta työväenluokkaa, ja sen mukana nouseva poliittinen työväenliike.⁶ Työväenliike sai kannatusta myös maaseudulla. Vuonna 1889 työväenliikkeen hajanainen yhdistyskenttä järjestäytyi Suomen työväenpuolueeksi. Sen nimi muutettiin vuonna 1903 Suomen sosiaalidemokraattiseksi puolueeksi. Vuoden 1907 ensimmäisissä eduskuntavaaleissa siitä tuli heti eduskunnan suurin puolue noin 37 % kannatuksella.⁷ Sosiaalidemokraatit ottivat asiakseen maaseudun maattoman väestön ja työläisten olojen parantamisen. Eri puolueorganisaatiot pyrkivät levittämään ajatuksiaan kansan tietoisuuteen. Tuohon aikaan sanomalehdistö oli muodostumassa kaikista tärkeimmäksi massamediaksi ja tiedotusvälineeksi. Aluksi sanomalehtiä syntyi suurimpiin kaupunkikeskuksiin ja tiheästi asutetuille alueille. Ajan kuluessa poliittiset ryhmät halusivat kuitenkin ulottaa vaikutuksensa koko maan alueelle. Näin myös Mikkelin kaltaiset pienemmät kaupungit saivat oman lehdistönsä.

1.2 Sanomalehdistö Mikkelissä

Mikkelin ensimmäinen sanomalehti alkoi ilmestyä loppuvuodesta 1861. Lehden nimi oli *Mikkelin Ilmoituslehti* ja sille tuli myös ruotsinkielinen rinnakkaisjulkaisu, *St. Michels Annonce-blad*. Lehtiä toimitti maatalouskoulun johtaja, agronomi Mauritz von Fieandt.⁸ Kumpikaan lehti ei ollut poliittisesti latautunut, vaikka von Fieandt olikin tunnetun suomalaismielinen. Lehdet olivat ajan hengen mukaisesti valistus- ja ilmoitustyyppisiä. Esimerkiksi ensimmäisen *Mikkelin ilmoituslehden* etusivulla 23.11.1861 ilmoitettiin muun muassa herneiden ja perunoiden torihintoja.⁹ Päätoimittajan agronomitausta näkyi myös maataloutta ja karjanhoitoa koskevissa kirjoituksissa.¹⁰ Kummankin lehden kustantaminen lopetettiin huonon menekin takia jo kahden vuoden sisällä. Niitä seurasi *Mikkelin Wiikko-*

⁶ Virrankoski 2009, 425

⁷ Eduskuntavaalit vuosina 1907 & 1908. Suomen virallinen tilasto XXIX. Vaalitulasto 1

⁸ Aalto 1990, 15

⁹ Mikkelin Ilmoituslehti, 23.11.1861, nro 0, s. 1

¹⁰ Aalto 1990, 15

Sanomat, joka oli suomenkielinen ilmoituslehti. Lehdellä oli parhaimmillaan vajaa 400 tilaajaa eri puolilla Mikkelin lääniä. Kaupungin sanomalehtitoiminnan vastuulleen ottanut varatuomari Julius Nygren ajoi alas ruotsinkielisen liitteen, jota hän tiettävästi kutsui ”joutavaksi venykkeeksi”.¹¹ Myös *Mikkelin Wiikko-Sanomat* jouduttiin lopettamaan kannattavuussyistä jo seuraavan vuoden joulukuussa. Seuraavaa mikkeliäislehteä saatiin odotella vuoteen 1876, jolloin svekomaanina tunnettu kaupunginvaltuuston jäsen Constantin Carstens toimitti noin vuoden ajan *St. Michels Veckoblad* -nimistä lehteä. Melko pian kävi kuitenkin selväksi, ettei syvällä Savossa ollut kysyntää ruotsinkieliselle lehdelle. *St. Michels Veckobladin* viimeinen numero ilmestyi maaliskuun 31. päivä vuonna 1877.¹²

Työväenliikkeelle syntyi myös oma lehdistö. Mikkeliissä oli perustettu työväenyhdistys vuonna 1890, ja oman lehensä se sai marraskuussa 1906, kun *Vapaus* alkoi ilmestyä. Sen vastaavaksi toimittajaksi ryhtyi kirjatyöntekijä Albin Valjakka ja sitä julkaisi ja kustansi Mikkelin Työväen Sanomalehti- ja Kirjapaino-Osuuskunta r.l. Lehden levikkialueeksi tavoiteltiin koko Mikkelin lääniä, missä se sai tosin kilpailla muiden sosiaalidemokraattisten lehtien, kuten kuopiolaisten ja varkautelaisten omistaman *Savon Työmiehen* kanssa.¹³

Vapaudella oli porvarilehdistöä kattavampi kirjeenvaihtajien ja asiamiehien verkosto ympäri lääniä. Tämän huomasi erityisesti siitä, että lehteen lähetettiin runsaasti kirje- ja yleisönosastotyyppisiä kirjoituksia syrjäisemmiltä seuduilta, joista on havaittavissa poliittinen tiedostavuus. Osuuskunta hankki käyttönsä vuonna 1908 oman kirjapainon.¹⁴ *Vapaus* jatkoi toimintaansa, levikkiään pikkuhiljaa kasvattaen, kunnes tammikuussa 1918 käynnistynyt sisällissota katkaisi sen toiminnan yli vuodeksi. Toimittajakuntaa oli vangittuna, ja esimerkiksi lehden päätoimittajanakin työskennellyt kansanedustaja Albin Valjakka menehtyi Mikkelin sotavankileirillä vuonna 1918.¹⁵

Mikkelin suomenmieliset piirit perustivat ensimmäisen oman lehensä vuonna 1881. *Pellervoa* julkaistiin vuoteen 1884, ja sitä toimitti koko sen ilmestymisen ajan Mikkelin lyseon lehtori, tohtori Rietrikki Pölen. *Pellervolla* oli varsin maltillisesta linjastaan huolimatta kuitenkin poliittinen agenda. Päätoimittajalla oli takanaan pitkä ura suomenmielisessä lehdistössä, ja hän

¹¹ Aalto 1990, 16

¹² Landgrèn 1988, 357

¹³ Mikkelin työväenyhdistys 1965, 20-21

¹⁴ Kuujo 1989, 311

¹⁵ <http://vesta.narc.fi/cgi-bin/db2www/sotasurmahaku/input?hakuid=36457>

oli varsin tunnettu toimija valtakunnallisestikin Suomalaisessa puolueessa. *Pellervon* toiminta loppui Pölenin menehdyttyä, ja sitä seurasi *Mikkelin Sanomat*, joka aloitti vuonna 1885. Päätoimittajana toimi aluksi Kaarle Lehtonen, joka oli Pölenin tapaan opettaja sekä vanhasuomalaisten kannattaja. Seuraavana vuonna, taloudellisten ongelmien takia, lehdestä ottivat vastuun maisterikaksikko F.H. Alopaeus ja E.G. Åkesson. Vahvasti paikallisuutta korostaneen lehden tarina päättyi konkurssiin kesäkuussa 1893, johon osaltaan oli syyllinen kilpaileva nuorsuomalainen lehti, vuonna 1888 lehtori Jaakko Päivärinnan toimesta aloittanut *Suomi* (vuodesta 1893 lähtien *Mikkeli*). Päivärinta itse oli varsin tyylijuhdas fennomaani, joka oli ottanut muodin mukaisesti suomalaisen sukunimen (entiseltä sukunimeltään Svan). Päivärinnan päätoimittajuus näkyi myös *Suomi*-lehden linjassa, nimeä myöten.¹⁶

Mikkelin Sanomien perintöä jatkoi vanhasuomalaista linjaa tukenut liikemies Aleksi Kasurinen, joka perusti *Saimaa*-lehden vuonna 1895.¹⁷ Lehden toimituskuntaan kuului opettaja Lehtosen lisäksi Antero Huuskonen ja Aleksanteri Autonen, opettajia kumpikin. Edeltäjänsä tavoin *Saimaa* kärsi kilpailusta nuorsuomalaisten julkaisun kanssa. Saadakseen lehden vakaammalle pohjalle kaupungin vanhasuomalaiset piirit perustivat seuraavana vuonna osakeyhtiön lehteä varten. Samalla nimi muuttui jälleen enemmän paikallisuutta korostavaksi *Mikkelin Sanomiksi*. Lehden linjaksi muodostui erityisesti maaseudun väestön asiat suomalaisuuden ohella, ja tällä tavoin se onnistui säilymään kannattavana. Kasurisen vaikutuksesta *Mikkelin Sanomat* pidättäytyi vuodesta 1904 lähtien ottamasta kantaa Venäjänpolitiikkaan. Vaikka lehti näin pyrkiin toimimaan neutraalilla maaperällä, otti se kuitenkin kantaa asettumalla tukemaan vanhasuomalaisten myöntöväisyysslinjaa. *Mikkeli*-lehdellä, jota nyt toimitti kirjansitoja O.B. Blomfelt, oli omat taloudelliset ongelmansa 1900-luvun alussa. Lehden toiminnan takaamiseksi perustettiin Osuuskunta Mikkeli ja maaliskuussa 1906 ilmestyi *Suur-Savon* ensimmäinen numero. Nimenvaihdoksen taustalla oli pyrkimys houkutella lukijoita myös muualta Savosta.¹⁸ Näin tutkimuksen tarkasteluajanjaksolla ilmestyi Mikkeliissä yhteensä neljä eri sanomalehteä: Sosiaalidemokraattien äänenkannattaja *Vapaus*, vanhasuomalainen *Mikkelin Sanomat*, nuorsuomalaisten *Suur-Savo*. Viimeksi mainittu vaihtoi nimensä kesällä 1917 *Länsi-Savoksi* siirryttyään uuden Kansanpuolueen äänenkannattajaksi. Näistä neljästä lehdestä *Vapaus* luokitellaan sosialistiseksi ja muut kolme porvarillisiksi.

¹⁶ Aalto, 1990, 20

¹⁷ Saimaa, 01.01.1895, nro 1, s. 1

¹⁸ Aalto 1990, 20-22

Mikkelin Sanomien levikki oli lehden itsensä mukaan vuoden 1917 alussa noin 7000 kappaletta. Konservatiivista Suomalaisten puoluetta kannattaneen lehden vastaavana toimittajana työskenteli ammattitoimittaja Vihtori Simonen.¹⁹ Jo levikin määrä paljastaa, että lehteä luettiin paljon muuallakin kuin itse kaupungissa, jonka asukasluku oli tuolloin alle 4500 henkeä. Eeva-Liisa Aalto arvelee kirjassaan *Maakunnan kantava ääni*, että *Mikkelin Sanomien* levikki oli kuitenkin mainittua pienempi.²⁰ Mikkeliläisten lehtien levikkialueista ei ole tarkkoja tietoja. Silti on syytä uskoa, että *Mikkelin Sanomien* itsensä ilmoittama 7000 kappaletta on lähempänä totuutta, sillä lehdillä oli tapana ilmoitella levikkilukujaan, mikäli ne olivat hyviä. Se oli kilpailuvaltti. Vastaavasti lukuja ei välttämättä ilmoitettu, mikäli ne olivat alhaisempia.

Suur-Savo tuki alun perin Nuorsuomalaisia, mutta siirtyi kesällä 1917 lyhytikäiseksi ja paikalliseksi jääneen pienen Kansanpuolueen äänenkannattajaksi. Savonlinnassa ilmestynyt *Savolainen* ryhtyi samaan aikaan *Suur-Savon* kanssa Kansanpuolueen äänenkannattajaksi. Uutta linjaa korostaakseen lehti vaihtoi nimensä *Itä-Savoksi*. Uuden minipuolueen pieni lehdistö haki yhtenäistä tyyliä, ja näin *Suur-Savonkin* nimi vaihdettiin *Länsi-Savoksi*.²¹ Lehti pyrki etsimään kuulijakuntaa erityisesti Mikkelin läänin maaseutualueilta. Sisältönsä puolesta se kilpaili *Mikkelin Sanomien* kanssa samoista lukijoista. Esimerkiksi rajahinnat, raittiusasia ja maailmansodan tapahtumat saivat runsaasti molemmissa palstatilaa, sekä maaliskuun vallankumouksen jälkeen myös kansallismielisyys ja itsenäisyys olivat lehtien yhteisiä teemoja. Selkeimmin havaittavimpana erona oli *Suur-Savon* keskittyminen maanviljelijöiden äänitorvena toimimiseen.

Lehden vastaava toimittaja oli tarkasteluajanjakson alussa maisteri K.R. Savolahti, joka tosin jo 16. tammikuuta tiedotti erostaan. Savolahti siirtyi uusiin tehtäviin pääkaupunkiseudulle osuusliikkeen palvelukseen. Hänen tilalleen tuli maisteri Jalmari Rissanen, joka oli aikaisemmin työskennellyt Lahden seudulla ilmestyneessä *Etelä-Suomen Sanomissa*.²² Kaikkien tutkielmassa käsiteltyjen lehtien toimitukset ja painot sijaitsivat kaupungin alueella. Mikkelin maalaiskunnassa ei ilmestynyt sanomalehtiä.

¹⁹ *Mikkelin Sanomat*, 22.02.1917, nro 21, s. 2

²⁰ Aalto 1990, 65

²¹ *Länsi-Savo*, 24.09.1917, nro 1, s. 2

²² *Suur-Savo*, 16.01.1917, nro 5, s. 2

1.4 Tutkimustehtävä ja metodi

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millaisista yhteiskunnallisista ilmiöistä ja miten Mikkelissä toimineet sanomalehdet uutisoivat ja kirjoittivat tarkasteluajanjakson aikana. Keskeisimmiksi tutkimuskysymyksiksi nousevat seuraavat pohdinnat: Miten sanomalehdet ottivat kantaa politiikkaan ja aikakauden yhteiskunnallisiin mullistuksiin? millaisiin aiheisiin lehdet ottivat kantaa, tai vastavuoroisesti jättivät sen tekemättä? Millaisia retorisia keinoja ja sanavalintoja lehdistö käytti? Pyrkivätkö lehdet luomaan esimerkiksi selkeän liioittelun kautta viholliskuvaa poliittisista kilpailijoistaan, ja vaikuttamaan näin lukijoihinsa?

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on syytä kiinnittää siis huomiota aineiston laatuun. On tärkeää, että samaan aikaan aineisto on rajattu järkevästi, mutta kuitenkin sen tulisi luoda uskottava pohja tieteelliselle tutkimukselle. Käsiteltävät nimikkeet on käyty perin pohjin läpi, ja vaikka tarkasteluajanjakso on vain reilu vuosi, niin yhteensä pelkkää sanomalehtiaineistoa kertyy tuhansia sivuja. Pääasiallisena metodina toimii temaattinen analyysi. Sen ero esimerkiksi sisällönanalyysiin on jokseenkin häilyvä. Se eroaa kuitenkin esimerkiksi laadullisemman otteensa puolesta, jolla viitataan siihen, että temaattinen analyysi etenee vapaamuotoisemmin, rakentuen aineiston perusteella kerättyjen teemojen ympärille. Näitä teemoja ovat esimerkiksi elintarvikepula ja itsenäisyyskysymys.²³

Sisällön puolesta tutkimuksessa on keskitytty erityisesti lehdistön toimijoiden käyttämään retoriikkaan. Käytännössä retoriikka tarkoittaa sitä, että pyritään esittämään jokin väite uskottavalla tavalla. Samaan aikaan tavoitteena on vähentää kilpailevien väitteiden uskottavuutta. Retorisen analyysiin voi tieteellisesti jakaa useampaan eri kenttään, mutta tutkimukseni kannalta olennaisin suuntaus on erityis- tai kohdeyleisölle suunnattu argumentaatio. Se kiinnittää erityisesti huomiota siihen, että lukijakunta on oletetusti jo valmiiksi vastaanottavaista.²⁴ Mikkeliläislehdistön tapauksessa kyse oli juuri siitä: Kirjoitettiin jokseenkin valmiiksi pureskeltuja asioita ”omille”, joten lehtien esittämien väitteiden tieteelliselle perustelulle ei ollut juuri tarvetta. Lehtiä ei lukenut ”suuri yleisö”, vaan niillä oli omat kohderyhmänsä. *Vapauden* ei siis esimerkiksi ollut tarpeen perustella, miksi sosialismi olisi työväenluokalle paras poliittinen aate.

²³ Sarajärvi & Tuomi 2018 120-123

²⁴ Kärkkäinen 2014, 21-22

Laadullinen tutkimus ei keskity historiallisten tapahtumien, vaan inhimillisten merkitysten kuvaamiseen. Jos yhtenä tavoitteena on ymmärtää, mitä sanomalehti ja sen toimijat pyrkivät jatkuvalla poliittisen vastapuolen suoranaishella solvaamisella saavuttamaan, on se kuitenkin sopivin työkalu siihen. Jokainen ymmärtää, ettei kompromisseihin perustuva yhteiskuntajärjestelmä toimi siten, että herjataan osaa sen toimijoita sanomalehden kaltaisen julkisen areenan kautta. Silti tätä esiintyy aineistossa runsaasti. Esimerkiksi nimimerkki ”Ärrä” kutsuu *Vapaudessa* syyskuussa kaupungin poliisia ”roskaksi.” Historiallinen analyysin olisi hankalaa tai mahdotonta selvittämään kirjoittamaan motiiveja tälle. Sen sijaan voidaan yrittää hahmottaa kvalitatiivisten työkalujen avulla pohtia, mitkä olivat ”Ärrän” pyrkimykset ja aineiston sekä johtopäätösten kautta saada siten tuloksia aikaiseksi. Tätä tapaa on kutsuttu myös tulkinnalliseksi ja postmoderniksi tutkimukseksi.²⁵

Mihin mikkeliäislehdistö argumentaatiollaan sitten pyrki? Suurempia strategisia päämääriä ohjasi lehdistön poliittinen ideologia, joka kytkeytyi valtakunnallisella tasolla toimiviin poliittisiin toimijoihin. Tuon ajan sanomalehdet olivat osa puoluepolitiikkaa, kuten Raimo Salokangas mainitsee.²⁶ Tämä näkyi esimerkiksi porvarilehdistön venäläissotilaita koskevassa uutisoinnissa. Sotilaita ei pidetty missään vaiheessa paikallisena ongelmana. Itse asiassa varusväki Mikkeliissä käyttäytyi niin rauhallisesti, että kaupungin porvarilehdistö uutisoi mieluummin muiden paikkakuntien sotilaista, joiden tekemiset sopivat paremmin lehtien negatiivista mielikuvaa ajavaan agendaan. Aineiston lehdistöllä ei ollut siis tarvetta oikeellisuuteen. Tämä on retoriikan ja esimerkiksi uutistutkimuksen ero. Olennaista on se, mihin retoriikalla pyritään ja miksi. Jos lehti kirjoittaa, kuten tutkimusaineisto käy ilmi, esimerkiksi venäläisistä ”rodullisesti alempina”, sillä on todennäköisesti jokin syy ja tarkoitusperä. Näihin kysymyksiin tutkielmassa etsitään vastauksia.²⁷

Annetuista lähtökohdista katsoen tematiikkaan pohjautuva retorinen analyysi on paras metodi lähdeaineiston tulkitsemiseen. Sen avulla voidaan havainnoida asenteiden kehitystä ajan ja tapahtumien vyöryessä eteenpäin. Kaikentyypiset poliittiset- ja yhteiskunnalliset käänteet, kuten suurlakko pyrittiin kääntämään ja esittelemään retoriikan avulla edulliseen valoon kirjoittajan edustamalle poliittiselle agendalle. Näin oli tarkoitus vaikuttaa pitkällä aikavälillä

²⁵ Sarajärvi & Tuomi 2018, 99-101

²⁶ Salokangas 1997, 52

²⁷ Teräväinen, 2008, 3-5

isoon kuvaan ja lukijoihin sen myötä. Tarkoituksena on sanomalehtikirjoittelua analysoimalla tulkita, kuinka kirjoitetulla tekstillä pyrittiin vaikuttamaan lukijoihin. Loppujen lopuksi retoriikka on kuitenkin taitoa vaikuttaa ihmisiin joko selkeillä tai piilotetuilla viesteillä.²⁸ Retorisessa analyysissä pystyy myös hyödyntämään kvantifiointia. Kvantifiointi on määrällistämistä, eli sillä voidaan esitellä lukuja. Luvut ovat tärkeitä, kun halutaan retorisesti käyttää voimakasta kieltä. Myös määriä kuvaavat laatusanat lasketaan kvantifioinnin piiriin, ja jos puhuu esimerkiksi ”koko ei-sosialistisesta yhteiskunnasta” kuten *Mikkelin Sanomat* elokuussa, tai niin kuin *Vapaus* kuvasi joulukuussa vankilassa istuvan maatyöläisen kuvastavan ”satojen tuhansien työväenluokan ihmisten toivotonta hätää”, kuulostaa se retorisesti tehokkaalta.²⁹

Sanomalehdet ovat paras saatavilla oleva laadullisen tutkimuksen aineisto, koska ne on julkaistu tapahtumien aikaan, ja ovat näin ollen aikalaiskuvauksia. Kirjoituksiin eivät ole vaikuttaneet esimerkiksi sisällissota tai vuoden 1917 jälkeen tapahtunut poliittinen kehitys, joka ohjasi vahvasti itsenäistymisen ajan tapahtumista kirjoitettua diskurssia pitkään. Lisäksi sanomalehdet olivat aikansa ainoa saatavilla oleva joukkotiedotuksen väline. Niitä tutkimalla ei saavuteta todennäköisesti tieteellisesti luotettavaa dataa Kangaslammen kahakan tapahtumista, kuten tutkielmakin osoittaa. Sen sijaan on mahdollista saada tietoa siitä, mitä tuohon aikaan tapahtumista kirjoitettiin ja sitä kautta ajateltiin. Historiantutkijaa tällaiset tulokset hyödyttävät siinä missä historiallinen tutkimustietokin.³⁰

Ajallisesti tutkimus on rajattu aikavälille 1.1.1917 – 28.1.1918. Tuolle ajanjaksolle mahtuu runsaasti suomalaisen yhteiskunnan kannalta merkittäviä tapahtumia ja mullistuksia aina maaliskuun 1917 vallankumouksesta tammikuun lopulle 1918, jolloin punakaartit nostivat työväentalon torniin Helsingin Hakaniemessä punaisen lyhdyn ja sisällissodan katsottiin virallisesti alkaneen.³¹ Sosialistilehden *Vapauden* henkilökunta vangittiin ja lehden toiminta lopetettiin 28.1. joten se on hyvä päätepiste tutkimusajankohdalle. Tutkimuksella pyritään valottamaan näiden tapahtumien kulkua mikkeliiläisen sanomalehdistön näkökulmasta ja selvittämään, miten ne vaikuttivat ja heijastuivat paikalliseen elämään ja siten myös lehtikirjoitteluun ja sen laatuun. Lisäksi tutkimuksessa selvitetään, mitä muita asioita lehtien

²⁸ Ignatius 2007, 7-12

²⁹ Kärkkäinen 2014, 21

³⁰ Sarajärvi & Tuomi 2018, 82

³¹ Salokangas 2002, 610

kirjoittelussa korostettiin. Esimerkkinä työväenlehti *Vapauden* ahkera uutisointi järjestäytymistä koskevista kysymyksistä.

1.5 Tutkimusaineisto ja tutkimusperinne

Vuoden 1918 konflikti on varmasti eräs Suomen historian tunnetuimpia ja eniten tutkituimpia aiheita. Mikkelin seudun osalta aikakauden tapahtumia ei ole kuitenkaan tutkittu paljoa. Lähtökohtaisesti tämä johtuu pääasiassa siitä, että Mikkelin jäi varsinaisen taistelutoiminnan ulkopuolelle, eikä siten ole ollut tutkijoiden kiinnostuksen kohteena toisin kuin esimerkiksi Tampere. Toisaalta, kuten monella muullakin paikkakunnalla, myös Mikkelissä sodan voittanut osapuoli on voinut tietoisesti pyrkiä sivuuttamaan tietyt aikakauden tapahtumat. Tästä hyvänä esimerkkinä vaikkapa paikkakunnan itsenäisyyden ajan historiaa muuten varsin pätevästi valottava *Muuttuvaa Mikkeliä – Mikkelin kaupungin historia II 1918-1986*. Mikkeliläisten suojeluskuntakomppanioiden myöhemmät vaiheet sisällissodassa kuvataan tarkkaan ja jokainen kaatunut valkoinen nimetään erikseen. Sen sijaan esimerkiksi valkoisten maaliskuussa toimeenpanema kymmenen punaisen teloitus jätetään kokonaan huomioitta.³² Vaikka kaupungissa ja sen ympäristössä ei sodittu, näkyi sisällissota paikkakunnalla monin tavoin. Vangittuja punakaartilaisia sijoitettiin keskustan rakennuksiin. Valkoisia joukkoja kulki kaupungin läpi rintamalle, Savon rintaman esikunta sijaitsi torin laidalla ja sodan loppuvaiheessa koko valkoisen armeijan päämaja oli sijoitettuna rautatieaseman läheisyyteen.³³ Sodan alkuvaiheessa kaupunki toimi strategisesti merkittävänä lukkona. Sen pohjoispuolella kulki junarata Pohjanmaalta Karjalaan, joka oli elintärkeä valkoisen osapuolen sotaponnisteluille. Mikkeliläistä historiaa tutkiessa on enemmän korostettu päämajakaupungin statusta, jonka se sai viimeistään talvi- ja jatkosotien aikana, joten siksi tutkijoiden mielenkiinto kaupungin historiaa kohtaan sijoittuu pääasiassa toisen maailmansodan tapahtumiin ja marsalkka Mannerheimin kaltaisiin henkilöihin.

Tutkimusaineiston rungon muodostaa neljä mikkeliäistä sanomalehteä, joista on kerätty tarvittava aineisto tutkielmaa varten. Lehdet ovat *Länsi-Savo*, *Mikkelin Sanomat*, *Suur-Savo* sekä *Vapaus*. Kansalliskirjasto avasi digitoidut sanoma- ja aikakauslehdet yleisön luettavaksi vuoden 2017 alkupuolella, joten tarvittavat lähteet ovat helposti saatavilla. Lehdistä saatavaa

³² <https://lansi-savo.fi/uutiset/lahella/80d17833-42d2-4a26-9341-596128f64ee7>

³³ Kuujo 1986, 9

tietoa on täydennetty käymällä läpi tarpeellista lähde- ja tutkimuskirjallisuutta, jotka käsittelevät muun muassa 1900-luvun alun suomalaista yhteiskuntaa, sisällissotaa ja poliittista elämää. Tärkeässä roolissa ovat myös suomalaisen sanomalehdistön historiaa käsittelevä tutkimuskirjallisuus, sekä Mikkelin seudun historiasta kirjoitetut lähteet.

Tutkielmassa analysoidaan lehtien käyttämää retoriikkaa, joten on syytä valottaa lehtien rakenteellista sisältöä. Kaikissa tutkielmassa käytetyissä lehdissä on havaittavissa samankaltainen rakenne, mutta ne eroavat silti hieman toisistaan. *Vapauden* tyypillinen numero alkaa pääkirjoituksella. Pääkirjoituksen jälkeen tulee ”Yleisiä uutisia” jotka sisältävät esimerkiksi eduskunnan tiedonantoja. Niitä seuraavat alueuutiset, jotka on jaoteltu alueittain ”Mikkeli-Heinola”, ”Savonlinnasta ja lähiseudulta” sekä ”muualta Suomesta.” Yleensä samalla aukeamalla on myös muutaman rivin sekalaisia ”pikku-uutisia” eri aiheista. Seuraavana on normaalisti ulkomaan uutiset, jotka on eritelty Venäjän sekä muun maailman kesken. Huomattava osa näistä uutisista koskee Venäjän sisäpolitiikkaa sekä maailmansodan tapahtumia. Lopuksi tulee kirjeenvaihtajien, asiamiesten ja yleisöosaston palstat. Näiden osioiden sekaan on vielä ripoteltu ilmoituksia, kuulutuksia ja mainoksia.

Myös *Suur-Savo* alkoi pääkirjoituksella. Tämän jälkeen tulivat Mikkeliä koskevat uutiset. Seuraavat osiot sisälsivät kuntakohtaisia uutisia, mikäli niitä oli. Kaikista kunnista ei siis ollut välttämättä mitään. *Vapauden* tapaan seuraavat osiot sisälsivät uutisia muualta Suomesta, ja lyhyitä parin rivin uutisia satunnaisilla aiheilla. Myös *Suur-Savolla* oli oma Venäjä-osionsa, mutta muu maailman osalta uutisointi on omistettu kokonaan maailmansodan tapahtumille. Lisäksi taiteelle ja viihteelle on oma osionsa. Yleisöosaston kirjoituksia on verrattain vähän. Mainokset, kuulutukset ja ilmoitukset ovat hajallaan ympäri lehteä. *Länsi-Savon* tultua tilalle huomattavia muutoksia ei tapahdu, mutta mielipidekirjoitusten määrä lähtee nousuun. Muiden lehtien tapaan *Mikkelin Sanomat* alkavat myös pääkirjoituksella. Sitä seuraa yleiset uutiset ja osiot ”Mikkelin seutu” ja ”maakunnasta.” Seuraavaksi tulee muuta Suomea koskevaa uutisointia, ulkomaat ja sota, urheilu sekä viihde ja lopuksi mielipideosio. Mainokset ja ilmoitukset myös tässä lehdessä sijoitettuna ympäri lehteä. Kolmen lehden merkittävin ero rakenteessa onkin siis se, että *Vapaus* korostaa muita enemmän maakunnallisuuttaan.

Lehtien osioista tutkielmassa on käytetty eniten pääkirjoituksia ja mielipideosioita. Syy tähän löytyy siitä, että niissä tulee tutkimuksen kannalta olennainen sisältö, eli retoriikka kaikista parhaiten esille. Mielipidekirjoitukset kirjoitettiin useimmiten anonyymisti tai nimimerkillä,

mutta pääkirjoitukset oli allekirjoitettu, tai sitten ne olivat oletusarvoisesti vastaavan toimittajan käsialaa. Tällöin ne voi profiloida tiettyyn henkilöön, ja siitä taas tekemään omat johtopäätöksensä. Jos esimerkiksi *Vapauden* pääkirjoituksen kirjoitti kansanedustaja tai paikallisen työväenliikkeen johtohahmo, on sen painoarvo suurempi kuin nimimerkin takaa kirjoitetun mielipidekirjoituksen. Tämä ei tarkoita kuitenkaan sitä, että mielipideosastoa väheksyttäisiin. Sen painoarvo muodostuu määrästä. Mielipidekirjoituksia oli paljon, ja silloin kuin monet kirjoittavat samasta aiheesta, voi päätellä, että juuri kyseinen teema (kuten esimerkiksi järjestyminen) kiinnostaa lehden lukijoita. Toisaalta taas lehden toimituksella on viimeinen sana siinä, mitä julkaistaan. Näin ollen joidenkin teemojen painotus on arvovalinta myös lehdeltä itseltään. Myös julistusten ja tiedotteiden julkaiseminen tai niiden julkaisematta jättäminen on tietoinen teko lehdeltä, vaikka ne eivät olisikaan lehden tai sen lukijakunnan käsialaa. Näiden, kuten muidenkin kotimaan osioiden retoriikkaa tutkittiin vähemmän. Ulkomaita koskeva uutisointi rajattiin pääsääntöisesti kokonaan tutkielman ulkopuolelle.

Sotaa edeltäneen suomalaisen sosialistilehdistön kirjoitustyyliä on kommentoinut muun muassa Professori Henrik Meinander. Hän toteaa, että raju retorinen tyyli oli tyypillistä työväenlehdistölle, joka käytti kovempaa kieltä tarkoituksellisesti kuin mitä oikeasti poliittisesti ajoi.³⁴ Toisaalta kuitenkin erityisesti työväenliikkeen johdossa ja myös sosialistilehdistössä vaikutti paljon henkilöitä, jotka toimivat työväenliikkeen avainasemissa, ja kannattivat koviakin keinoja asioiden ajamiseen, kuten väkivaltaista vallankumousta. Jos he eivät sitä vielä vuoden 1917 alkupuolella vaatineet, niin loppuvuodesta radikalisoituminen oli nopeaa ja jyrkkää. Koko suomalaisessa yhteiskunnassa oli tuolloin kaikkien valittava puolensa. Sama tapahtui myös työväenliikkeen sisällä, joka jakaantui vallankumouksellisten ja parlamentaarista linjaa kannattavien kesken. Aktiivisten työväestön lehtimiesten voi nähdä kannattaneen huomattavissa määrin ensiksi mainittua. Sattumaa tai ei, mutta esimerkiksi Suomen punakaartin ylimmässä johtoportaassa toimineet henkilöt kuten Ali Aaltonen, Eero Haapalainen, August Wesley ja Evert Eloranta olivat taustoiltaan lehtimiehiä. Myös Mikkelin punakaartin päällikkönä toiminut Alexander Halonen oli toimittaja. Mikkelin valkoisessa lehdistössä vaikutti myös sotatoimiin ja niiden valmisteluihin aktiivisesti osaa ottaneita henkilöitä. Esimerkiksi *Mikkelin Sanomien* vastaavana toimittajana toiminut Vihtori Simonen

³⁴ Meinander 2012, 18-19

osallistui sisällissotaan näkyvässä roolissa valkoisella puolella, pitäen muun muassa puheita kaatuneiden mikkeliäläissotureiden muistotilaisuuksissa.³⁵

Eniten sisällissodan aikaista Mikkeliä erityisesti työväenliikkeen osalta on tutkinut Janne Viitamies. Hän on toimittanut esimerkiksi tutkimuksen nimeltä *Kumous ja kompromissi. Mikkelin työväki ja kansalaisten Suomi 1890-1918. Mikkelin työväenyhdistyksen historia I*. Siinä Viitamies käy läpi mikkeliäläisen työväenliikkeen historiaa ajalta ennen sisällissotaa. Sen lisäksi Viitamies on tehnyt myös pro gradu -tutkielman *Tuuman laudoista kyhätty aita: Mikkelin esikaupunkilaisten kapina ja mentaliteetti 1918*. Se keskittyy kuvailemaan työväestön tuntoja ja oloja sadan vuoden takaisessa Mikkeliissä.

Juha Hasanen on tehnyt Joensuun yliopistossa Pro gradu -tutkielman *Kirkko, papisto ja uskonto kriisivuosina 1917-1919 Mikkelin sanomalehdissä*. Se on viime vuosina julkaistuista tutkielmista lähimpänä tämän tutkielman aihetta, käyttäen samoja sanomalehtiä lähteinä. Hasanen pääaine on kirkkohistoria, joten tutkimusote on sen puolesta eriävä. Muita vastaavia tutkielmia ovat esimerkiksi Jussi Koukkusen Pro gradu -tutkielma *Puolueeton aikansa kuvastin? -Suomen kuvalehden näkökulma sisällissotaan, sen osapuoliin ja tilanteeseen sodan jälkeen vuosina 1918-1919*. Mikkelin kaupungin historiaa on myös tutkittu. Kaksiosainen Erkki Kuujon kirjoittama *Entisajan Mikkeli. Mikkelin kaupungin vaiheita 1838-1917 ja Muuttuvaa Mikkeliä: Mikkelin kaupungin historia II 1918-1986*, jonka toimittamiseen ovat Kuujon lisäksi osallistuneet Kyösti Väänänen, Matti Lakio ja Esa Hassinen. Mikkelin pitäjän eli maalaiskunnan historian vaiheista on puolestaan kirjoittanut Teppo Vihonen kirjassaan *Mikkelin maalaiskunnan kirja*. Lehdistötutkimuksen kannalta keskeisimpänä suunnannäyttäjänä ovat toimineet Päiviö Tommilan ja Raimo Salokankaan *Sanomia Kaikille: Suomalaisen lehdistön historia*, joista erityisesti osat I-II ovat olleet erityisen tärkeitä, kun olen luonut kuvaa lehdistön merkityksestä ja asemasta vuoden 1917 aikana. Muita maininnan arvoisia ovat Markku Lahikaisen *Vapaus-lehti 100 vuotta* ja Eeva-Liisa Aallon *Maakunnan kantava ääni: Länsi-Savo 1889-1989*.

2. Itsenäisyyden alkuajat Suomessa

³⁵ Karttunen 1918, 26

2.1 Tilanne yleisesti maassa

Suomen suuriruhtinaskuntaa yli sata vuotta hallinnut Venäjän keisarikunta lähti itsevaltaisen Keisari Nikolai II:n johdolla maailmansotaan syksyllä 1914, vetäen Suomen suuriruhtinaskunnan mukanaan. Muutamaa vuotta myöhemmin valtavia sotatappioita kärsinyt, taloudelliseen kurimukseen ja sisäpoliittisiin kriiseihin ajautunut keisarivalta romahti keväällä 1917 maaliskuun vallankumouksen myötä. Valtaan nousi väliaikainen hallitus, joka pyrki pitämään luhistumisasteessa olevan imperiumin kasassa. Väliaikainen hallitus oli kuitenkin heikko. Erityisesti sen päätös jatkaa epäsuositun ja tappiollista sotaa käänsi yleisen mielipiteen Venäjällä sitä vastaan, eikä se kyennyt estämään Leninin johtamien bolševikkien vallankaappausta Pietarissa ja muissa suurissa kaupungeissa lokakuussa. Seurasi toinen vallankumous, josta käynnistyi Venäjällä sisällissota valkoisten ja bolševikkien välillä. Bolševikit lupasivat Suomen kaltaisille vähemmistökansoille itsenäisyyden, ja Suomi julisti valtiollisen itsenäisyyden 6.12.1917.³⁶

Keisarivallan häviämistä seurasi Suomessa valtatyhjiö. Eduskunnan suurimmat ryhmät, sosialidemokraatit ja porvaririntama eivät päässeet sopuun tärkeistä uutta yhteiskuntaa koskevista kysymyksistä. Lisäksi Venäjän väliaikainen hallitus, joka oli perinyt keisarin valta-aseman Suomen korkeimpana vallankäyttäjänä, puuttui toistuvasti Suomen sisäpolitiikkaan. Heinäkuun puolivälissä sosialistienemmistöinen senaatti hyväksyi valtalin, jolla ylin päätäntävalta Suomessa siirrettiin senaatille. Vain kaksi viikkoa myöhemmin Venäjän väliaikainen hallitus, joka näki valtalin kapinana, hajotti eduskunnan ja määräsi uudet vaalit lokakuulle.³⁷ Suomi oli useita kuukausia ilman toimivaa keskusvaltaa, mikä rapautti ihmisten uskoa järjestelmän kykyyn toimia. Lamaantunut parlamentti heijastui myös paikallistasolle, sillä kuntatasollakin poliittiset ryhmät taistelivat siitä, kenellä on hallinto- ja järjestysvalta. Lisäksi elintarvikepula lietsoi levottomuutta, ja myös käynnissä oleva maailmansota vaikutti Suomeen merkittävällä tavalla.

Venäläisbolševikit lietsoivat suomalaissosialisteja vallankumoukseen oman esimerkinsä mukaisesti.³⁸ Maassa oleskeli yhä kymmeniä tuhansia venäläissotilaita. Porvaristo piti heitä uhkana, kun taas työväki toivoi sotilasta taustavoimaa itselleen. Myös Venäjän vihollisella

³⁶ Meinander 2006, 149-150

³⁷ Haapala 2009, 63-65

³⁸ Jyräki 2017, 81

Saksalla oli omat intressinsä Suomea koskien, ja Saksaan porvaristo pyrkiikin tukeutumaan, josta esimerkkinä syntyi muun muassa jääkäriliike.³⁹ Poliisilaitos ei kyennyt ylläpitämään järjestystä, ja omaa turvallisuuttaan silmällä pitäen sekä työväestö että porvaristo alkoivat varautua konfliktiin. Vuoden 1917 Molemmin puolin kaikkialle maahan perustettiin aseistettuja ryhmiä enemmän tai vähemmän näkyvästi. Työväenyhdistysten pohjalta organisoitiin työväen järjestys- eli punakaarteja. Samaan aikaan sosialisteja vastustaneet tahot järjestäytyivät aseistetuiksi suojeluskunniksi. Voimia mittailtiin jo ennen varsinaisen sodan puhkeamista esimerkiksi Viipurissa.⁴⁰

Porvaripuolueet voittivat lokakuun eduskuntavaalit, mikä katkeroitti sosialisteja, sillä he kokivat, että valta oli riistetty heiltä laittomasti. Marraskuussa Suomi sai viimein Pehr Evin Svinhufvudin johtaman porvarihallituksen, mutta tilanne maassa oli jo ratkaisevasti tulehtunut, eikä hallitus kyennyt rauhoittamaan oloja. Koska työväenliike oli menettänyt enemmistönsä eduskunnassa, päätti se näyttää voimansa järjestämällä massiivisen suurlakon marraskuussa. Lakko toi työväenkaartit kaduille ja valtaan useilla paikkakunnilla. Porvarilliset tahot reagoivat lakkoon kiihdyttämällä omien suojeluskaartiensa muodostamista. Porvarienemmistöinen senaatti julisti suojeluskunnat 25.1.1918 hallituksen virallisiksi joukoiksi. Kyseinen toimenpide teki punakaarteista toisin sanoen laittomia. Sosiaalidemokraattien ja työväenliikkeen keskuudessa vallan saaneet jyrkän linjan kannattajat reagoivat tähän määräämällä punakaartit liikekannalle, eduskunnan hajotettavaksi ja porvarisenaattorit pidätettäväksi. Työväen vallankumous julistettiin alkaneeksi paria päivää myöhemmin 28.1.⁴¹

Vallankumoukselliset saivat haltuunsa Helsingin ja Etelä-Suomen. Punaisten Suomen valta-alue rajoittui lännessä Porin pohjoispuolelle, mistä se kulki Tampereen pohjoispuolitse läpi Hämeen, Savon ja Kymenlaakson halki Karjalaan siten, että Lappeenranta ja Viipuri jäivät punaisille. Samaan aikaan suojeluskunnat alkoivat liikehtiä tukialueillaan Pohjois-Suomessa, erityisesti Pohjanmaalla sekä Savo-Karjalassa, jossa ne alkoivat riisua venäläisiä varuskuntia sekä paikallisia punakaarteja aseista. Senaatti onnistui välttämään vangitsemiset, ja siirtyi Vaasaan, josta tuli valkoisen Suomen pääkaupunki. Käynnistynyt sisällissota vaati lähes 40 000 suomalaisen hengen, ja se päättyi toukokuussa 1918 valkoisen armeijan voittoon.⁴²

³⁹ Lackman 2009, 49-51, 54-57

⁴⁰ Lappalainen 1981, 37-36

⁴¹ Hoppu 2009, 100-101

⁴² Lappalainen 1981, 251-252

2.2 Mikkelin seudun historiaa ja vuosien 1917-1918 tapahtumat

Mikkelin kaupunki perustettiin virallisesti vuonna 1838, kun nykyisen keskustan paikalla sijainnut Savilahden pitäjä muutettiin keisarin määräyksellä kaupungiksi. Kirkkopitäjänä se on Savon vanhimpia. Seitsemän vuotta ennen kaupunkinimitystä toteutettu lääninjako muutti silloisen Kymenkartanon läänin muotoa siten, että entinen hallintokeskus Heinola jäi aivan läänin reuna-alueelle. Hyvien kulkuyhteyksien keskellä sijainnut Mikkelin valittiin läänin uudeksi keskuspaikaksi, ja se sai kaupunginoikeudet. Muutaman vuoden kuluttua, vuonna 1843, lääninhallitus siirtyi Heinolasta Mikkeliin ja kaupunki alkoi kasvaa.⁴³ Seitsemän neliökilometrin kokoista kaupunkia ympäröi suuri maalaiskunta, Mikkelin pitäjä. Hallinnollisten elimien lisäksi Mikkeliin sijoitettiin muun muassa lääninvankila. Kaupungin torista muodostui seudun merkittävin kauppapaikka. Kun Suomeen perustettiin asevelvollisuusarmeija vuonna 1882, sijoitettiin Mikkeliiinkin yksi armeijan joukko-osastoista, 6. Tarkk'ampujapataljoona. Syyskuussa 1872 toimintansa aloitti Mikkelin klassillinen lyseo. Vuonna 1917 kaupungissa oli reilut 4400 asukasta⁴⁴.

Varsinaisen kaupungin alueella asui paljon virkamiehiä, kauppiaita, opettajia ja muita tuon ajan yhteiskunnassa merkittäviä henkilöitä. Kaupungin puolella asukkaista enemmistö kannatti porvarillisia puolueita. Esimerkiksi vuoden 1916 eduskuntavaaleissa sosiaalidemokraatit saivat valtakunnallisesti yli puolet annetuista äänistä. Mikkelissä heidän kannatuksensa oli vain 24 %. Porvarilliset puolueet saivat kaupungissa yhteensä 75 % äänistä, joista yli 40 % meni Nuorsuomalaisille, ja Suomalaisenkin puolueen äänisaalis oli suurempi kuin sosialisteilla, noin 34 %. Tosin täytyy ottaa huomioon, että kyseisten vaalien äänestysaktiivisuus oli alhainen, vain 55 %.⁴⁵ Työväestön asuinalueet levisivät kaupunginrajojen yli pitäjän puolelle. Näistä merkittäviä olivat esimerkiksi Lähemäen ja Emolan (Hauskan) asuinalueet, jotka sijaittivat vanhoilla kartanomailla kaupungin välittömässä läheisyydessä. Ydinkeskustan pohjoispuolelle levittäytyneessä esikaupungissa asui vuonna 1914 melkein 1300 asukasta. Muun muassa Emolan merkityksestä paikalliselle työväenliikkeelle kertoo se, että pääosa Mikkelin punakaartin miehistöstä tuli juuri tältä seudulta⁴⁶

⁴³ Kuujo 1972, 299

⁴⁴ Kuujo 1989, 194

⁴⁵ Suomen virallinen tilasto: Eduskuntavaalit 1916. Helsinki, 1917.

⁴⁶ Kuujo 198, 13

Moni uusi asukas oli taustaltaan maaseudun tilatonta väestöä, joille Mikkelin sahateollisuus tarjosi maaseudun muonamiehen tai piian palkkaa paremman toimeentulon. Esikaupunkialueiden väkiluku kasvoi voimakkaasti 1900-luvun kahdella ensimmäisellä vuosikymmenellä. Kaupunki eli tiiviissä symbioosissa maalaiskunnan kanssa. Tästä syystä täytyy esimerkiksi ajan vaalituloksia tarkastellessa ottaa huomioon, että monet työläiset olivat periaatteessa ”mikkeliläisiä,” mutta asuivat kuitenkin pitäjän puolella, koska itse kaupungin pinta-ala oli hyvin vaatimatonta. Maalaiskunnassa SDP:n kannatus oli 1916 melkein 49 %, eli hieman jopa valtakunnallista kannatusta korkeampi. Vanhasuomalaiset saivat 31 % ja Nuorsuomalaiset jäivät alle 20 % kannatuksen.⁴⁷

Vaalituloksessa heijastuu toisaalta kaupungin ja sen ympäristön sosiaaliekonominen henki. Maalaiskunnan työväestöstä yli 90 % sai elantonsa maataloudesta. Tästä voi päätellä, että maalaiskunnassa oli sahatyöväen lisäksi paljon sosiaalidemokraatteja kannattavaa maalaistyöväestöä. Kaupungin elinkeinorakenteen ja vaalituloksen tulkinta on monimutkaisempaa. Palveluala työllisti noin 30 % kaupungin ammatissa toimivasta väestöstä, ja lisäksi vastaava määrä ilmoitti itsensä sekatyömieheksi tai teollisuus- ja käsityöammattia harjoittavaksi. Loppu kolmannes ilmoitti työskentelevänsä rakennus-, kaupan- tai liikenteen alalla. Joka tapauksessa kaupunki vaikutti olevan porvariain hallussa, ja sinne tilattiinkin näin ollen erityisesti *Mikkelin Sanomia*, joka oli *Suur-Savo*a enemmän kaupunkilaisten suosiossa.⁴⁸

Tutkimuksen kannalta on oleellista selvittää kunnallista päätöksentekoa ja kuntajärjestelmää itsessään tuon ajan Suomessa. Ennen maaliskuun vallankumousta 1917 äänioikeus kunnan asioista päätettäessä oli sidottu veroäyriin. Tämä vuodelta 1865 peräisin ollut asetus tarkoitti sitä, että äänivalta oli harvojen ja vauraiden käsissä. Esimerkiksi palkolliset eivät olleet äänioikeutettuja. Tämän myötä vain noin joka viidennellä oli kunnallinen äänioikeus. Koska SDP:n kannatus kumpusi köyhälistön ja työväenluokan piiristä, olivat he myös näin ylliedustettuna niiden joukossa, jotka eivät saaneet äänestää. Kaiken kaikkiaan vain noin joka viides oli oikeutettu äänestämään.⁴⁹

⁴⁷ http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/67201/evaa7_1916.pdf?sequence=1

⁴⁸ http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/91484/xtia_vael_1880-1975_1979_dig_63.pdf?sequence=1&isAllowed=y

⁴⁹ Soikkanen 1966, 159-166

Kunnanvaltuustoja edeltäneiden kunnalliskokousten jäsenet edustivat yleensä varakkainta väestönosaa, vaikka niihin alkoi tulla ajan myötä edustusta myös muista väestöluokista. Kaupungeissa oli tavallisesti myös vankka porvarivalta, joka periytyi jo säätyajalta.⁵⁰ Sitä mukaa kun työväenliikkeen voima ja SDP:n kannatus kasvoi,⁵¹ lisääntyi myös paine muokata kunnallishallintoa demokraattisempaan suuntaan. Toisaalta autoritääriäinen, keisarin johtama keskusvalta piti uudistukset aisoissa. Suomea johti keisarin nimittämä kenraalikuvernööri.⁵² Luonnollisesti tässä tapauksessa laillisuutta korostanut porvaristo ei ollut luopumassa vapaaehtoisesti valta-asemastaan työväenliikkeen hyväksi. Lisäksi vuonna 1914 alkanut sota-aika sysäsi viranomaisten huomion aivan johonkin muuhun kuin kunnallisten olojen kohentamiseen. Sotatilán myötä voimaan tullut sotatilasäännöstö alisti Suomen tehokkaasti sotilasviranomaisten määräysvallan alle. Vasta maaliskuun vallankumous muutti kaiken.⁵³

Sisällissotaa edeltänyt vuosi 1917 oli yleisesti levotonta aikaa Suomessa, mutta Mikkelin seudulla oli tarkasteluajanjaksona verrattain rauhallista. Mikkelin lääni oli takamaata, joka sijaitsi suhteellisen etäällä Viipurin ja Etelä-Suomen teollisuuspaikkakuntien kaltaisista polttopisteistä. Myös Pietarin kaltainen poliittisen liikehdinnän suuri keskus oli verrattain kaukana.⁵⁴ Nevajoen suiston suurkaupunkiin käytiin tietysti myös Mikkelistä kauppaa, mutta poliittinen kuohunta ei levinnyt tehokkaasti Savoön saakka. Lääni oli myös harvaan asuttu ja sen asukasluku alhainen: itsenäisyyden kynnyksellä lääni oli asukasluvultaan selkeästi manner-Suomen pienin reilulla 200 000 asukkaallaan. Kaupungistumisaste oli vaatimattomat 5%.⁵⁵

Edellä mainittujen syiden takia vallankumousjohto Helsingissä ei pitänyt Mikkelin suuntaa sodan alkuvaiheessa erityisen merkittävänä. Punakaartin sotilaallisena suunnittelijana sodan alkuvaiheessa toiminut Ali Aaltonen katsoi tilannearviossaan tammikuun lopulla Savon toissijaiseksi rintamaksi.⁵⁶ Mikkelin sijainti lähellä valkoisten sotaponnisteluille elintärkeitä poikkiratoja, jotka kulkivat Pieksämäen ja Huutokosken kautta, ei saanut punajohdolta merkittävää huomiota.⁵⁷ Muun muassa sisällissotaa Savossa tutkineet Mikko Laiho⁵⁸ ja Jouni

⁵⁰ Soikkanen 1966, 172

⁵¹ Upton 1980, 23-24

⁵² Tiihonen 2015, 122-123

⁵³ Jyränki 2017, 59

⁵⁴ TÄHÄN LIITTEEKSI KARTTA MIKKELISTÄ JA MIKKELIN LÄÄNISTÄ

⁵⁵ Suomen Virallinen Tilasto 6

⁵⁶ Lappalainen, 1981, 68

⁵⁷ Liite 2

⁵⁸ Laiho 2018, 136

Eerola ovat korostaneet, että Mikkelin suunnan merkittävyys vallankumouksen menestymisen kannalta olisi ollut kapinallisjohdon tiedossa, mutta ainakaan punaisten käytännön toimet eivät näitä väitteitä tue.⁵⁹

Punaisten pääesikunnassa keskityttiin varmistamaan Etelä-Suomi tukialueeksi ja turvaamaan Pietarin rata kumouksellisten käyttöön. Savon hajanaiset punavoimat saivat pärjätä omillaan. Mikkeliin ei osoitettu merkittävää määrää kivääreitä, raskaampaa aseistusta ei ollenkaan ja että punaisten alkukevään yleisoffensiivien painopiste oli läntisemmässä Suomessa. Vaatimattomiksi jääneiden helmikuun hyökkäysyritysten jälkeen punaiset eivät enää suorittaneet merkittäviä hyökkäyksiä, vaan he asettuivat Savon rintamalla puolustukseen koko loppusodan ajaksi.⁶⁰ Valkoiset taas ymmärsivät Mikkelin strategisen merkityksen, ja ottivat sen ympäristöineen haltuunsa heti sodan alussa. Varkauden kaltaisten pesäkkeiden kukistamiseen osoitettiin merkittäviä voimia.⁶¹ Valkoisen armeijan komentokeskuskin siirtyi sodan loppupuolella Mikkeliin, kun sen huomattiin sopivan hyvin päämajakaupungiksi.⁶²

Työväen järjestyskaarti perustettiin kaupunkiin kesällä ja suojeluskunta marraskuussa. Mikkelin punakaartin johtoon nousivat piirisihteri Alexander Halonen ja asioitsija Anshelm Kannisto. Suojeluskunnan johtohahmoina toimivat muun muassa agronomi William Spåre, varatuomari Ernst. E. Rosenqvist sekä pankinjohtaja Väinö Väisälä.⁶³ Molemmat osapuolet hankkivat aseistusta, mutta erityisesti punakaarti kärsi ammuspulasta. Se sai aseita Viipurista, kun taas paremmin aseistautunutta suojeluskuntaa varusti Pohjanmaan suojeluskunnat.⁶⁴ Sisällissodan sytyttyä kaupungissa ei taisteltu, sillä työväentalolle saarrettu punakaarti antautui ilman taistelua 29.1.1918. Myös kaupungissa oleillut venäläinen sotilasosasto luovutti aseensa suojeluskunnalle ilman vastarintaa.⁶⁵ Antautumista seurasi sisällissodalle tyypilliset kosto- ja rankaisutoimenpiteet. Kolmisenkymmentä punaista tai sellaiseksi epäiltyä teloitettiin kaupungin ja maalaiskunnan alueella. Mikkeliin sijaitsi myös sotavankileiri, jonka pääleiri sijaitsi kaupungin kaakkoispuolella Tuukkalan kasarmilla. vankeja pidettiin myös ainakin

⁵⁹ Mäkelä 2018, 79-81

⁶⁰ Hoppu 2009, 151

⁶¹ Laiho 2018, 43-44

⁶² Laiho 2018 96

⁶³ Kuujo 1986, 8

⁶⁴ Hersalo 1955, 356

⁶⁵ Kuujo 1989, 436-437

työväentalolla, vapaapalokunnan rakennuksessa, lääninvankilassa ja Mikkelin konepajan entisissä tiloissa kaupungin keskustassa.⁶⁶

2.3. Elintarviketilanne ja -huolto

Suomi ei maatalousvaltaisuudestaan huolimatta ollut omavarainen. Elintarvikehuolto oli riippuvainen tuonnista. Maailmansodan aikana Venäjän viholliset olivat sulkeneet kauppareitit Itämerellä ja Mustalla Merellä, mutta Venäjän oman tuotannon sekä Muurmannin radan ansiosta elintarviketilanne pysyi vielä jotenkuten kohtuullisena. Keisarivallan luhistuminen syöksi myös Venäjältä Suomeen käytävän kaupan ja logistiikan kaaokseen, mikä johti nopeasti elintarvikeongelmaan. Se myös herätti levottomuutta kansan keskuudessa.⁶⁷

Viranomaiset pyrkivät hillitsemään kasvavaa ongelmaa säännöstelyllä. Niin sanottu elintarvikelaki säädettiin kesällä 1917. Kuntiin muodostettiin hallintoelimiä, jotka vastasivat ruoan jakelusta paikallisella tasolla. Kaikki vilja määrättiin takavarikoitavaksi. Se merkitsi sitä, että viljelijät saivat pidättää tietyn määrän kuukausittain viljastaan itsellään, ja loppu oli myytävä viranomaisten määräämillä rajahinnoilla. Toimintaa johtivat elintarvikelautakunnat.⁶⁸ Niiden alaisuudessa oli erilaisia toimijoita, joilla oli omat vastualueensa elintarvikkeiden hankinnassa ja jakelussa. Esimerkiksi Mikkeliissä oli toiminut jo aiemmin Mikkelin karjanmyyntiosuuskunta, joka toimi lihan tukkukauppiaana. Nyt se sai vastuulleen lihan jakelun kaupungissa. Samoin meijeriosuuskunnan kontolle tuli maidon ja voin jakelu. Lisäksi perustettiin omia komiteoita vastaamaan muun muassa sokerin, eläinrehun ja polttopuiden jakelusta.⁶⁹

Elintarvikelain tarkoituksena oli myös estää elintarvikkeiden vientiä ulkomaille. Tuotteiden hintojen nousua pyrittiin hillitsemään säätämällä rajahinnat tuotteille, jotta kaikilla olisi varaa hankkia niitä. Rajahinnat vaihtelivat kunnittain. Elintarvikelautakunnat saivat jaettavia tuotteita valtiohallinnolta, mutta ne myös ostivat niitä paikallisilta tuottajilta etukäteen määrättyyn hintaan. Niillä oli oikeus myös takavarikoida suoraan tarvikkeita, mikäli tilanne

⁶⁶ Kuujo 1986, 12-14

⁶⁷ Rantatupa 1979. 15-17

⁶⁸ Liite 1

⁶⁹ Rantatupa 1979. 80-87

niin vaati. Elintarvikelakien rikkomisesta rangaistiin. Syytteitä saattoi saada paitsi mustan pörssin kaupasta ja salakuljettamisesta, mutta myös huonosti hoidetusta toimesta lautakunnassa.⁷⁰ Elintarvikeasetusten kiertämisestä ja rikkomisesta tuli nopeasti yleistä, ja ne loivat otollisen maaperän mustan pörssin kaupalle. Monet maanviljelijät ja karjankasvattajat eivät halunneet luovuttaa tuotteitaan viranomaisille tai myydä niitä määrättyillä rajahinnoilla. Kuntakohtaisten rajahintojen takia oli toisinaan kannattavampaa kuljettaa tuotteita toiselle paikkakunnalle myytäväksi, jossa samoista tuotteista oli määrätty korkeampi rajahinta. Se tarkoitti siis parempaa tuottoa myyjälle. Elintarvikkeita saatettiin kuljettaa kauaskin myytäväksi, kuten toiseen lääneihin. Lisäksi myös Pietarin metropoli, kuohunnastaan huolimatta, osti hyvään hintaan kaiken, mitä savolaiset talonpojat sinne kykenivät toimittamaan.⁷¹

Elintarvikkeiden jakelu toimi monin paikoin huonosti, ja tuotteiden hinnat nousivat jatkuvasti. Työväenliike reagoi tähän muun muassa työtaisteluilla, joissa vaadittiin parempia palkkoja. Lakot ajautuivat monesti väkivaltaisiksi. Yhteenotot radikalisoivat niin työväestöä kuin talonpoikia ja porvaristoakin, jotka syyttivät toisiaan elintarvikepulan aiheuttamisesta ja sitä seuranneista lieveilmiöistä.⁷² Lisäksi elintarvikelaki luonnollisesti katkeroitti talonpoikaisväestöä. Eritoten, kun elintarvikeasioista vastasivat tuolloin senaatissa sosialidemokraatit. Paremmat tienestit ja elintarvikelautakuntia kohtaan koettu vastenmielisyys ajoivat isännät harjoittamaan laittomuuksia.⁷³

3 Kieli- ja kansallisuuskysymys

3.1. Porvarilehdet ruotsinkielisten kimpussa

Lehdistö oli ennen maaliskuun vallankumousta valtiollisen sensuurin valvonnassa. Kritiikkiä hallintoa kohtaan ei julkaistu, vaikka sellaista eritoten nuorsuomalainen *Suur-Savo* olisi varmasti halunnut tuoda esille. Elettiin toisen venäläistämiskauden aikaa. Sota-aikana sensuuri oli vielä tavallista tiukempaa, koska vihollinen tarkkaili keisarikunnan medioita, ja sen ei

⁷⁰ Rautavirta 2010. 32-34

⁷¹ Kananen 1986. 49-50

⁷² Wirilander 2008. 675

⁷³ Rantatupa 1979. 71-73

haluttu hyötyvän vähimmäskään määrin uutisista, joissa olisi saatettu vahingossa tai tarkoituksella paljastaa sodankäynnin kannalta oleellisia tietoja.

Alkuvuodesta 1917 Mikkelin porvarilehdistö, etunenässä *Mikkelin Sanomat*, keskittyikin silmiinpistävästi kritisoimaan maan suomenruotsalaista vähemmistöä sekä ruotsalaista puoluetta. Samoin *Suur-Savo* uutisoi kriittiseen sävyyn ruotsinkielisistä, mutta ei niin usein kuin *Mikkelin Sanomat*. Lähtökohtaisesti voi pitää vähintäänkin mielenkiintoisena sitä, että umpisavolaisen periferiakaupungin lehdet kirjoittelivat varsin aggressiivisella otteella ruotsinsuomalaisen vähemmistön edesottamuksista.

Suur-Savon tammikuun ensimmäisessä numerossa on ”Pikku-Uutisia”-osiossa juttu, jossa kerrotaan suomenkielisen merikapteenin ostaneen maata ”ruotsalaiselta alueelta”, eli Paraisista. Lehden mukaan ruotsinkielinen lehdistö oli kutsunut kauppaa ”surulliseksi” ja lisäksi luetellut henkilöiden nimiä, jotka ovat myyneet maata suomenkielisille henkilöille.⁷⁴ Samaan tapaan *Mikkelin Sanomat* kirjoitti ”hyökkäävästä ruotsalaisuudesta” helmikuun alussa kun varsinaissuomalainen mekaanikko John Rosenqvist oli päättänyt testamentata omaisuutensa Turkuun perustettavalle ruotsinkieliselle yliopistolle. Testamentin ehtona oli, että opetuskielenä pysyy ruotsi:

*”Niin pitkälle on siis hyökkäävä ruotsalaisuus meillä mennyt, ettei enää tyydytä siihen että kannatetaan ruotsalaisen kansanaineksen eristäytymistä edistävää laitosta vaan saadaan se tehdyksi ehdolla joka vuosisadoiksi eteenpäin tulee pitämään yllä samaa onnetonta rikkinäisyyden ja hajanaisuuden tilaa...”*⁷⁵

Ei liene ollut sattumaa, että uutinen oli lainattu *Uusi Aura* -lehdestä, joka tunnettiin Turussa nimenomaan suomenmielisenä lehtenä verrattuna useimpiin paikalliskilpailijoihinsa. *Mikkelin Sanomien* pääkirjoitus helmikuun lopulla oli otsikoitu ”*Taisteluhaaste, johon on vastattava.*” Kirjoituksen taustalla oli Lounais-Suomessa pidetty ruotsinkielisten talonpoikien kokous, jossa muutamat puhujat olivat kehottaneet svekomaanisessa hengessä toisia talonpoikia olemaan myymättä maata suomenkielisille.⁷⁶ Maaliskuun puolivälissä myös *Mikkelin Sanomat* uutisoi ruotsalaisvastaisissa tunnelmissa. Aiheena oli taas maan omistaminen. Pääkirjoitus kehotti

⁷⁴ *Suur-Savo*, 04.01.1917, nro 1, s. 3

⁷⁵ *Suur-Savo*, 01.02.1917, nro 12, s. 2

⁷⁶ *Mikkelin Sanomat*, 22.02.1917, nro 21, s. 1

vastaamaan ”hyökkävän ruotsalaisuuden rintamaa vastaan” ”hyökkävällä suomalaisella rintamalla.” Kyseinen kirjoitus oli otsikoitu nimellä ”*Keskustelu kansallisuuskysymyksestä.*”⁷⁷

Maaliskuussa *Mikkelin Sanomat* otti kieliasiaassa kantaa valtakunnallisen tason poliittisiin kysymyksiin. Esimerkiksi maaliskuun lopulla pääkirjoitus käsittelee tulevia hallitusasioita. Kirjoituksessa arvellaan, ettei enemmistöhallitusta kyetä muodostamaan ruotsalaisten tuen puutteen takia.⁷⁸ Noin viikkoa myöhemmin pääkirjoituksessa pohditaan Mikkelin läänille sopivaa uutta kuvernööriä. Kirjoittajaa ei haitannut esimerkiksi skenaario, missä kuvernööri olisi esimerkiksi sosiaalidemokraatti. Sen sijaan ajatukseen ruotsinkielisestä kuvernööristä *Mikkelin Sanomat* suhtautuu näin: ”*Tarwinneeko mainitakaan, ettei kellään ruotsinmielisellä eikä kansallisesti wärittömällä miehellä ole tässä maan suomalaisimmassa läänissä tulla oikeutta tulla edes mainituksi kuvernööriehtokkaana. Sellainen mahdollisuus on heti jyrkästi torjuttawa.*”⁷⁹

Mikkelin Sanomien käyttämä retoriikka on varsin sotaisaa. Puhutaan hyökkäyksistä ja taisteluhaasteista. Ne on kytketty keskusteluun nimenomaan kansallisuuskysymyksestä, joten kirjoittelussa on nähtävissä selkeästi kielitaistelua korostava fennomania, joka paitsi kiistää ruotsinkielisten oikeuden kieleensä, myös oikeuden maahan. Lisäksi lehti ilmaisee edustavansa ”maan suomalaisinta lääniä,” jonne ruotsia puhuvalla ei virkamieheksi olisi asiaa.

Maaliskuun viimeisessä *Mikkelin Sanomien* numerossa ruotsalaisten puolue on taas pääkirjoituksen hampaissa:

”*Ruotsalainen puolue on nimittäin wanha wirkamiespuolue, jolla on suuret reserwit wirkamiespaikkojen odottajia – saattoi sen wuoksi heti arwata, että ruotsalaiset ensi hämmennyksestä toinnuttuaan tulisivat yrittämään samanalaisen kansalaiswihan lietsomista wirkamieskysymyksen warjolla kuin suurlakon jälkeen, jolloin koko julkinen elämä tuli myrkytetyksi ja kalliit kuukaudet kuluiwat hukkaan kansalaisten keskinäisissä riidoissa. Niin onkin jo nyt tapahtunut. Sekä pääkaupungin että maaseudun ruotsalaisten lehtien palstoilla on joko rohkeammin tai wälttelwämmin koetettu nostattaa jälleen eloon jo kohta kymmenen wuotta haudattuja riitakysymyksiä ja siten kylwää eripuraisuutta ja katkeruutta maan suomalaisen, eri puolueisiin kuuluwan wäestön keskuuteen.*”

⁷⁷ Mikkelin Sanomat, 15.03.1917, nro 30, s. 1

⁷⁸ Mikkelin Sanomat, 24.03.1917, nro 34, s. 2

⁷⁹ Mikkelin Sanomat 29.03.1917, nro 36 s. 1

Kirjoituksessa viitataan siis ensinnäkin vuoden 1905 suurlakkoon ja sitä seuranneisiin levottomuuksiin seuraavana vuonna. Tuolloin muun muassa työväestön ja säätyläisten muodostamat ryhmittymät ottivat väkivaltaisesti yhteen Helsingissä. Se tuo retoriikallaan esille muutaman olennaisen asian. Vielä tässä vaiheessa *Mikkelin Sanomat* ei esimerkiksi mainitse sosialisteja kirjoituksessa, vaikka he olivatkin 1905 venäläisten kanssa kahakoinnin toinen osapuoli. Itse asiassa koko tapahtumaketju oli työväenliikkeen masinoima, ja tavoitteena oli nimenomaan tuoda esille ja parantaa työväen oloja. Ruotsinkielistä väkeä lienee osallistunut korkeintaan lakkoja vastustaneiden säätyläiskaartien toimintaan. Ainakin lehden itse lietsoman logiikan mukaan, edustivathan ruotsinkieliset virkamiehistöä ja muuta yhteiskunnan eliittiä.⁸⁰ Kyseessä on siis paitsi yritys hyökätä retorisesti ruotsinkielisiä vastaan, myös pyrkimys korostaa ruotsinkielisen lehdistön, puolueen ja virkamiesten liian suurta asemaa, joka tulisi ajaa alas.

Maaliskuun viimeisessä numerossa pääkirjoitus käsittelee kokousta, joka pidettiin Helsingissä kuluneen kuun puolivälissä. Tilaisuudessa keskusteltiin kansallisuusasiasta, ja jutun perusteella kokouksen luonne oli hyvin kansallismielinen. Ruotsinkielisiä haastettiin jälleen. Näitä toisaalta toivottiin ”Runebergin ja Topeliuksen hengessä” osaksi yhtä kansaa, mutta toisaalta taas, monet puhujat kannattivat ”jyrkkää menettelytapaa” ruotsinkielisiä kohtaan, kuten kirjoittaja asian ilmaisee. Hän myös jatkaa, että ”me voimme yhtyä tähän menettelytapaan.” Kirjoittaja myöskin totesi, että: ”*Jos ruotsalaiset lyhytnäköisyydessään heittävät meille taisteluhansikkaan, niin ottakaamme se vastaan. Me emme voi heille myöntää valta-asemaa tässä maassa, joka kuuluu suomalaiselle kansallisuudelle.*”⁸¹

Vielä huhtikuun ensimmäisellä puoliskolla *Mikkelin Sanomissa* jatkuu retorisesti sama linja. Pääkirjoitus huhtikuun alkupuolella pohtii sitä, miten puolueiden toiminta tulee jatkumaan uudessa tilanteessa. Ruotsalaisten puolueesta arvioidaan, että sen suuntana on eristäytyminen, ja aikaisempaakin vanhoillisempi linja.⁸² Raportti menneiltä valtiopäiviltä ilmestyi kuun puolivälissä. Pohdinnan aiheena oli porvaripuolueiden muodostaman yhteisen rintaman tulevaisuus. Ruotsalaisten kanssa yhteistyö ei kirjoituksen mukaan tule kysymykseen: ”...*sillä niin eristäytynyt, omia erikoispyyteitään ajava ja vanhoillinen se on.*”⁸³ Nimimerkki O.P. lähetti kirjeen eduskunnasta, *Suur-Savoon*, jossa hän käsitteli valtiopäivien avajaisia, ja

⁸⁰ *Mikkelin Sanomat*, 31.03.1917, nro 37, s. 1

⁸¹ *Suur-Savo*, 31.03.1917, nro 37, s. 1

⁸² *Mikkelin Sanomat*, 12.04.1917, nro 40, s. 2

⁸³ *Mikkelin Sanomat*, 14.04.1917, nro 41, s. 2

eduskunnan puhemiehen vaalia. Kirjoittajaa harmitti se, että ruotsalaisen puolueen edustajat eivät olleet äänestäneet muiden porvariryhmien mukana, vaan omaa ehdokastaan. Esille tuodaan jälleen negatiivisessa valossa esitelty eristäytyminen.⁸⁴

Maanviljelijä Juho Torpan nimittäminen Vaasan läänin virkaatekeväksi kuvernööriksi herätti tunteita ruotsinkielisellä Pohjanmaalla. Torppa ei nimittäin tietävästi osannut ruotsia. Sikäläinen lehti, *Vasabladet* kysyi, ”mitä hyötyä vallankumouksesta on suomenruotsalaisille, kun läänin johtoon valitaan suomalainen talonpoika?” Tähän tarttui *Mikkelin Sanomat* pääkirjoituksessaan. Se kommentoi muun muassa, että ”ruotsalaiset ovat pyörällä päästään”, sekä että nämä ”rakastavat entisiä sapelikuvernöörejä niin paljon, etteivät he kykene käsittämään uuden ajan katsantokantaa.”⁸⁵ Heinäkuun alussa pidettiin Suomalaisen puolueen yleinen puoluekokous. *Mikkelin Sanomat* oli paikalla, ja nostaa esille kansanedustaja Artturi H. Virkkusen pitämän puheen, jossa tämä nostaa esille joidenkin ruotsinkielisten vaateet ruotsinkielisen vähemmistön saattamisesta erilleen suomenkielisistä, ja että heidän perinteisesti asuttamia alueita ei saisi myydä tai luovuttaa suomenkielisille. Tähän ”taisteluhaasteeseen” Virkkunen oli lehden mukaan vastannut kehotuksella ”viedä suomalaisuuden vaatimukset lopulliseen voittoon”, sekä kehotuksella tukea suomenkielisten omistamia yrityksiä.⁸⁶

Toukokuun puolivälissä tohtori Kaarle Karttunen kirjoittaa *Suur-Savossa* kansalliskirjailija Johan Vilhelm Snellmanista. Karttunen kuvailee, miten ennen Snellmania ”ruotsin kieli vain kaikui virastoissa ja oppilaitoksissa” sekä miten ”ruotsalaisia runoilijoita kannatettiin kuin kotoisia laululintuja.” Karttunen toteaa, että ”se [Suomen kansa] näytti olevan tuomittu kuolemaan.”⁸⁷

Poliittisessa kontekstissa *Mikkelin* porvarilehdistö luo siis Ruotsalaisten puolueesta kuva taantumuksellisenä vanhan (sorto)vallan kannattajana, jota samat lehdet myöhemmin käyttivät myös venäläisvastaisessa retoriikassa. Eristäytymisen esille tuominen toistuvasti on kritiikkiä sille, että osa ruotsinkielisistä pyrkii suojelemaan identiteettiään samoin metodein kuin fennomaanitkin. Keskeisin argumentti suomalaisuuden ehdottomalle valta-asemalle on väestö, jonka enemmistö luonnollisesti puhuu suomea. Toisin sanoen voisi ajatella, että Savon fennomaanit haluavat samaa kohtelua ruotsinkielisille, kuin mitä sortokausiksi

⁸⁴ Suur-Savo, 17.04.1917, nro 42, s. 2

⁸⁵ *Mikkelin Sanomat*, 19.04.1917, nro 43, s. 1-2

⁸⁶ *Mikkelin Sanomat*, 09.05.1917, nro 52, s. 2

⁸⁷ Suur-Savo, 16.05.1917, nro 55, s. 2

fennomaanienkin nimittäminä aikakausina venäläiset harjoittivat suomalaista kulttuuria ja kieltä kohtaan. Tästä esimerkki alla. Uutinen käsittelee uuden porvarikokoomuksen muodostamista:

”Toinen ja vielä tärkeämpi huomautus koskee uuden puolueen suhdetta ruotsalaiseen maanviljelyswäestöön. Waliokuntaan kuuluu myös ruotsalaisia maanomistajia. Tästä päättäen on kai tarkoituksena, että uuteen puolueeseen kuuluisi ruotsalaisiakin. Nyt herää kysymys, kuinka tällainen kokoomus on mahdollinen ilman ettei puolue sitoisi käsiään kieli- ja kansallisuuskysymyksissä. Ne tulewat vielä kauan olemaan meillä ydinkysymyksinä, ja uuden puolueen on tunnustettava ehdottomasti selwä kansallinen wäri ja jyrkän suomalaisuuden kanta, jos se mieli päästä alkua pidemmälle”⁸⁸

Seuraa pitkä tauko ruotsalaisaiheissa. Muut aiheet, kuten kiristyvät välit sosialistien kanssa, vaalitaistelut ja vaatimukset koskien maan itsenäisyyttä tai venäläissotilaiden läsnäolo maassa vievät palstatilan ruotsalaisilta, jotka meinaavat ikään kuin ”unohtua.” Syksyllä kuitenkin nimimerkki ”Ananias” tuo esille mielipiteensä vieraankielisistä katukylteistä Mikkelin kaupungissa: *”...Eiköhän olisi jo aika hävittää nuo vanhan sortovallan muistomerkit silmiemme edestä ja antaa samaa kyytiä ruotsinkielisellekin, sillä ainakin täällä täällä Savon sydämessä me kaikki ymmärrämme suomea niin paljon, että kadun nimestä selvä tulee.”* Samaisessa kirjoituksessa vaaditaan vielä että ”vieraat mongerrukset ja muut meiningit” saavat tehdä tilaa heräävälle ja nousevalle kansallistunnolle.⁸⁹ Suur-Savon pääkirjoituksessa heinäkuun puolivälissä hyökätään voimakkaasti ruotsin ja venäjän kieltä vastaan. Siinä kirjoitetaan muun muassa, että ruotsinmaalaiset ovat ”aiheuttaneet suurta vahinkoa puhdasverisen suomalaisen kansan kehitykselle”, ja että ruotsalaiset ovat vallanneet suomalaista maata. Suomea verrataan kirjoituksessa Sveitsiin, jossa puhutaan myös useita kieliä, ja on näin ollen ”surkuteltavassa asemassa.”⁹⁰

Näin kovan kielen käyttö pääkirjoituksessa on huomattava asia. Retoriikan koventuminen johtuu asenteiden kiristymisestä ylipäätänsä. Tämän huomaa siitä, että ei tehdä eroa kansallisuuksien välillä. Kaikista halutaan eroon. Kirjoitus kuvastaa osaltaan myös sitä kehitystä, miten yhteiskunta tuohon aikaan ajautui kohti umpikujaa. Veren puhtaudesta kirjoittaminen edustaa äärimmäistä kiihkonationalismia, jota ajatuksena ovat vaalineet esimerkiksi myöhemmin kansallissosialistit. Vaatimukseen ”puhtaasta Savosta” voi suhtautua

⁸⁸ Mikkelin Sanomat, 22.06.1917, nro 69, s. 1

⁸⁹ Suur-Savo, 14.09.1917, nro 89, s. 2

⁹⁰ Suur-Savo, 17.09.1917, nro 90, s. 1

huumorilla, mutta se sisältää myös viestin siitä, että pelkän kritiikin sijaan lehdissä lietsotaan suoranaista vihaa, jota on hankala kuitata vain ”värikkäänä” retoriikkana.

Vielä kuitenkin vuosisadan vaihteessa nuorsuomalaiset ja svekomaanit tekivät yhteistyötä löytäessään yhteisen vihollisen venäläistämistoimenpiteistä.⁹¹ Tästä syystä pelkästään yleiseen fennomaniaan ja nationalismiin vetoaminen ei selitä mikkeliäislehtien linjaa täysin. Esitelty aineisto ei ole lainattua, vaan pääasiassa lehden toimituksen omaa käsialaa. Viholliseksi on määritelty ruotsalainen yläluokka ja ruotsin kieli, mutta myös selkeästi Ruotsalainen puolue. Tästä voi päätellä, että retoriikalla oli myös poliittinen agenda. Svekomaaneilla ei ollut Savossa minkäänlaista vaikutusvaltaa, joten kyseessä on pitkälti tuki suomenmielisten puolueiden yleisille tavoitteille. Suomalaisella puolueella oli aktiivista toimintaa Savossa, joten se selittää myöskin osaltaan sen, miksi ruotsalaisvastaista kirjoittelua esiintyi alueella.⁹² Toki molempien porvarilehtien toimittajakuntiin kuului Kaarlo Karttusen kaltaisia fennomaanisen liikkeen toimijoita, joten heidän henkilökohtaiset näkemykset heijastuivat myös kirjoittelusta ja käytetystä retoriikasta. Fennomanian (ruotsinkielistä) yläluokkaisuutta vastustavasta retoriikasta voi löytää yhtenevää kaikupohjaa sosialistien luokkavastaisuudelle. Lisäksi ruotsinkielisen vähemmistön protektionistista toimintaa tulkittiin herkästi hyökkäyksiksi suomalaisuutta vastaan. Vaikka venäläisyys saikin myöhemmin 1900-luvulle tultaessa sitten pahimman vihollisen ykkösroolin, niin ei ruotsalaisuuttakaan unohdettu.⁹³

Sosialistien lehdessä, *Vapaudessa*, kielitaistelu ei saanut paljoa huomiota. Joitakin aihetta sivuavia kirjoituksia kuitenkin oli. Nimimerkki ”Edistysmielinen” kirjoittaa lehteen lähettämässään kirjeessään helmikuussa, että: ”*suomalaisten, etunenässä työväen pitäisi erota ruotsalaisista holhoojistaan, joiden viittojen helmoja suomalaiset ovat aiemmin onnessaan suudelleet, ottaneet ruotsalaisia nimiä ja mongertaneet ruotsia.*” Kirjoittajan motiivina toimi halu saada työväenyhdistys ja sitä myötä järjestäytymistä asuinseudulleen Savonlinnan Pihlajalahteen.⁹⁴ Ruotsinmielinen puolue mainitaan seuraavan kerran pääkirjoituksessa maaliskuun lopulla. Kyseessä on sosiaalidemokraattisen puolueen toimikunnan kannanotto, jossa tuodaan esille sosiaalidemokraattien erimielisyyksiä porvaripuolueiden kanssa käydyistä

⁹¹ Nieminen 2006, 121

⁹² Liikanen 1995, 218-219 ja 259

⁹³ Vihavainen 2013, 195-198

⁹⁴ Vapaus, 09.02.1917, nro 16, s. 4

neuvotteluista eduskunnassa.⁹⁵ Sävy ei ole siis varsinaisesti suoraan ruotsin kieleen kiinni käyvä.

Sama koskee seuraavasta numerosta löytyvää uutista, joka on otsikoitu: ”Ruotsalaisten häikäilemätöntä vehkeilyä.” Toisin kuin otsikon luonne antaa odottaa, kyseessä oli vain ruotsalaisen puolueen entisen kansanedustajan, vapaaherra Viktor von Bornin sähke Venäjän väliaikaishallituksen johtajalle Ruhtinas Georgi Lvoville. Sähkeessä von Born kehottaa väliaikaishallitusta hylkäämään suomalaisten edustajaryhmien yhteisesti laatiman ehdotuksen senaatin talousosaston kokoonpanoksi.⁹⁶ Vielä kesän lopulla uutisoidaan paroni R.A. Wreden ja ”ruotsiloiden” edustavan taantumuksellisimpia ja vanhoillisimpia voimia Suomessa. Kyseessä on vastine Wreden Helsingin Sanomissa julkaisemaan vaalikirjoitukseen, joka suhtautuu kielteisesti Suomen valtiolliseen itsenäisyyteen ja sosiaalidemokraatteihin.⁹⁷

Vapauden ruotsin kieleen kohdistuvan kritiikin voi esitellyn aineiston pohjalta tulkita olevan pikemminkin luokkapohjaisesta ajattelusta kumpuavaa. Sosialistit näkivät ruotsalaisuuden Suomessa edustavan eliittiä, vanhaa keskusvaltaa ja ylipäättänsä perinteisiä auktoriteetteja, joiden katsottiin olevan työväenliikkeen vihollisia. Näin ollen se eroaa selkeästi porvarilehtien kirjoittelusta, joka käyttää polttoaineenaan selkeästi enemmän kansallisuus- ja kieliagendaa.

3.2 Veljistä vai vihollisia – kirjoittelua venäläisistä

Vuoden 1917 alkupuolella venäläisistä ei lehdissä juuri kirjoiteltu. Näin jatkui aina maaliskuun vallankumoukseen asti. Sen jälkeen venäläisiä koskevia kirjoituksia alkoi esiintyä kaikissa Mikkelin lehdissä, selkeästi enemmän kuitenkin porvarilehdistön piirissä. Näkyvimmin venäläisiä edustivat Suomeen sijoitetut armeijan joukko-osastot, jotka vallankumouksesta lähtien olivat olleet käytännössä omillaan. Useimmat kriittiset uutiset ja kirjoitukset koskivatkin juuri nimenomaan sotilaita, jotka katsottiin taloudelliseksi taakaksi ja kansalliseksi uhkaksi. Kriittinen ja negatiivinen retoriikka ei ilmaantunut lehtien sivuille kuitenkaan aivan heti.

⁹⁵ *Vapaus*, 28.03.1917, nro 36, s. 1

⁹⁶ *Vapaus*, 30.03.1917, nro 37, s. 3

⁹⁷ *Vapaus*, 22.08.1917, nro 94, s. 4

Mikkelin porvarilehdistö uutisoi hurmoshenkisesti maaliskuun vallankumouksen johdosta. Muun muassa Venäjän kansaa ylistetään, koska se on kaatanut Venäjää ja Suomea terrorisoineen hallituksen. *Suur-Savo* kirjoitti näin:

”Satamiljoonainen Venäjän kansa on karistanut ikeen joka on raskaimpia mitä historia tuntee ja joka uhkasi saattaa Venäjän kansan perikatoon. Vanhan sortohallituksen jäljet tihkuvat verta ja tuhansien vankikomeroissa syyttömästi viruneiden mittaamattomia kärsimyksiä. Mutta nyt on vapauden päivä koittanut ja marttyyrit astuvat komeroistaan ulos...

...vilpittömällä ilolla ja keväisillä toiveilla tervehdimme me suomalaiset tätä valtiollisen kansalaisvapauden voittoa, sillä nythän on kaatunut hallitusjärjestelmä, joka on Suomen etuja ja oikeuksia polkenut...Eläköön kansanvalta!...Eläköön vapaa Venäjä!...Eläköön Suomi!”⁹⁸

Nimimerkki ”J.L.” kirjoittaa viikko vallankumouksen jälkeen *Mikkelin Sanomissa* otsikolla ”*Wapaus welwoittaa.*” Venäläisiä muun muassa veljeskansaksi. ”*Waikka olomme ovatkin aiwan toiset kuin weljesmaammamme Wenäjällä, on meillä täällä vielä paljon isänmaallista tehtävää...*”⁹⁹

Suomen ja Venäjän kansoille toivotaan pääkirjoituksessa maaliskuun lopulla ”vankkaa ystävyyttä ja yhteistä tulevaisuutta.”¹⁰⁰ Samoin *Suur-Savon* seuraavan numeron pääkirjoituksessa kiitetään Venäjän edistysmielistä ja vapaudenintoa täynnä olevaa kansaa. Kirjoittaja on maisteri Karttunen, ja hän vertaa vallankumousta Venäjällä Ranskan suureen vallankumoukseen, ja hän kirjoittaa, miten koko Suomi tervehti tätä tekoa. Lisäksi: ”*Meidän täytyy osoittaa, että meilläkin on sellaista joustavuutta, mielenlujuutta ja vapauttavaa toiminnan tarmoa, jolla muut kansat ohjaksiin tarttuvat ja keskinäiset riitansa selvittävät.*”¹⁰¹ Kuten voimme huomata, vallankumous toi mukanaan paljon optimismia. Maisteri Karttusenkin retoriikka on varsinaisen erilaista, kun sitä vertaa vaikkapa hänen myöhempiin tuotoksiinsa. Karttusen mainitsemat ”keskinäiset riidat” toki tuli sittemmin selvitettyä, mutta varmasti hieman eri tavalla, kuin hän vielä tässä vaiheessa kuvitteli tai kirjoitti.

Maaliskuun vallankumouksen tuomassa alkuhuumassa porvarilehdistö kirjoitti myönteiseen sävyyn venäläisistä. Vihollisena nähtiin nimenomaan tsaarinvalta, joka oli nyt kaadettu yhteisvoimin, ja olivat suomalaiset vapautuneet yhdessä venäläisten kanssa sorron alta.

⁹⁸ *Suur-Savo*, 20.03.1917, nro 32, s. 1

⁹⁹ *Mikkelin Sanomat*, 24.03.1917, nro 34, s. 2

¹⁰⁰ *Suur-Savo*, 24.03.1917, nro 34, s. 2

¹⁰¹ *Suur-Savo*, 27.03.1917, nro 35, s. 1

Kirjoittelu oli kyllä hurmoshenkistä ja kansallismielistä, mutta esimerkiksi ensimmäiset viittaukset valtioyhteyden katkaisemiseen ja kansallisen itsenäisyyden vaatimiseen tulivat vasta toukokuussa. Kyseessä oli lainattu teksti. Tosin julkaistu kuitenkin sellaisenaan, mikä viestii asenteiden muutoksesta myös mikkeliäistoimituksissa. Linjan muutoksen voi siis päätellä tästä tulleen enemmän ulkoisten vaikutteiden kautta kuin lehden sisäisenä linjanmuutoksena.

Teknillisen korkeakoulun ja Helsingin yliopiston opiskelijoiden yhteinen kannanotto koskien valtiollista itsenäisyyttä julkaistiin *Mikkelin Sanomissa* toukokuun puolivälissä. Siinä opiskelijat vaativat täydellistä itsenäisyyttä, koska julistuksen mukaan Suomella ja Venäjällä ei ole mitään yhteistä, millä perustella yhteinen tulevaisuus. Lisäksi kannanotossa mainitaan, että Suomen yhteiskuntalaitos perustuu ”varsin eri perusteille, kuin slaavilainen.”¹⁰² Veljeys vaihtuikin siis pohdintoihin kansallisuuseroista ja siitä, ettei mitään yhteistä oikeastaan olekaan.

Työväki Mikkelissä järjesti vappumarssin, jossa oli mukana myös venäläisiä sotilaita. ”Tunnelma oli hilpeä”, kuten *Mikkelin Sanomat* tapahtumaa kuvailee toukokuun alussa.¹⁰³ Viikkoa myöhemmin lehti julkaisi L. Linnalan alun perin *Vapaudessa* julkaiseman uutisen vapulta. Tuolloin Mikkelin työväenyhdistyksen tulkkina toiminut Anni Tienhaara oli uutisen mukaan yllyttänyt venäläistä sotaväkeä vappuna osallistumaan Mikkelissä mielenosoitukseen kuvernööri Aleksanteri Ahoa vastaan, ja vangitsemaan tämän. Sotaväkeä edustanut komisario ei ollut kuitenkaan kiinnostunut osallistumaan suomalaisten keskinäisiin erimielisyyksiin. *Mikkelin Sanomat* kommentoi tapahtunutta näin:

”Kuten näkyy, on pimeitä puuhia wallankumouksenkin jälkeen ollut wireillä Mikkelissäkin. Venäläisen sotaväen valitsema järjestyksenvalvoja paljasti ne kuitenkin ja asettui samalla asiassa sellaiselle oikeudenmukaiselle tunnolle, jota suuren wapaan kansan edustajalta woi odottaakin.”¹⁰⁴

Huomioitavaa on, että Vapaus reagoi pian julkaisemalla uutisen, jossa kieltää Tienhaaran pyytäneen mitään aseellista apua sotilailta, ja ilmoittaa lähteekseen venäläisen varusväen lähettämän kirjeen. *Vapaus* kutsuu tapauksen johdosta toimittaja Linnalaa ja kaupungin porvareita valehtelijoiksi.¹⁰⁵ Jää epäselväksi, kumpi puoli puhuu totta ja kumpi ei. Olennaista

¹⁰² Mikkelin Sanomat, 14.05.1917, nro 54, s. 2

¹⁰³ Mikkelin Sanomat, 02.05.1917, nro 49, s. 2

¹⁰⁴ Mikkelin Sanomat, 09.05.1917, nro 52, s. 3

¹⁰⁵ Vapaus, 14.05.1917, nro 53, s. 2

on kuitenkin se, että *Mikkelin Sanomat* kirjoittaa positiiviseen sävyyn venäläissotilaiden paraatista sekä näiden toiminnasta kiistan suhteen, kutsuen näitä ”suuren vapaan kansan” edustajiksi.

3.3 Vierasperäinen aines

Kesäkuun aikana *Mikkelin Sanomien* linjassa venäläisten suhteen alkaa näkymään muutoksia. Suomalaisen puolueen pää-äänenkannattajassa *Uudessa Suomettaressa* alun perin julkaistu kirjoitus kertoi, miten sosialistit aikovat jatkossa ajaa vaatimuksiaan eduskunnassa läpi muun muassa venäläisen sotaväen avulla. Lisäksi kirjoituksessa todetaan: ”*Antaako venäläinen sotaväki käyttää itseänsä Suomen itsehallintoa törkeästi loukkaaviin tekoihin tällaisten pyrkimysten läpiajamiseksi? Wiimeiseen asti täytyy toivoa, että jotakin järkeä vielä olisi.*”

Taustalla on siis kärjistyvä yhteiskunnallinen kriisi suomalaisten välillä. Nyt venäläissotilaat aletaan pikkuhiljaa nähdä osana sosialisteja ja työväenliikettä. Eittämättä porvaristo pelkäsi venäläissotilaita. Nämä olivat vahvasti aseistettuja ja pystyivät periaatteessa tekemään mitä haluavat. Porvaristolla tai Suomella ylipäättänsä ei tuossa vaiheessa minkäänlaisia aseellisia muodostelmia vielä ollut.

Kesäkuun alun pääkirjoitus *Mikkelin Sanomissa* puolestaan oli otsikoitu: ”*Wenäläinen sotaväki ja Suomen asiat.*” Aluksi palataan jälleen maaliskuun vallankumoukseen, ja siihen, miten tuona aikana venäläinen sotaväki suhtautui ”sydämellisesti, iloisesti ja ystävällisesti” suomalaisväestöön, sekä toisinpäin. Kirjoitus jatkaa, että Suomessa olisi levottomuuksista huolimatta siedettävät olosuhteet ilman venäläissotilaita, jotka ”harhaanjohdettuina” ovat sekaantuneet ”anteeksiantamattomalla tavalla”, kuten lehti ilmaisee, suomalaisten keskinäisiin asioihin. Sotilaiden mainitaan käyttäneen voimakeinoja sekä väkivaltaa viranomaisia ja hallintoa vastaan. Venäläisten synneiksi lasketaan lisäksi muun muassa naisten ahdistelu, junilla luvatta matkustaminen ja hyvien tapojen loukkaukset. Lehden mukaan kaikki edellä mainittu kylmentää sotilaiden ja suomalaisten välejä. Lopuksi kirjoitus kuitenkin vielä toteaa, että vain pieni osa sotilaista on syyllistynyt mielivaltaan.¹⁰⁶

¹⁰⁶ *Mikkelin Sanomat*, 11.06.1917, nro 64, s. 2

Venäläissotilaita syytettiin paitsi väkivaltaisuuksista, myös elintarvikepulan pahentamisesta. Senaatti ilmoitti juhannuksen aikoihin ilmestyneessä *Mikkelin Sanomissa* sotaväen käyttävän Suomen elintarvikevarastoja ”suurissa määrin.” Samaisessa numerossa tuotiin esille ensimmäisiä kertoja myös ajatus poistaa venäläissotilaat Suomesta.¹⁰⁷ Nimimerkki ”Pekka.K.” oli huolissaan suomalaisnaisten ja venäläissotilaiden kanssakäymisestä mielipidekirjoituksessaan:

*”Sotamiehilläkään ei näy olevan muuta tekemistä, kun juoksennella kaiket päivät niiden leuhkojen kanssa. Näistäkö sitte tulee äitejä ja nousevan polven kasvattajia, kun vierasheimolaiset joskus menevät täältä pois ja naisväki joutaa katsomaan kotoisiakin asioitaan. Surkutella täytyy sitä siveellistä alennustilaa joka ainakin meidän paikkakunnallamme pistää joka päivä esiin. Auttaisikohan tuo jos kirjoittaisitte sanomalehteen.”*¹⁰⁸

Edellä esiin tuotu kirjoittelu kertoo osaltaan siitä, että asenteet olivat kovenemassa. Muutos oli loppujen lopuksi hyvinkin nopea. Myös siviiliväestön ja sotilaiden sosiaalisten suhteiden käyttäminen tekosyynä venäläisten vastustamiselle oli uutta. Kaupungissa oli kuitenkin ollut venäläinen varuskunta jo pitkään, ja oletettavasti sotilaat olivat seurustelleet asukkaiden kanssa aiemminkin. Ongelmana sitä alettiin pitää kuitenkin vasta nyt. Erääksi suositukseksi venäläisvastaiseksi argumentiksi nousi kesän mittaan vaatimus siitä, etteivät venäläiset saisi puuttua suomalaisten asioihin, koska se loukkasi kansallista legitimitettä. Nimimerkki ”Ananias” kirjoittaa *Suur-Savossa* syyskuussa, miten suomalaiset ovat nyt katkeroituneita venäläiselle sotaväelle siitä, kun he eivät ole pysyneet erossa suomalaisten asioista.¹⁰⁹ Savonlinnassa venäläissotilaat olivat vaatineet kaupungissa sijaitsevan kylpylälaitoksen asiakkaiden poistumaan kaupungista, koska sotilaat pitivät näitä rasitteena elintarvikehuollolle: *”Kokouksessa lausuttiin mielipiteenä, että on kunnioitettava Suomen laillisia oikeuksia, että on walitettava sattuneita tapahtumia ja että kaupungissa olevat sotilaat eiwät millään tawoin saa sekaantua paikkakunnan sisäisiin asioihin”*¹¹⁰

Lähestyvien eduskuntavaalien johdosta *Suur-Savon* etusivulla kritisoidaan elokuun lopulla pääkaupunkiseudun porvarilehdistöä, koska he olivat ottaneet kohteeksi sosialistit venäläisten sijaan. Tästä voisi siis vetää johtopäätöksen, että Mikkelissä oltiin erityisen venäläisvastaisia.

¹⁰⁷ Mikkelin Sanomat, 20.06.1917, nro 68, s. 2

¹⁰⁸ Suur-Savo, 22.06.1917, nro 69, s. 2

¹⁰⁹ Suur-Savo, 14.09.1917, nro 89, s. 2

¹¹⁰ Mikkelin Sanomat, 25.06.1917, nro 70, s. 3

Nimetön pääkirjoitus liittyy voimakkaaseen venäläisvastaisuuteen kiihkeää kansallisromanttista paatosta. ”Vieraan aineksen” muualle siirtäminen nähdään ainoana keinona:

”Ja kansan vaisto sanoo: me tarvitsemme vapaata, itsenäistä maata, jotta meidän aineellinen ja henkinen kehittymisemme tulisi turvatuksi. Me olemme tämän maan taistelleet korven ja hallan yöstä, me olemme tämän maan hedelmöittäneet ihmis- ja eläinpetojen vainosta huolimatta, siksi tämä on meille kallis. Kansan terve järki ymmärtää, ettei maan kielitaitoiselle ja vierasveriselle ainekselle tämä maa merkitse yhtä paljon kuin sydänmaan asukkaalle, joka ei hädän tullessa voi lähteä rajan toiselle puolelle.”¹¹¹

Retoriikassa on silmiinpistävää venäläisten muuttuminen veljeskansasta ”vierasveriseksi” ja ”vierasmaalaiseksi” viholliseksi, joka sekaantuu suomalaisten asioihin ja vie suomalaismiesten naiset. Sotilaiden ja kylpylävieraiden välisessä konfliktissa on myös huomionarvoista, että (vierasmaalaisia) lomailijoita ei varsinaisesti haluta pois. Ilmeisesti he eivät häirinneet vapaata ja itsenäistä maata tai suomalaisten henkistä kehittymistä, vaan ainoastaan sotilaat.

3.4 Suomalainen maa ja sosialistien selkänöja

Lähestyvät eduskuntavaalit merkitsivät vilkasta vaalikirjoittelua, olivathan kaikki kaupungin lehdet sidottuja puolueisiin. Nimimerkki ”Maalainen” kehottaa syyskuun puolivälissä julkaistun *Mikkelin Sanomien* numerossa etusivulla äänestämään henkilöitä, jotka ovat ”sydämeltään ja mieleltään” suomalaisia. Kirjoittaja myös siteeraa kansallismielistä lehtimiestä Adolf Ivar Arwidssonia, joka lausui, että: *”ruotsalaisia emme enää ole, venäläisiksi emme tahdo tulla, olkaamme siis suomalaisia.”* Samalla sivulla ”Itsenäisyysuunnan toimikunta” vaatii ehdotonta itsenäisyyttä Suomelle. Kirjoittaja haluaa maan vapaaksi vieraan kansan kohtaloista, kurittomasta venäläisestä sotaväestä ja ”epäluotettavasta muukalaisesta virkavallasta.”¹¹²

Viikkoa myöhemmin kovan linjan retoriikka saa jatkoa. Yhdessä viimeisistä numeroistaan *Suur-Savon* pääkirjoitus on otsikoitu ”Eräs näkökulma itsenäisyystaistelussamme:

¹¹¹ Suur-Savo, 24.08.1917, nro 80, s. 2

¹¹² Suur-Savo, 12.09.1917, nro 88, s. 1-3

”Minun ei tässä tarvitse ruveta puhumaan siitä, miten laajoilla aloilla maamme ruotsinkielinen väestö ja ruotsinmaalainenkin väestö on vallannut suomalaista maata ja miten suurta vahinkoa siitä puhdasverisen suomalaisen kansan kehitykselle on ollut...Toiselta päin tuleva vaara se on ollut kauan meidän pelkomme, jonka me kaikki tiedämme. Mutta onko huomattu, millä kaikilla eri tavoilla tuo venäläinen vaara maattamme ahdistaa! Jos on huomattu, ei ole ainakaan käyty voimakkaaseen taisteluun sen k a i k k i a tunkeutumiskeinoja vastaa...Tarkoitamme venäläisten yhä lisääntyvää maan ja yleensä kiinteistöjen hankintaa Suomessa. Jos tarkastamme esim. niiden tilojen lukumäärää, jotka viime vuosien kuluessa ovat joutuneet venäläisten haltuun, niin todella täytyy todeta, että sieltä päin on uhkaamassa arveluttava vaara, jonka lähestymistä ei kukaan suomalainen saa katsella välinpitämättömyydellä.”

Lisäksi lehti epäilee maakauppojen olevan osa suunnitelmaa sulauttaa Suomi ja suomalaiset osaksi Venäjää. Venäläistä kultaa kutsutaan lisäksi ”saastuttavaksi rutoksi.” Kirjoituksen mukaan Suomessa ei saa olla vieraan omistamaa maata kynnenkään leveyttä.¹¹³

Pääkirjoituksessa on kaikuja venäläistämiskausien ajoilta. Tuolloin viranomaiset pyrkivät toiminnallaan yhtenäistämään valtakuntaa tuomalla suomalaisten kaltaiset vähemmistöt lähemmäksi enemmistön valtakulttuurista tekemällä venäjistä muun muassa valtakielen kaikkialla.¹¹⁴ Suomalainen vastarinta sai polttoaineensa näistä hallinnon toimista. Kontrasti alkuvuoden kirjoitteluun, jolloin venäläiset olivat vielä ”veljiä” on merkittävä. Kirjoituksen hyökkäävä ja uhmakas retoriikka vaatii kovia toimia venäläisuhkaa vastaan. Aikaisemmin lehdessä oli vaadittu kieltämään ruotsalainen maanomistus, ja nyt myös siis venäläinen. Vain suomalaisilla olisi oikeus omistaa maata, mikäli *Suur-Savo* saisi päättää.

Alkusyksystä 1917 perustettiin Kansanpuolue, jonka tavoitteena oli yhdistää hajallaan oleva eripurainen porvarikenttä yhdeksi puolueeksi. Uuden puolueen ydinalueeksi muodostui Mikkelin lääni, ja sen kannattajiksi siirtyi entisiä nuorsuomalaisia ja suomalaisen puolueen tukijoita. Lyhytikäiseksi jäänyt puolue epäonnistui alkuperäisessä tehtävässään, sillä muun muassa Maalaisliitossa sitä pidettiin lähinnä suurtilallisten hankkeena.¹¹⁵ Puolueen äänenkannattajaksi siirtynyt ja nimensä *Suur-Savosta Länsi-Savoksi* vaihtanut lehti julkaisi ensimmäisen kerran Kansanpuolueen virallisen vaalikirjoituksen 24.9. Kirjoituksessa puhutaan kieli- ja rotueroavaisuuksista, sekä siitä, miten valtiollinen sorto (eli venäläiset vallanpitäjät)

¹¹³ Suur-Savo, 17.09.1917, nro 90, s. 1

¹¹⁴ Tiihonen 2015, 155-158

¹¹⁵ Mickersson 2015, 73-74

ovat ajaneet suomalaiset keskenään kinasteleviin eri leireihin. Kansan jakautumisestakin syytetään siis venäläisiä:

”Vuossata loppui kansan valtiolliseen sortoon, mutta kansamme ei jäänyt epätoivoon siinäkään...Viime vuosisadalla jakoivat valtiolliset ja yhteiskunnalliset olot kansan eri ryhmiin, eri puolueisiin. Aluksi kieli- ja rotueroavaisuudet, sitten sen ohella erilaiset henkiset virtaukset, sitten venäläisen sorron aiheuttama valtiollinen kysymys ja lopuksi sangen ristiriitaiset käsitykset yhteiskuntaelämän järjestämisen tähden.”¹¹⁶

Suomen Ammattijärjestön määräämä yleislakko pysäytti Suomen marraskuussa. Lakkoa seurasi levottomuuksien aalto. *Mikkelin Sanomat* kommentoi lakon aikaisia oloja, että venäläiset ovat ”maassa oleskelevia, villiintyneitä ja kurittomia, ja heidän aseensa ovat sosialistien selkänöjä kansan enemmistöä vastaan. Tällä viitattiin siihen, että venäläissotilaita oli lakkovahtien tukena mukana sulkemassa työpaikkoja sekä valtaamassa keskeisiä rakennuksia, kuten rautatieasemia ja puhelinkeskuksia lukuisilla eri paikkakunnilla. Venäläiset myös antoivat aseita työväen järjestyskaarteille. Kirjoitus tosin mainitsee, että sotilaat ovat nimenomaan suomalaisten sosialistien harhaanjohtamia.¹¹⁷

Marraskuun suurlakon tapahtumista, kuten veritöistä *Länsi-Savo* syytti yleisesti ottaen suomalaisia, jotka veritöiden takana pääsääntöisesti olivatkin. Silti lehti haluaa korostaa, että suomalaiset olivat erityisesti venäläisten aseistamia, kuten 23.11. julkaistu pääkirjoitus tuo ilmi. Venäläisiä kutsutaan sortajiksi, ja heidän käytöstään perustellaan ”monituhatvuotisella orjuudella”, joka on painanut heidät nykyiseen tilaansa.¹¹⁸ Samoin itsenäisyysjulistuksesta seuraavana päivänä 7.12. *Mikkelin Sanomat* mainitsee pääkirjoituksessa, että sosialistit haluavat pitää kiinni venäläissotilaiden huonoimman aineksen tuesta.¹¹⁹

Tammikuun alussa venäläinen sotilasosasto saapui Savonlinnaan paikallisten punaisten kutsumana. Sotilaat pitivät muutaman päivän ajan hallussaan lennätintä, puhelinkonttoria ja muita keskeisiä paikkoja. Lehti kuitenkin vierittää pääasiassa vastuun tapahtuneista Savonlinnan ja Putikon punakaartien syyksi. Venäläisiä kutsutaan sivustakatsojiksi, kun suomalaisia punaisia sanotaan muun muassa ”yhteiskuntahävittäjiksi.” Nimimerkki ”J.K.R:n” mielipidekirjoitus samassa lehdessä hyökkää voimakkaammin myös venäläisiä vastaan. Hän kirjoittaa, ettei venäläisiin voi luottaa, ja että he sortavat mielivaltaisesti suomalaisten vapautta.

¹¹⁶ *Länsi-Savo*, 24.09.1917, nro 1, s. 2

¹¹⁷ *Mikkelin Sanomat*, 21.11.1917, nro 116, s.1-3

¹¹⁸ *Länsi-Savo*, 23.11.1917, nro 24, s. 1

¹¹⁹ *Mikkelin Sanomat*, 07.12.1917, nro 123, s. 1

”J.K.R.” mainitsee myös, että venäläisistä irti pääseminen on ”koko itsenäisyystaistelun alku.” Toisaalta, kirjoittajan mukaan ilman suomalaisia yllyttäjiä venäläiset eivät olisi koskaan saapuneetkaan Savonlinnaan.¹²⁰ Länsi-Savon pääkirjoitus vuoden 1918 alussa käy läpi kulunutta vuotta, ja vaikka sen pääpaino on muissa tapahtumissa, mainitaan venäläiset eri yhteyksissä monesti, ja kirjoitetaan muun muassa ”venäläissotilaiden alituisesta hirmuvallasta.”¹²¹ Mielenkiintoinen yksityiskohta löytyy tammikuun alussa julkaistusta uutisesta, jossa uutisoidaan sovun syntymisestä Savonlinnassa. Työväenjärjestöt ja porvarilliset osapuolet olivat tehneet sopimuksen, jonka viimeinen kohta kuului näin: ”4) Paikkakunnan sanomalehdissä selostetaan tapahtumat puolueettomasti eikä julkaista mitään koston ja kansalaiswihaan yllyttäviä kirjoituksia... Sopimus allekirjoitettiin molemminpuolin.”¹²²

Tarkasteluajanjakson viimeinen uutinen noudattaa edellä mainittua linjaa. *Mikkelin Sanomien* Pääkirjoitus sisällissodan alkamisen aikaan 28.1. puhuu sen puolesta, että ajatukset vallankumouksesta ovat tulleet Suomeen venäläisten kautta. Samoin venäläisjoukot ovat syyllistyneet lukuisiin rikoksiin, ja heillä on suomalaisia kiihottajia. Myös suomalaisten punaisten ja venäläisten yhteistoimintaa moititaan. Enää ei myöskään puhuta yksittäisistä harhaanjohtetuista sotilaista tai osastoista, vaan siitä, miten järjestäytyneesti venäläisjoukot tukevat laillisen hallituksen vastaista toimintaa. Kirjoitukset tosin ovat valkoisten senaattoreiden ja P.E. Svinhufvudin nimissä, mutta tietoisesti kuitenkin julkaistu.¹²³

Tässä vaiheessa on viimeistään havaittavissa, että porvarilehdistö näkee venäläissotilaat ja suomalaiset sosialistit yhtenä massana. Kirjoittajasta riippuen syytösten painotus on joko suomalaisissa tai venäläisissä, mutta kumpikaan ryhmä ei jää mainitsematta, vaikka paino olisi toisen edesottamuksissa Käytetty retoriikka syytti milloin suomalaisia, milloin venäläisiä tihutöistä ja johdattelusta. Välillä johdattelijat olivat suomalaisia punaisia, välillä venäläissotilaita. Retoriikka ei kuitenkaan erityisesti pyri johdonmukaisesti puolustelemaan kumpaakaan ryhmää toisen varjolla, vaan puolustelut jäivät yksittäisiksi pohdinnoiksi.

Monet kirjoituksista ovat muiden kuin toimituksen itsensä käsialaa. Yhtenä syynä on se, etteivät Mikkelin seudun venäläissotilaat tai punaiset esiintyneet erityisen uhmakkaasti muutamia välikohtauksia lukuun ottamatta. Suurlakko sujui rauhallisesti ja verenvuodatus ja

¹²⁰ Mikkelin Sanomat, 07.01.1918, nro 2, s. 2-3

¹²¹ Länsi-Savo, 04.01.1918, nro 1, s. 1

¹²² Länsi-Savo, 09.01.1918, nro 3, s. 2

¹²³ Mikkelin Sanomat, 28.01.1918, nro 11, s. 1-3

väkivalta jäi muutenkin vähiin. Porvarilehdistö halusi kuitenkin osoittaa tukensa omilleen valtakunnallisesti, ja toimituksen jäsenten henkilökohtainen ajatusmaailma on tietysti oma lukunsa. Näiden kahden tekijän raja on jokseenkin häilyvä.

Vapauden venäläisiin liittyvä kirjoittelu keskittyy erityisesti kritisoimaan entistä hallintoa, sekä uuden väliaikaisen hallituksen oikeistolaisia poliitikkoja. huhtikuun puolivälissä ilmestyneessä numerossa käsittelee työväenliikkeen toiminnan elvyttämistä uudelleen toimintavapauksen palaututtua. Lehti kutsuu vanhaa hallintoa venäläiseksi sortovallaksi.¹²⁴ Nimimerkki ”-la -la”, eli kansanedustaja Jukka Lankila kirjoittaa venäläistämiskausilla toimineiden virkamiehien, kuten keisarikunnan viimeisen sisäministerin Aleksandr Protopopowin edustavan ”mustaa mahtia.”¹²⁵ Lankila jatkaa aiheesta lehden seuraavassa numerossa, jossa hän mainitsee jälleen Protopopowin, joka ”venäläisen vallan tukipylväänä” vainosi sosiaalidemokraattisen puolueen jäseniä.¹²⁶ Vielä seuraavan numeron pääkirjoituksessa Lankila jatkaa vanhan hallinnon kritisointia. Arvostelu ei kohdistu pelkästään venäläisiin, vaan myös heidän kanssaan toimineisiin suomalaisiin. Lankila mainitsee, että heillä oli ”ryssäläisvirka-valta” tukenaan. Myös Venäjän entistä parlamenttilaitosta hän kutsuu ”ryssäläis-senaatiksi.”¹²⁷

Vapaus suhtautuu siis venäläisiin samalla tavalla, kun se suhtautuu ruotsinkielisiin. Negaatio tulee luokkapohjaisen kritiikin kautta, eikä se ole etnisyyteen kohdistuvaa tai perusvireeltään kiihkonationalistista. Kritiikki profiloituu erityisesti Jukka Lankilaan ja tätä kautta pohjautuu voimakkaasti hänen henkilökohtaiseen ajattelumaailmaansa. Vaikka hän käyttää venäläisistä toisinaan halventavaa nimitystä, ei taustalla ole rasistista ajatusmaailmaa venäläisistä sinällään, vaan hän käyttää haukkumasanaa nimenomaan vallanpitäjistä tiedostamatta sen syrjivää ulottuvuutta.

Venäläissotilaat aiheuttivat sekaannusta Mikkelissä muutamaan otteeseen heinäkuun alkupuolella. Ensiksi sotilaat pahoinpitelivät kauppa-apulaisen ja myöhemmin virkaatekevän poliisimestarin. Lisäksi sotilaat olivat uhkailleet satunnaisia ohikulkijoita kaupungilla. Jutun mukaan sotilaita oli liikkeellä jopa 300 hengen suuruinen joukko. Kirjoittaja epäilee huonosti käyttäytyneiden sotilaiden olleen ”imperialistisen militarismin pakkopaitaan puettuja”, jotka toisin kuin vallankumoukselliset sotilaat, eivät osaa käyttäytyä. Sotilaita syytettiin myös kaupunkilaisten veneiden luvattomista käyttöönotoista. Eräs haavoittunut sotilas taas oli

¹²⁴ *Vapaus*, 13.04.1917, nro 41, s. 2

¹²⁵ *Vapaus*, 04.05.1917, nro 49, s. 1

¹²⁶ *Vapaus*, 07.05.1917, nro 50, s. 1

¹²⁷ *Vapaus*, 09.05.1917, nro 51, s. 1

kertomansa mukaan joutunut jonkun kaupunkilaisen puukottamaksi. Vapaudella oli ainakin tiedossa silminnäkiöitä, joiden mukaan sotilas olisi aiheuttanut vammansa omatoimisesti.¹²⁸

Sotilaiden toimesta oli myös pahoinpidelty kaksi räätäliä elokuun loppupuolella Mikkelissä Pitkäjärven rannassa, sekä myöhemmin aiheutettu vahinkoa keskustan tuntumassa sijaitsevan Naisvuoren kahvilan ulkokalusteille. Lehtitietojen mukaan alkoholilla oli osuutta tapahtumien kulkuun. Tällä kertaa kirjoitus myös tuomitsi sotilaiden teot. Lehden mukaan vastaavanlainen käytös ei sovi miehille, joiden tulisi valmistautua rakentamaan maatansa lähitulevaisuudessa.¹²⁹ Myöskään venäläissotilaista koottu rikkuriosasto, jonka isännistö kokosi Varkaudessa sijainneelle kruununtehtaalle töihin pitkittyneen lakon aikana, ei herättänyt kriittisiä ääniä *Vapaudessa*. Kyseessä on mielenkiintoinen huomio, koska mikä tahansa lakonmurtamistoimi olisi varmasti kirvoittanut kriittistä tekstiä *Vapauden* sivuille. Nyt rikkureiden alkuperä kuitenkin hillitsi melko varmasti kirjoittelua.¹³⁰

Vapauden linja venäläisiin oli selkeästi sovittelevampaa porvarilehtiin verrattuna. Venäläisiä ei nähty syypäinä elintarvikepulaan, levottomuuksiin tai säädyttömään käytökseen. Porvarilehdistön epäilykset siitä, että työväenliike aikoi tukeutua tarvittaessa venäläissotilaisiin, ei välttämättä ollut täysin tuulesta temmattu. Joka tapauksessa vaikuttaa siltä, ettei sotilaita tahdottu ainakaan tietoisesti ärsyttää. Silloin kun työväenlehti ylipäänsä kritisoi sotilaiden toimia, etsittiin huonolle käytökselle syytä poliittisesta ajattelusta. Eli riehuvat sotilaat olivat joko vielä vanhan vallan vaikutuksen alaisia, tai sitten eivät ainakaan kunnan sosialisteja. Kaiken kaikkiaan sotilaiden edesottamuksista uutisoitiin reilusti muita kaupungin lehtiä vähemmän.

3.5 Kansallinen herääminen porvarilehdistössä 1917

Tässä kappaleessa tarkastelen sitä, millä tavalla kaupungin porvarilehdistön suhde itsenäisyys- ja kansallisuusasiaan kehittyi tarkasteluajanjakson aikana. Helmikuun lopulla vietetyn Kalevalan päivän johdosta *Mikkelin Sanomien* pääkirjoitus kuvailee, miten ”kansalliseepos on todiste Suomen kansan suurista kyvyistä, joita myös ulkomailla ihailaan.” Kirjoituksen kirjoittaneen kuopiolaisen maisterin Olla Teräsvuoren mukaan Kalevala yhdistää ”Suomen

¹²⁸ Vapaus, 04.07.1917, nro 73, s. 2

¹²⁹ Vapaus, 06.07.1917, nro 74, s. 2

¹³⁰ Vapaus, 19.09.1917, nro 106, s. 2

kansan taasen kerran yhteen yhdeksi yksimieliseksi kansaksi.”¹³¹ Pääkirjoitus maaliskuun lopussa ilmoitti seisovansa ”etummaisessa rivissä siellä, missä suomalaisuus iskee”. Kirjoitus koski jälleen erimielisyyksiä ruotsinkielisten kanssa.¹³²

Tieto maaliskuun vallankumouksesta saavutti pienellä viiveellä myös mikkeliiläiset viestimet. Kansallisuusasiaa ryhdyttiin käsittelemään aikaisempaa avoimemmin, olihan sensuuri poissa. Pääkirjoitus *Mikkelin Sanomissa* vaati lojaalisuutta eduskunnalle ja sen valitsemalle hallitukselle, joka lehden mukaan oli ainoa oikea taho edustamaan Suomea ja suomalaisia. Mainittiin myös, että ”Savo ja sen kansallismielinen väestö” seisoo ainakin hallituksen takana.¹³³ *Suur-Savo* pääkirjoitus nimittää maaliskuun vallankumousta ”valtiollisen- ja kansalaisvapauden voitoksi.” Kirjoitus ilmaisee myös tyytyväisyytensä siihen, että ”kansallisen olemuksen juuria hävittäneet henkilöt”, on viety tai heitä ollaan viemässä rangaistaviksi. Tällä viitataan siis vanhan hallinnon edustajiin. Vallankumousta verrataan kirjoituksessa myös ”keväiseen aamuun- ja tuuleen.”¹³⁴

”Yhdistynyt kansa” ei itsessään kerro, minkälaista yhdistymistä Teräsvuori tavoittelee. Poliittisten vai kielellisten jakolinjojen jakamaako? Toisaalta ”Iskevä suomalaisuus” taas tekee selväksi, että ainakaan ruotsia puhuvat eivät tämän uuden kansan piirin mahtuisi. Huomattavaa on, että vallankumousta edeltävä sensuurilinja ei tuntunut iskevän varsin suomalaista nationalismia korostavaan kirjoitteluun. Myöskään lehden linja ei ole erityisen varovainen. Ruotsinkieliseen vähemmistöön kohdistuva piikittely taas oli havaittu aiemmin jo sensuuriseulan läpäiseväksi aiheeksi.

Mikkelin Sanomien seuraavassa numerossa jatkettiin samasta aiheesta. Pääkirjoitus piti vallankumousta tärkeimmäksi tapahtumaksi Suomelle ja sen kansalle vuosisatoihin. Kuten edellisessä pääkirjoituksessa, myös tässä vaadittiin lojaliteettia uudelle valtiojärjestykselle, vaikka sen tarkemmasta muodosta ei kerrotakaan vielä, tai todennäköisesti sen luonteesta ei lehden toimittajalla ole tarkempaa tietoa. Ainakaan eroa valtioyhteydestä ei vielä toivota, sillä todetaan ”suuren luovan työn ajan koittaneen Suomen ja Venäjän kansalle.”¹³⁵ *Suur-Savossa* puolestaan raportoitiin vallankumouksen kunniaksi Mikkelissä järjestetystä kansalaisjuhlasta. Kansalaiset olivat lehden mukaan tulleet muun muassa ”tervehtimään uuden kansallisen aamun

¹³¹ *Mikkelin Sanomat*, 27.02.1917, nro 23, s. 1

¹³² *Mikkelin Sanomat*, 15.03.1917, nro 30, s. 1

¹³³ *Mikkelin Sanomat*, 20.03.1917, nro 32, s. 1

¹³⁴ *Suur-Savo*, 20.03.1917, nro 32, s. 1

¹³⁵ *Mikkelin Sanomat*, 22.03.1917, nro 33, s. 1-2

koittoa.”¹³⁶ Vapaudesta kirjoittaminen jatkuu myös *Suur-Savossa* pitkin maaliskuuta. Lehestä löytyy kirjoitus otsikolla ”Vapauden päivän aamuna,” ja siinä tuodaan esille jälleen, miten ”kirkkaana ja keväisenä paistaa vapauden päivä Suomelle.” Kirjoitus kehottaa lukijoitaan ”rakentamaan kansallisen olemuksen elinjuuria.”¹³⁷

Tohtori Kaarlo Karttunen oli puhunut Mikkelin lyseolla vallankumouksesta. ”Ajatar on ylväästi kääntänyt lehteä historiassa” ja ”me suomalaiset tervehdimme ilolla tätä valtiollisen ja kansallisen vapauden voittoa.” Karttunen jatkaa kirjoittamalla muun muassa siitä, että helmikuun manifestina tunnettu asetus vuodelta 1899 oli tuhota Suomen kansallisen olemassaolon. Kirjoittaja kaipaa myös suomalaisuuden uudelleenheräämistä, sekä ”kansallisen työn, innostuksen ja rakkauden tulisia salamoita, jotka sytyttävät ja sähköttävät meidät kaikki.” Lopuksi vielä huudettiin hurraa-huutoja suurelle Suomelle.¹³⁸ Hän kirjoittaa jutussa paljon myös kansan yhtenäisyyden merkityksestä.¹³⁹

Tässä vaiheessa, vallankumouksen jälkimainingeissa, kansallisuus- tai itsenäisyyskysymyksien keskiössä eivät pyöri vaatimukset itsenäisyydestä. Lehdet keskittyivät muistamaan venäläistämiskausia ja niistä selviämistä, sekä luomaan kansallista tarinaa ja selviytymiskertomusta tätä kautta. Uskollisuutta vaaditaan niin Suomen eduskunnalle kuin Pietarin väliaikaishallituksellekin. Tämä johtuu siitä, että ainakin alkuun suhtauduttiin myönteisen toiveikkaasti uusiin vallanpitäjiin. He (väliaikaishallitus) edustivat enimmäkseen samoja aatevirtauksia kuin savolaisporvarien enemmistökin. Autonomian palautus riitti tällä erää ”kansallisen olemuksen elinjuurille.”

Helsinkiläisten korkeakouluopiskelijoiden sävyltään varsin jyrkkä julkilausuma itsenäisyyden puolesta julkaistiin huhtikuussa. Vaikka lehden toimitus ei itse uutista kommentoinut, voi sen julkaisemista itsessään pitää kuitenkin kannanottona. Siinä puhutaan muun muassa ”vuosisataisesta taistelusta”, joka on johtanut nykyiseen kehitykseen kohti itsenäisyyttä. Lisäksi siinä perustellaan itsenäisyyttä Yhdysvaltain presidentin Woodrow Wilsonin tunnetuksi tekemällä ajatuksella eurooppalaisten kansakuntien itsemääräämisoikeudesta.¹⁴⁰ Nimimerkki ”O.P.” kirjoittaa *Suur-Savossa* huhtikuun puolivälissä siitä, miten viimeiset kolme vuotta ovat olleet kuin ”loppumaton yö:” ”...toivo sisimässään kesti kansamme valtiollisen

¹³⁶ Mikkelin Sanomat, 24.03.1917, nro 34, s. 1

¹³⁷ Suur-Savo, 24.03.1917, nro 34, s. 2

¹³⁸ Suur-Savo, 27.03.1917, nro 35, s. 1-2

¹³⁹ Puukko 1923, 103-105

¹⁴⁰ Ruhe, 1919, 84.

*myrskyn. mustien voimien voimien kaameat tihutyöt, jotka uhkasivat Suomen kansan pyyhkäistä pois kansakuntien joukosta, johon sen Keisari Aleksanteri I, Suomen suuriruhtinas oli korottanut.*¹⁴¹

Kirjoituksessa jatketaan venäläistämiskausien muistelemista suurena kansallisena taisteluna. Suomea halutaan korostaa itsenäisenä orgaanina, kansana kansojen joukossa. Toisaalta samalla myös Suomen suuriruhtinaskunnan ensimmäisen keisarin aikakautta muistellaan hyvällä. Samassa numerossa ollut helsinkiläisopiskelijoiden kannanotto on tyyliltään hyvin erilainen, ja onkin mielenkiintoista, että kaksi näin poikkeavaa näkemystä on julkaistu samassa numerossa. Helsinkiläisten ylioppilaiden toinen isänmaallinen julkilausuma julkaistiin lehdessä toukokuussa. Kananotto kutsuu meneillään olevaa aikaa ”hetkeksi, joka ratkaisee Suomen kohtalon mittaamattomiksi ajoiksi.” Käynnissä olevaa maailmansotaa he kuvailevat tapahtumaksi, joka on muuttanut suomalaiset yksilöistä muiden itsenäisten kansojen kanssa tasavertaiseksi kokonaisuudeksi, Suomen kansaksi. Lopuksi todetaan, että: ”*Me ylioppilaat olemme vakuutetut siitä, että Suomen täydellisen valtiollisen itsenäisyyden hetki kohta lyö.*”¹⁴²

Suur-Savo ottaa viimein jyrkästi kantaa itsenäisyysasiaan pääkirjoituksessaan toukokuun viimeisessä numerossa. Kevään mittaan eri puolilla maata oli rauhatonta. Maaseudulla lakkoiltiin ja kaupungeissa kiisteltiin hallinnollisista kysymyksistä. Pääkirjoituksen mukaan näistä levottomuuksista johtuen on unohdettu valtiollisen kysymyksen käsittely. Kirjoitus vaatii Suomelle täydellistä vapautta ja riippumatonta itsenäistä asemaa muiden vapaiden kansojen joukossa. Lehden mukaan näitä vaatimuksia tukee ”lähes koko Suomen kansa.” Samaisessa numerossa Juho Laasonen Mikkelin maalaiskunnassa sijainneesta Otavan kansanopistosta kirjoittaa aiheesta. Laasonen toivoo, että pian koittaa päivä, jolloin ”Suomen pojat suojaavat Suomen maata.” Kirjoituksessa muistellaan vangittuja ja Siperiaan karkotettuja itsenäisyysaktivisteja.¹⁴³

Mikkelin Sanomissa uutisoitiin läänin maanviljelijöiden aiemmin pitämästä kokouksesta kesäkuun alussa. Mikkelin maalaiskunnasta kotoisin oleva maanviljelijä Kaarlo Wuokoski kertoi lehden mukaan kokouksessa, että kannattaa ”isänmaan ja kansan onnen eteen” vaikka aseellisiin toimiin ryhtymistä. Lisäksi maisteri Eino Välikangas piti tilaisuudessa puheen

¹⁴¹ Suur-Savo, 17.04.1917, nro 42, s. 2

¹⁴² Suur-Savo, 14.05.1917, nro 54, s. 4

¹⁴³ Mikkelin Sanomat, 30.05.1917, nro 59, s. 1-3

itsenäisyyden puolesta. Uutisen mukaan kokousväki hyväksyi virallisesti seuraavanlaisen kannanoton:

”Näinä kohtalokkaina aikoina, jolloin maamme tulevaisuus arvaamattomiksi ajoiksi ratkaistaan, tahdomme me Mikkelin läänin maanviljelijät lausua lujana wakaumuksenamme, että Suomen, woidakseen waltiolliselta asemaltaan täysin turvattuna käydä uutta aikaa kohti, on saatawa täydellinen itsenäisyys ja riippumattomuus.”¹⁴⁴

Kevään kynnyksellä yhteiskunnallinen turbulenssi Suomessa ja maailmalla sai siis kansallismieliset kallistumaan kohti itsenäisyyden tavoittelua, joka tulisi saada vaikka aseina. Sankareiksi nousseita aktivisteja muistellaan edelleen, ja näin itsenäisyys- ja kansallisuusasia sidotaan jälleen venäläistämiskausiin. Viranomaisten toimenpiteiden kohteiksi joutuneet aktivistit kohotetaan retoriikassa lähes marttyyrin asemaan. Lisäksi vaatimukset venäläistämiskausia edeltäneen autonomian palauttamisesta ovat vaihtuneet vaatimuksiin täydellisestä itsenäisyydestä. Viholliskuvan luominen jää tässä vaiheessa verrattain ohueksi joitain vallankumousta edeltäneeseen hallintoon liittyneitä viittauksia lukuun ottamatta. Venäläistämiskausien muisteleminen ei ollut mikkeliäisten oma keksintö, vaan yleistä kautta linjan suomenmielisessä lehdistössä. Näin tämän vaikutteen voidaan katsoa tulleen yleisen kehityksen tuloksena.

3.6 Vaalit ja vaatimuksia täydellisestä itsenäisyydestä

Kesän aikana porvarilehdistö keskittyy kritisoimaan muun muassa työväen käynnistämiä työtaisteluita sekä niiden seurauksena syntyneitä levottomuuksia. Syksyllä lähestyvät eduskuntavaalit saavat kuitenkin suurimman huomion. *Mikkelin Sanomien* numerossa elokuun lopulla on kookas läänin väestölle suunnattu vaalimainos ”suuresta kansallisesta kysymyksestä,” eli toisin sanoen itsenäisestä ja riippumattomasta Suomesta. Mainoksen mukaan vain suomalais- eli porvaripuolueet voivat ”pelastaa ja turvata isänmaan sekasorron kynsistä.”¹⁴⁵ Samaisen numeron pääkirjoitus hyökkää helsinkiläisiä sanomalehtiä vastaan siitä syystä, että nämä keskittyvät liikaa sosialistien edesottamuksiin valtiollista itsenäisyyttä koskevan kysymyksen sijaan. Kirjoitus puhuu ”kansan vaistosta, joka tarvitsee vapaata ja

¹⁴⁴ Mikkelin Sanomat, 04.06.1917, nro 61, s. 2-3

¹⁴⁵ Mikkelin Sanomat, 24.08.1917, nro 81, s. 2

itsenäistä maata.” Juttu myös kuvailee, miten ”me olemme tämän maan taistelleet korven ja hallan yöstä, ihmis- ja eläinpetojen vainosta huolimatta.”¹⁴⁶

Keskenään hivenen ristiriitaista retoriikkaa esittelevät kirjoitukset tuovat esille mitä erilaisempia esimerkkejä. ”Sekasorto” viittaa järjestyshäiriöihin, joita ovat aiheuttaneet paitsi maan sisäinen kansallinen uhka (venäläissotilaat) myös supisuomalaiset sosialistit lakkoineen ja elintarvikemellakoineen. Isänmaa täytyy turvata, ja itsenäisyys on ratkaisu kaikkeen. Siitä on siis tullut vaalilupaus. Pääkirjoitus kritisoi kuitenkin helsinkiläislehdistöä siitä, etteivät he ota itsenäisyyskysymystä tarpeeksi vakavasti. ”Eläinpeto”-termi sisältää paljon voimakasta retoriikkaa, olkoonkin yksittäinen heitto runolliseksi heittäytyvän kirjoituksen seassa.

Suur-Savon toimittaja Viki Kärkkäinen korostaa vaalien merkitystä Suomen valtiolliselle itsenäisyydelle. Kärkkäinen haluaa jokaisen suomalaisen kannattamaan itsenäisyyttä ja eduskuntaan ”jäykkiä suomalaisia isänmaan ystäviä.” Jälleen korostetaan, että Suomi on valmis astumaan muiden vapaiden kansojen joukkoon.¹⁴⁷ Nimimerkki ”Maalainen” kirjoittaa etusivulla syyskuun alussa, että Suomen kansa muodostaa oman kokonaisuutensa, jolla on oma historia ja sivistys. Maalainen kirjoittaa dramaattisesti, että tulevat vaalit ”ratkaisevat Suomen kohtalon vuosisadoiksi.”¹⁴⁸ Nimimerkki ”Pekka” kirjoittaa lokakuussa. julkaistussa numerossa, miten ”itsenäisyyttä uhanneet ukkospilvet hävisivät vallankumouksen myötä.” Kirjoittaja toivoo myös, että ”Suomen kansallinen elämä ja kulttuuri kehittyi kohti täydellistä itsenäisyyttä ja riippumattomuutta.”¹⁴⁹ Pääkirjoitus lokakuun puolivälissä toteaa, että vaikka nykyinen maailmansota ”hävittää ihmishenkiä, aineellisia arvoja sekä sivistyksen vuosisataisia saavutuksia”, niin sen ansiosta on nouseva ”pienten kansojen vapaus.”¹⁵⁰

Suomen paikka osana kansakuntien Eurooppaa tuodaan esille useita kertoja, ja se tuntuukin olevan ainakin hetken aikaa tärkein peruste lehtien retoriikassa. Suomella halutaan olevan oma erityinen tehtävänsä ja paikkansa muiden kansojen joukossa. Mikkelin porvarilehdistö pyrkii näin toistuvasti todistelemaan Suomen uskottavuutta eurooppalaisena kansana. Korostetaan, että samansuuntaisia pyrkimyksiä on muuallakin, kuten Venäjän tavoin liitoksissaan natisevan Itävalta-Unkarin keisarikunnassa oli. Käynnissä olevan maailmansodan tuominen esille paljastaa sen, mihin suomalaiset itsenäisyysaktivistit uskoivat. He olivat odottaneet

¹⁴⁶ Suur-Savo, 24.08.1917, nro 80, s. 2

¹⁴⁷ Suur-Savo, 29.08.1917, nro 82, s. 1

¹⁴⁸ Suur-Savo, 12.09.1917, nro 88, s. 1

¹⁴⁹ Länsi-Savo, 08.10.1917, nro 6, s. 2

¹⁵⁰ Mikkelin Sanomat, 17.10.1917, nro 103, s. 2

jonkinlaista käännekohtaa itsenäisyystaistelun käynnistämiseksi, ja ensimmäisen maailmansodan katsottiin olevan se käännekohta. Vihollismaa Saksaan lähetettiin nuoria vapaaehtoisia saamaan sotilaskoulutusta tulevaa kansallista vallankumousta varten.¹⁵¹

Ryhmä kansanedustajia julkaisi marraskuussa. *Länsi-Savossa* maanviljelijöille osoitetun kirjoituksen. Monet tilalliset ja maanomistajat olivat tyytymättömiä viljan pakkoluovutuksiin ja rajahintoihin, joten kirjoituksen tarkoitus oli kannustaa viljelijöitä. Siinä sanottiin: ”*Suomen maanviljelysväestö! Historia osoittaa, että maanviljelysväestö tässä maassa on kautta aikojen seisonut ensimmäisenä maansa ja kansansa puolesta.*”

Viljelijöitä pyydettiin myös sietämään rasitukset ja vedottiin heidän isänmaallisuuteensa ja velvollisuudentuntoonsa ”tänä vaikeana ja kohtalokkaana aikana.”¹⁵² Ei ole ihme, että *Länsi-Savo* pyrki vetoamaan usein erityisesti viljelijöihin. Porvarilliseksi yleispuolueeksi julistautunut Kansanpuolue pyrki saamaan jalansijaa erityisesti maaseudun keski- ja yläluokan piirissä, ja sen kannattajien ydinrunko oli Mikkelin läänin talonpojissa.

Itsenäisyysjulistuksesta uutisoidaan *Mikkelin Sanomien* pääkirjoituksessa 7.12. Kirjoituksessa käsitellään teemoja kuten ”kansallisen itsetietoisuuden herääminen” ja sitä, miten ”tämä tunne herää jokaisen isänmaallisen suomalaisen rinnassa.” Jutun lopuksi toivotaan ”korkeampia voimia turvaamaan isänmaan vapaus ja itsenäisyys.”¹⁵³ Nimimerkki ”Tuomas” kirjoittaa *Länsi-Savossa* ”unelmasta, joka on käynyt toteen, ja että nyt eletään tärkeää ja suurta aikaa.” ”Itsenäinen maa ja itsenäinen kansa vaatii kaikkien poikiensa ja tyttäriensä punaisimman sydänveren.”¹⁵⁴ Kansanpuoluetta tuodaan esille seuraavassa numerossa. Kirjoituksessa ihmetellään samalla, miksi monet muut lehdet eivät tuo esille puoluekantaansa. Kirjoituksen mukaan kansan kansallistunto täytyy saada voimakkaaksi, sillä ”me emme ole kansa vielä, olemme kansanraakale.” Eritoten ongelma on kirjoittajan mukaan maaseudulla, ”jossa kansa ei ole vielä yhtenäinen ja voimakas” ja että ”nyt on maaseudun vuoro herätä ja nousta.”¹⁵⁵

Otsikolla ”Uutta Suomea rakentamaan” kirjoittaa nimimerkki ”J.L.” *Mikkelin Sanomissa* tammikuun loppupuolella, miten itsenäisyys sarastaa aurinkona pilviverhon takaa. Lisäksi kirjoittaja kehottaa lukijoita ”valmistautumaan taisteluun sisäisiä ja ulkoisia uhkia vastaan.” Kirjoituksessa itsenäisyyttä kuvaillaan asiaksi, joka on vuosisataisen kehityksen tulos, eikä ole

¹⁵¹ Tommila 1960, 220

¹⁵² *Länsi-Savo*, 12.11.1917, nro 21, s. 2

¹⁵³ *Mikkelin Sanomat*, 07.12.1917, nro 123, s. 1

¹⁵⁴ *Länsi-Savo*, 07.12.1917, nro 30, s. 2

¹⁵⁵ *Länsi-Savo*, 10.12.1917, nro 31, s. 2

näin ollen eriteltävissä minkään yksittäisen ryhmän saavutukseksi. Kunniaa annetaan kuitenkin klassisen kansallisromantiikan hengessä muun muassa Suuressa Pohjan sodassa sekä Suomen sodassa taistelleille, sekä esimerkiksi 1800-luvun kansallisromanttista tyyliä suosineille taiteilijoille:

*”Kun tältä kannalta arvostelemme asiaa, niin saamme itsenäisyytemme synnystä kiittää ennen kaikkea miljooneja esi-isiämme jotka joko korwenraatajajina, Lürgenin, Narwan, Napuen, Orawaisten tai Lapuan kentällä taistellen owat Suomen kansan kunniaa ja mainetta kohottaneet. Samoin saamme kiittää niitä työn tekijöitä, kirjailijoita, taiteilijoita, tiedemiehiä j. n. e., jotka kukin kohdaltaan owat kansamme kansamme yleistä saawutusta kulttuurityössä kohottaneet”*¹⁵⁶

Kansallishenkeä kaipaa nimimerkki ”Eräs monesta” vielä 28.1. Sillä hän haluaa vaihtaa erään kaupungin pääkadun, Nikolainkadun nimen Porrassalmenkaduksi. Ensiksi mainittua nimeä kirjoittaja pitää häpeällisenä, koska se viittaa Mikkelin perustaneen venäläiskeisarin nimeen. Porrassalmi taas olisi sopivan kunniakas, koska se viittaisi Kustaan sotana tunnetun konfliktin aikaiseen taisteluun 1700-luvun lopulla. Tuolloin lukumääräisesti alivoimaiset suomalais-ruotsalaiset joukot voittivat venäläisjoukot Mikkelin lähistöllä.¹⁵⁷

Itsenäisyysjulistus sai porvarilehdistössä aikaan yllättävän vaimean reaktion. Esimerkiksi tieto vallankumouksesta keväällä sai aikaan suoranaisen hurmohengen, mutta nyt itsenäisyys ei herätäkään niin suuria tunteita, kuin voisi kuvitella. Syynä tähän on varmasti maan sisäinen tila tuohon aikaan, joka oli jo auttamattoman tulehtunut. Sisällissodan puhkeaminen odotti vain parin kuukauden päässä. Kansallismieliset olivat mahdollisesti myös pettyneitä tapaan, jolla itsenäisyys saavutettiin. Kansallinen historiankirjoitus kaipasi sankareita, joista kirjoittaa ja joiden marttyyrillista muistoa voisi vaalia. Sankarillisen taistelun ja verenvuodatuksen sijaan itsenäisyys tulikin lopulta kuin itsestään. Kaiken kaikkiaan, kun ottaa huomioon kirjoittelun määrän itsenäisyydestä, on erikoista havaita itsenäisyysjulistuksen tuoman riemun puuttuminen.

Vapaus ei ollut erityisen kiinnostunut näistä asioista. Sivut täyttyivät itsenäisyysshenkutuksen sijaan luokkataistelusta, järjestäytymisasiasta ja uhkaavan elintarvikepulan käsittelystä. Monet harvoista itsenäisyyttä käsittelevistä kirjoituksista oli lainattu muualta. Ainoan poikkeuksen lehden linjassa teki Jukka Lankila. Hän käsitteli useaan otteeseen *Vapauden* pääkirjoituksissa

¹⁵⁶ Mikkelin Sanomat, 25.01.1918, nro 10, s. 3

¹⁵⁷ Mikkelin Sanomat, 28.01.1918, nro 11, s. 2

itsenäisyysasiaa. Lankila kirjoittaa heinäkuussa. valtalaista, jonka eduskunta hyväksyi aiemmin. Siinä siirrettiin korkein määräysvalta Suomessa eduskunnalle. Lakia kannatettiin yli puoluerajojen. Lankila kirjoittaa:

”Tuo laki jo sellaisenaan edellyttää paljasta hyvää koko kansalle, riippumatta holhoojista ja monisatawuotisen sorron lopettamista. Ei siis luulisi olewan sellaista miestä tai naista, joka ryhtyy tällaista lakia wastustamaan...Nyt sen näkevät siis kaikki ne, joille todellakin Suomen onni ja vapaus on rakas, minkälaista se eräiden herrojen rakkaus maahansa ja kansaansa on. Se, että näin hyväksytty laki sisältää tasapuolisen oikeuden Suomen kansalle, on jo niin suuri syy, että ennen kuin sellaista sallittaisiin, annettaisiin edelleen tukewat sorronmahdollisuudet naapurimaahan, jonka sortomahdin hiljaisista pyrkimyksistä ei pitäisi kellään olla epäilyksiä.”¹⁵⁸

Retoriikka todellakin on sellaista, jonka voisi äkkiseltään katsoa kansallismieliseksi. Kuitenkin alta paljastuu sen perimmäinen henki, joka on luonteeltaan ensisijaisesti herra- eli porvarivastaista. Se kytkeytyy näin eduskunnassa käytävään poliittiseen kamppailuun maan korkeimmasta vallasta.

Venäjän väliaikaishallitus ei hyväksynyt kyseistä valtalakia, ja hajotti sen takia eduskunnan jo heinäkuun lopulla. Koska osa eduskunnan porvariedustajista oli tukenut valtalain hyllyttämistä, Sai se luonnollisesti Lankilan vihaiseksi. Hän kirjoittaa aiheesta jälleen elokuun alussa otsikolla ”Taivas mustenee:”

”Ja mitä erityisesti meihin, suomalaisiin tulee, niin jos he luulewat woiwansa paremmin meidät orjikseen nujertaa kuin entinen hirmuhallitus, niin ei lienee liikaa sanottu, jos toteaa heidän olewan wäärässä. Suomen kansa on päättänyt kerran nyt omata laajan autonomian...kasakoita tuskin löytyy niin paljoa, että tämä päätös Suomen miehistä ja naisista koskaan horjuu.”¹⁵⁹

Retoriikassa on runsaasti kansallismielisyydelle tyypillisiä piirteitä. Kansa korostetaan vahvana. Vihollinen on hirmuvalta, joka sortaa heikompaa ja pienempää, sankarillista kansaa. Jukka myös puhuu jatkuvasti ”Suomen kansasta” kuten kollegansa porvarilehdissä. Kuitenkin, kuten myös aiemmin *Vapauden* ruotsinkielisiä koskevassa uutisoinnissa, on kirjoittelussa havaittavissa selkeä herravastaisuus ja vanhaa hallintoa vastustava retoriikka. Mukana on myös sotaisaa uhoa.

¹⁵⁸ Vapaus, 20.07.1917, nro 80, s. 1

¹⁵⁹ Vapaus, 03.08.1917, nro 86, s. 1

Oskari Orasmaa oli toimittanut *Vapautta* muutamia vuosia aikaisemmin. Hän oli myös istuva kansanedustaja Mikkelin läänistä. Orasmaa kirjoitti syyskuussa otsikolla ”Taisteluun kansamme itsenäisyyden puolesta!” ”*Wuosisatainen werinen sorto oli kansaa painanut, monet sen kauneimmat toiweet, sen ihanimmat unelmat murskannut. Nyt se oli pois. Saamme elää ja kehittyä wapaina kansalaisina ja ihmisinä, kuohui powet ihania wilpittömiä kiitollisuuden kauniita tunteita.*”¹⁶⁰

Orasmaan kirjoituksessa on mielenkiintoista huomata, että vaikka siinä selkeästi kansallismielisen retoriikan kautta kritisoidaan venäläistämiskausia, niin samalla mainitaan ”vuosisatainen sorto.” (Vaali)retoriikkaa tai ei, mutta Orasmaa ei ainakaan suhtaudu tässä kirjoituksessa mihinkään venäläisvallan vaiheeseen – ei edes laajan autonomian aikaan suopeasti. Koska kyseessä on nimenomaan vaaleihin kytkeytyvä kirjoitus, on huomionarvoista pohtia, kenelle kirjoitus on suunnattu. Työväestölle tietysti, mutta vastakaikua saatettiin hakea muualtakin. Kummankin puolen retoriikkaan vaikutti voimakkaasti heidän edustamiensa tahojen valtakunnallinen kanta. Sosialistit kävivät luokkataistelua, porvaristolle kyse oli kansallisesta asiasta. Aiheesta ei siis syntynyt paikallisen tason kysymystä.

4 Työväenlehti luomassa vastakkainasettelua

4.1 Mustien pappojen musta pörssi

Työväenlehti *Vapaudessa* julkaistiin runsaasti Suomea vaivannutta elintarvikeongelmaa käsitteleviä uutisia ja kirjoituksia. Työväki kokousti Mikkelissä helmikuun puolivälissä aiheenaan elintarvikekysymys ja palkat. Kokouksessa oli päästy yksimielisyyteen siitä, etteivät työväestön palkat olleet riittävällä tasolla, vaikka tiedettiin joidenkin tahojen tienanneen viime vuosina hyvin:

”Luonnollista onkin, että taistelua elintarpeiden kalleutta ja huimaavaa keinottelua vastaan on edelleen tarmokkaasti jatkettava. Mutta monista erikoisen vaikuttavista syistä ei ainakaan työväellä näytä sillä alalla olevan riittävästi keinoja vaikutusvaltaa kohtuullisten tulosten saavuttamiseen. Sen sijaan pitäisi - kaikista vaikeuksista ja rajoituksista huolimatta työpalkkojen kohoittamisen edes kutakuinkin kohtuulliseen määrään olla helpompaa. Rahaahan on liikkeessä ennenkuulumattomassa määrässä, kaikki tuotanto on hintojen nousun

¹⁶⁰ Vapaus, 21.09.1917, nro 107, s. 2

wuoksi kannattavampaa ja useilla tuotannon aloilla kerätään sellaisia voittoja, jommoisista ei muutamia vuosia sitten rohjettu uneksiakkaan.”¹⁶¹

Puumalasta kirjoitti nimimerkki ”-W-” helmikuun lopulla. Hänen mukaansa paikkakunnan varakkaat olivat ”ostaneet kaiken syömäviljan ja laittaneet lukkojen taakse.” Kirjoittaja jatkaa, että tällainen käytös on porvareille tyypillistä, ja päättää, että ”kohta tarvitaan paikkakunnalle hammaslääkäri, joka ripustaa kaikkien köyhien hampaat naulaan.”¹⁶² Samankaltainen kirjoitus oli maaliskuun alussa ilmestyneessä lehdessä. Siinä nimimerkki ”-?-” Hirvensalmelta valitti paikkakunnan sokeripulasta, ja syytti siitä paikallisia kauppiaita, joita hän kutsui ”papoiksi.”¹⁶³

Heikki Rantatuvan *Elintarvikehuolto ja -säännöstely Suomessa 1914-1921*-tutkimuksen mukaan Mikkelin läänistä alkoi maaliskuusta alkaen tulla jatkuvasti pyyntöjä koskien maito-liha- ja vilja-apua.¹⁶⁴ Nimimerkki ”or” nimitti Punkaharjulla sijaitsevan Vuoriniemen kylän isäntiä ”kapitalisti-nylkyreiksi” ja Vuoriniemeä ”rajahintain ylittäjäin maaksi.”¹⁶⁵

Näistä kirjoituksista voidaan havaita, että työväenliikkeen virallista linjaa edustanut taho pysytteli vuoden alussa varsin asiallisella linjalla, mitä tietysti kyseiseltä taholta sopii odottaakin. Kirjoitus viittaa epäsuorasti luokkavihollisiin (porvareihin, jotka tienaa sodan luoman kysynnän ansiosta) ja heitä syytetään suoraan keinottelusta. Sen sijaan nimimerkeillä kirjoittaneet lukijat ja lehden paikalliset asiamiehet käyttivät kansanomaisempaa ja rajumpaa retoriikkaa. Ihmisten näännyttäminen nälkään on kirjoittajan mukaan porvarille ominaista käytöstä, ja heitä nimitetään papoiksi, millä viitataan kohteen taantumuksellisuuteen ja vanhanaikaisuuteen. *Vapaudessa* käytettiin erityisen paljon tällaisia nimityksiä kuten ”pappa,” ”manttaalipappa” ja ”mustat papat.” Todennäköisesti tässä kontekstissa halutaan myös näyttää heidät (erityisesti maaseudun yläluokka ja kunnalliset johtohahmot) vanhan hallinnon kannattajina, ja liittää heidät näin osaksi vanhaa sortohallintoa. ”Kapitalisti-nylkyri” viittaa siihen, että kirjoittaja tuntee sosialismin teoriaa tai siihen liittyvää tyypillistä termistöä ainakin jossain määrin. Näin ollen kyse olisi tietoisesta luokkavastakkainasettelun hakemisesta.

¹⁶¹ Vapaus, 19.02.1917, nro 20, s. 1

¹⁶² Vapaus, 28.02.1917, nro 24, s. 4

¹⁶³ Vapaus, 02.03.1917, nro 25, s. 2

¹⁶⁴ Rantatupa 1979, 53.

¹⁶⁵ Vapaus, 19.03.1917, nro 32, s. 4

4.2. Elintarvikekysymys politisoituu

Vuoden puoliväliin tultaessa elintarvikepulasta kirjoittelu alkoi saamaan yhä enemmän poliittisempia muotoja. Elintarvikelautakuntien poliittiset jakolinjat aiheuttivat enenevässä määrin yhteentörmäyksiä. Karjanmyyntiosuuskuntien kaltaisia toimijoita vastaan hyökättiin entistä voimakkaammin. Jukka Lankilan pääkirjoituksessa toukokuun alussa maalailaan kansan olevan jo nälänhädän partaalla. Lankilan mukaan syyllisiä tilanteeseen ovat ”talonjussit, keinottelijat, elintarviketrokarit ja herrat.” Lankila jatkaa, että suomalainen porvaristo on syylistynyt ”kansallisrikokseen,” sillä se on yrittänyt hankkiutua eroon rajahinnoista ja elintarvikkeiden vientiä rajoittavista kielloista, joita ”ryssäläissenaatti” on asettanut. Lisäksi porvaristoa syytetään nälänhädän keinotekoisesta aiheuttamisesta, sillä he ovat Lankilan mukaan kätkeneet elintarvikkeita varastoihin ja myyneet niitä muun muassa Pietariin. Lankila jatkaa, miten porvariston tai ”likaisten keinottelijoiden” tarkoitus onkin tehdä köyhälistön ahdingolla mahdollisimman suuret voitot.¹⁶⁶

Vaikka Lankilan kirjoitustyyli olikin varmasti ainakin osittain tarkoituksellisen provosoivaa, kuvastaa aggressiivinen retoriikka hyvin asenteiden nopeaa koventumista. Kirjoituksen lopputulema on sama kuin helmikuun kokouksen anti, mutta retorisesti se on todella hyökkäävä. Ulosannin kansallinen vivahde kuvastaa hyvin koko Suomen sosiaalidemokraattisen liikkeen nationalistista lähestymistapaa, joka erotti sen muun muassa venäläisten bolsevikkien suosimasta internationalismista. Pääkirjoituksessa heinäkuun viimeisessä numerossa ”kauppakapitalistit” ja ”polttopuutrokarit” ovat hänen mukaansa saaneet keinotekoisesti aikaan pulan polttoaineista. Elintarvikkeista Lankila toteaa seuraavaa:

”Elintarvetten jakelua ei saa enään päästää keinottelijan waraan, se olkoon selwä kaikille. Rajahinnat on myös niille tawaroille uudelleen otettava käytäntöön, joilta ne lakkautettiin ja niiden noudattamisesta on pidettävä parempaa huolta kun tähän asti. Älköön jatkuko se, että m.m. kaupungin kauppatorilla ylitetään parilla markalla rajahintoja, lappurintaisen poliisin seisoessa wieressä.”¹⁶⁷

Sosiaalidemokraattisen puolueen puolueuuvoston kannanotto julkaistiin lehdessä elokuussa. Siinä syytetään nälänhädästä ylikansallista ryöstökapitalismia, mutta myös venäläistä sota- ja siviiliväestöä. Päähuomio on kuitenkin sama kuin Vapauden omissakin uutisissa, eli

¹⁶⁶ Vapaus, 09.05.1917, nro 51, s. 1

¹⁶⁷ Vapaus, 30.07.1917, nro 84, s. 1

elintarvikelakien rikkomisessa. Porvaristoa syytetään samalla tavalla kuin paikallisjutuissakin rajahinnoilla pelaamisesta, elintarvikkeiden piilottelusta ja jopa niiden tahallisesta pilaamisesta. Lopuksi vaaditaan kaikkia elintarvikelakien rikkojia juridiseen vastuuseen., sekä varoitetaan tahoista, jotka saattavat käyttää kansanjoukkojen raivoa hyväkseen.¹⁶⁸ Edellä mainitusta esimerkki Joutsan osuusmeijeriltä, jossa elintarvikelautakunnan valtuutetut olivat vaatineet takavarikoitavaksi jäljellä olevia voivarastoja sekä sikoja: ”*Sensijaan että olisiwat taipuneet noudattamaan tätä erittäinkin vähäwäkisten ja tilattomien elinehtoja silmällä pitäen laadittua tärkeää päätöstä, alkoiwat papat huutokaupan, ja seurauksen saattoi arvata – siat joutuivat ”gulasseille” ...*”

Lehden viimeisellä sivulla on myös yleinen kehoitus, jossa vaaditaan herroja noudattamaan elintarvikelakia. kirjoitus sisältää varoituksen siitä, että jatkuvat väärinkäytökset voivat johtaa anarkiaan, josta porvarit saavat siten syyttää vain itseään.¹⁶⁹ Toinen esimerkki liittyy *Vapauden* toistuvaan uutisointiin liittyen viinan salapolttotapauksiin. Nekin liitettiin lähes aina luokkakysymykseen ja elintarvikeasiaan. Maanviljelijät leimattiin toisaalta juopoiksi, mutta myöskin syyllisiksi elintarvikepulaan. Viinankeittoon kun tarvittiin paljon viljaa. Nimimerkki ”B-S-ä” toteaa lokakuun alussa, että ”kieltolaki on laadittu ei raittiille työväelle, vaan juomariherroille.” Hän haluaa lopettaa tämän rikollisen toiminnan joka työväen tai viranomaisten voimin.¹⁷⁰

Esimerkkien perusteella kirjoittavat joko tiesivät, että heidän riveistään löytyy väkeä, jotka ovat valmiita muihinkin toimenpiteisiin, kuin vain vaatimaan lakien kunnioittamista. Toisaalta kyse voi olla silkasta pelottelusta. Joka tapauksessa *Vapaudessa* esiintyi runsaasti tämän tyyppistä hienovaraista uhkailua sisältävää kirjoittelua tässä vaiheessa vuotta. Erilaiset levottomuudet elintarvikeasioiden tiimoilta eivät olleet enää myöskään tavattomia. Viittaus kulakkeihin, eli venäläisiin talonpoikiin, jotka bolševikkien propagandassa kuvattiin vihollisina, on mielenkiintoinen yksityiskohta Lankilan kirjoituksessa. Se tuo esille, että hän tuntee itänaapurin sosialistilehdistön- ja propagandan käyttämän retoriikan.

Erityisen silmiinpistävää *Vapauden* käyttämässä retoriikassa suhteessa elintarvikekysymykseen on se, ettei niissä keskitytä juuri ollenkaan kommentoimaan kunnallisista oloista johtuvia ongelmia. Esimerkiksi mikkeliiläisen työväenliikkeen historiaa tutkinut Janne Viitamies on korostanut, että esikaupunkien työväestö kärsi erityisesti

¹⁶⁸ Vapaus, 20.08.1917, nro 93, s. 1

¹⁶⁹ Vapaus, 22.08.1917, nro 94, s. 2-4

¹⁷⁰ Vapaus, 03.10.1917, nro 111, s. 2-4

kunnallishallintoon liittyvästä byrokratiasta. Työväestö ei virallisesti asunut Mikkelin kaupungissa vaan pitäjän puolella alkeellisissa olosuhteissa. Tästä syystä he eivät olleet myöskään esimerkiksi kaupungin elintarvikejakelun piirissä.¹⁷¹

Mikkelin porvarilehdistö koki elintarvikeongelman toisin kuin *Vapaus*, mutta politisoi sen myös oman agendansa mukaiseksi. Ongelmista syytettiin, kuten jo aiemmin havaitsimme, venäläissotilaita. Perusajatuksena siis oli, että sotilaat kuluttavat valtavasti elintarvikkeita. Heidän karkottamisensa maasta säästäisi elintarpeita suomalaisille. Toinen huomioitava seikka on hyökkäykset sosiaalidemokraattista puoluetta ja työväenliikettä vastaan asian tiimoilta. Esimerkiksi kesäkuun puolivälissä *Mikkelin Sanomissa* kirjoitettiin näin:

*”...erityisesti tahdomme huomattaa kaikille niille lukijoillemme, joilla mahdollisesti on jotakin takavarikoitavaa, että yhteisen asian ja eritoten heidän oman etunsa vuoksi on wälttämätöntä menetellä niin ettei elintarvikewarastojen omistajia päästä lyttäämään puuttuwasta lainkunnioituksesta. Jokainen tämän lain wastainen teko, johon ei-sosialistit kansalaiset tekewät itsensä wikapäiksi, wahwistaisi sosialistien asemaa ja pidentäisi heidän waltakauttansa, joka nyt muodostuu sitä lyhyemmäksi mitä räikeämmiin ja häikäilemättömämmiin he ajawat puoluepolitiikkaansa kaikilla aloilla, yleensä lainsäädännössäkin. Tätäkin lakia on meidän kaikkien siis ehdottomasti noudatettava. Mutta samalla on kaikki woimat kohdistettava siihen, ettei sen woimassaoloaika tule pitkäksi”*¹⁷²

Lehti ei siis kehota lukijoitaan noudattamaan elintarvikelakia yhteisen edun vuoksi, vaan siksi, jottei sosiaalidemokraattien poliittiset pyrkimykset hyötyisi lakeja rikkovien talonpoikien teoista. Kirjoituksen lopussa vielä kannustetaan ponnistelemaan sen eteen, että sosialistienemmistöisestä eduskunnasta päästäisiin eroon. Havaittavissa on siis selkeästi elintarvikeasian käyttäminen keppihevosen poliittisille tavoitteille. Muutoin lehti ei erityisen paljoa aiheesta uutisoinut, joka sekkin on itsessään tutkimustulos. Lähes poikkeuksetta lehden elintarviketilanteeseen liittyvä uutisointi oli edellisen lainauksen kaltaista, tai liittyi venäläissotilaisiin.

Länsi/Suur-Savo suhtautuu kirjoittelunsa ja retoriikkansa puolesta aiheeseen ristiriitaisesti. Toisaalta sosialisteja syytetään pakko-otoista ja maanviljelijän aseman heikentämisestä. Sosialistien synneiksi lasketaan muun muassa vaatimukset lyhyemmistä työpäivistä ja korkeammista palkoista. Esimerkiksi kahdeksan tunnin työpäivän käsittelyä eduskunnassa

¹⁷¹ Viitamies 2000, 77

¹⁷² Mikkelin Sanomat, 14.06.1918, nro 57, s. 1

kutsuttiin kesäkuussa ”sosialistien pakkovallan” tulokseksi.¹⁷³ Lisäksi heitä syytettiin lakkoiluun yllyttämisestä. Näiden lisäksi kirjoittelun joukosta löytyy kuitenkin myös lehden yleisölle suunnattua kritiikkiä, jossa viljelijöitä vaaditaan kunnioittamaan elintarvikelakeja. Lokakuun lopulla uutisoitiin pääkirjoituksessa eduskunnan säätämiä uusia elintarvikelakeja koskevia asetuksia näin: *”Tahtomme ikään kuin alleviivata sitä ja lausua sen toivomuksen, että siinä esitetyt tehtävät ovat heti pantavat täytäntöön. Ainoastaan Suomen maanviljelijät kykenevät nyt pelastamaan maamme kansamme nälänhädästä ja kaikista siitä johtuvista seurauksista.”*

”Meidän kansamme on puolueriitojen repimä. Kansamme pelastuu uhkaavasta häädystä ja sitä seuraavasta perikadosta ainoastaan, jos sen parhaimmat ainekset tänä etsikkoaikana muistavat, että Suomen kansa kaikesta lietsotusta luokkavihasta huolimatta sittenkin on yksi kansa, yksi suuri perhe, jossa veljen on annettava veljelle auttava käsi, ettemme kaikki sekasortoon hukkuisi.

*Kansalaiset! Maanviljelijät! Nykyinen aika velvoittaa meitä. Eduskuntavaalien tulos velvoittaa meitä toimimaan niin, järjestys ja rauha säilyy maassa. Suomen kansan kohtalo on käsissämme.”*¹⁷⁴

Marraskuussa julkaistiin toinen vastaavanlaisella sisällöllä varustettu pääkirjoitus, jossa kehoitettiin kunnioittamaan tarkastuslautakuntia. Syyksi mainittiin varastojen pimittämisestä syntyvä poliittinen hyöty sosiaalidemokraateille. Samat perusteet siis, kuin mitä *Mikkelin Sanomat* oli myös käyttänyt. *Länsi/Suur-Savossa* elintarvikekriisiä koskeva uutisointi sai enemmän huomiota. Syynä oli lehden orientoituminen maanviljelijöiden äänitorveksi, joten syy tälle on ilmeisen selvä. Kuitenkaan *Vapauden* volyymeihin se ei päässyt. Mielenkiintoista on myös muita lehtiä hivenen sovittelevamman retoriikan käyttö. Esimerkkinä käytetty tekstinpätkä on julkaistu lokakuun lopulla. Tuona ajankohtana yhteiskunnan kahtiajako oli kärjistynyt jo voimakkaasti, ja Mikkelinkin oli perustettu sekä suojeluskunta että punakaarti. Porvaripuolueille voitokkaat eduskuntavaalit oli juuri käyty, joten niihinkään liittyvästä retoriikasta ei ollut kyse. Pikemminkin siis ”luokkavihan lietsonnalla” viitataan sosialisteihin, ja kyse onkin pikemminkin siitä, ettei lehti voinut yllyttää lukijoitaan rikkomaan lakia. Eikä tarvinnutkaan, koska porvarit olivat saaneet enemmistön eduskuntaan, ja kykenisivät ajamaan itselleen edullisempia tavoitteita läpi sieltä käsin. Liennyttävämällä retoriikalla pyrittiin siis

¹⁷³ Mikkelin Sanomat, 06.06.1917, nro 62, s. 2

¹⁷⁴ Länsi-Savo, 22.10.1917, nro 12, s. 2

hillitsemään tunteita. Myöhäistä se tuossa vaiheessa oli, mutta porvaripuolella pelättiin työväenliikkeen reaktiota vaalitulokseen ja siihen mitä tuleman piti.

4.3 Tyytymättömyys lautakuntiin kasvaa

Elintarvikelautakuntien jäsenistön poliittinen jakauma oli asia, joka sai yhä enemmän huomiota *Vapaudessa*. Monien lehteen kirjoittaneiden mielestä liian vähäinen työväestön edustus johti siihen, että heitä syrjittiin elintarvikkeiden jakelussa. Aiheesta kirjoiteltiin jo pitkin kesää, mutta syksyn kuluessa tyytymättömyys elintarvikeasioiden kunnalliseen hoitoon voimistui. Syyksi nähdään edelleen pääasiassa porvareiden miehittämät lautakunnat.

Senaatti pyrki kehittämään valtakunnallista elintarviketilannetta suotuisampaan suuntaan valitsemalla Suomen uudeksi elintarvikepäälliköksi ratsumestari Harald Åkermanin. Aiheesta uutisoitiin syyskuussa. *Vapauden* toimitus nimittää Åkermania ”nälänjärjestäjäksi,” mutta ei perustele nimitystä sen enempää. Kun Åkerman erosi jo lokakuun puolivälissä, kutsui *Vapaus* sitä ”hänen suurimmaksi palvelukseksi Suomen kansalle.”¹⁷⁵

Ristiinan työväenyhdistys valittaa samassa numerossa siitä, miten voita ja elintarvikkeita kuljetetaan vieläkin kunnasta ulos, mutta asialle ei tehdä mitään. Työväenyhdistys jätti paikalliselle elintarvikelautakunnalle vakavan ”varoituksen.”¹⁷⁶ Mäntyharjulta taas kirjoitti nimetön kirjoittaja syyskuun lopulla, että elintarvikeasioiden hoito on huonoa. Rajahintoja ei valvota, ja kunnanvaltuutetut perustavat mieluummin suojeluskuntaa kuin valvovat jakelua. Elintarvikkeet ovat kirjoittajan mukaan ”kaikenlaisten sotahyönteiden käsissä.”¹⁷⁷

Näissä uutisissa huomionarvoista on se, miten ja millaiset eri tasoilla toimivat kirjoittajat kokevat elintarvikeongelman, ja mitkä seikat vaikuttavat taustalla. Lehden virallinen osuus näkee valtakunnallisen toimijan, eli Åkermanin syyväksi tilanteeseen. Harald Åkerman oli paitsi lyhytaikainen elintarvikepäällikkö, myös pitkän linjan itsenäisyysaktivisti ja suojeluskuntalainen.¹⁷⁸ Hänen taustansa ovatkin melko suurella todennäköisyydellä syynä lehden sättimislinjalle. Ristiinassa taas kirjoittaja näkee työväenyhdistyksen kaltaisen kolmannen sektorin toimijan ensisijaisena vaikutuskanavana. Yhdistyksellä on valtaa jopa antaa ”varoituksia” lautakunnan kaltaiselle kunnalliselle luottamustoimijalle. Kolmanneksi

¹⁷⁵ *Vapaus*, 17.10.1917, nro 117, s. 1

¹⁷⁶ *Vapaus*, 10.09.1917, nro 102, s. 2

¹⁷⁷ *Vapaus*, 24.09.1917, nro 108, s. 2

¹⁷⁸ *Hoppu* 2009, 94

mäntyharjulainen kirjoittaja. Hän on melko varmasti vähintään lehden asiamies, mahdollisesti myös aktiivi työväenliikkeessä. Tämän todistaa paitsi suursotaan kohdistettu kritiikki, myös suojeluskuntatoimintaan liittyvä pohdinta. Vaikka epäilemättä huoli elintarvikepulasta on aitoa, eivät kirjoittajat malta olla liittämättä aiheeseen poliittisia vastapelureitaan, ja käyttämättä tilaisuutta hyväkseen tehdäkseen kirjoituksista poliittista peliä. Elintarvikeasian uutisointi häviää lähes olemattomiin vuodenvaihdetta lähestyessä.

Jos *Suur-Savo* pyrki lokakuussa sovittelevamman retoriikan käyttöön, niin *Vapaus* ei. Pääkirjoitus lokakuun alkupuolella käsittelee valtakunnallisella tasolla elintarvikeongelmaa. Se hyökkää voimakkaasti porvarillisia tahoja vastaan syyttäen näitä elintarvikelautakuntien toiminnan sabotoinnista:

*”Nykyisen porvarillisen senaatin ja maamme omistawain luokkain yhteistoiminnan kautta olemme joutuneet sille elintarvikeanarkian tielle, jossa nyt olemme...Elleiwät elintarvikeanarkian synnyttäjät heti muuta menettelytapojaan saanewat he ennen pitkää nähdä sellaista, mikä ei ole heillekään hauskaa.”*¹⁷⁹

Nimimerkki ”Biste” kirjoittaa pitkän kirjoituksen siitä, miten nykyinen elintarviketilanne tulee vielä johtamaan verenvuodatukseen, tulevaa konfliktia ikään kuin ennakoiden. Hän kirjoittaa, että porvaristo on tahallaan luonut tilanteen politiikan kautta, koska haluaa hyötyä taloudellisesti nykytilanteesta. Kaikkia suojeluskuntahankkeita kirjoittaa väittää naamioiduksi yrityksiksi luoda turvaa nykyisen tilanteen ylläpitämiselle.¹⁸⁰ Kuukautta myöhemmin Säämingin Pihlajanniemen isäntiä syytetään rajahintojen ylittämisestä, ja ”nylkijöille” osoitetaankin suoranaisia uhkauksia: *”Lopettakaa isännät ajoissa moinen nylkyripolitiikkanne. Älkää lietsoko anarkiaa. Jos te salaatte wiljawarojanne ja nälkäisille tarjoatte wain lahtarien kuulia, niin saattepa nähdä, että siitä kerran saatte kärsiä pahasti itsekin.”*¹⁸¹ Mäntyharjulla puolestaan elintarvikeongelmaa pahensivat nimettömän kirjoittajan mukaan ”rajaseutukulahit”, jotka ostavat isäntien, tai ”manttaalikapitalistien” tuotteet moninkertaisilla hinnoilla verrattuna.¹⁸²

Tässä vaiheessa kielikuvat ja retoriikka ovat jo rajuja. Väkivallalla uhkailuja ei juuri peitellä. Toisaalta yleisesti ottaen itse elintarvikekysymys ei saa enää niin paljoa tilaa. Vastapuolta syytetään anarkiasta ja sen lietsonnasta. Myös porvarilehdet syyttivät sosialisteja samasta

¹⁷⁹ *Vapaus*, 10.10.1917, nro 114, s. 1

¹⁸⁰ *Vapaus*, 12.10.1917, nro 115, s. 4

¹⁸¹ *Vapaus*, 14.12.1917, nro 140, s. 3

¹⁸² *Vapaus*, 25.01.1918, nro 10, s. 3-4

asiasta. Alexander Halonen kirjoitti suurlakosta innostuneena väkevän pääkirjoituksen, joka oli kuin sodanjulistus. Valtaa oltiin vihdoin saamassa, olihan suurlakko kuin vallankumouksen kenraaliharjoitus, ja tilaisuus päästä vallankahvaan huonosti sujuneiden eduskuntavaalien jälkeen. Elintarvikepula mainitaan siinä sivulauseessa. Nimimerkeillä takasivuille kirjoittelevat mielipidekirjoittelijat ja asiamiehet mukailevat pääkirjoituksia, mutta käyttävät verbaalisesti kovempaa retoriikkaa. Maanviljelijät, suojeluskuntahankkeet ja senaattia hallitseva porvaristo ovat samaa salaliittoa, joka pyrkii ylläpitämään kriisiä. Tulevien seuraamusten katsotaan johtuvan edellä mainittujen tahojen toiminnasta.

Elintarvikeongelma oli analysoidun aineiston pohjalta sekä paikallinen- että kansallinen kysymys. Luonnollisesti, kun kyse on niinkin arkisesta ongelmasta, kun ruoanhankinnasta, niin se kytkeytyy väkisinkin osaksi tavallisten ihmisten arkipäivää. Tästä syystä erityisesti mielipideosaston kirjoittajat painottivat paikallisuutta, ja myös syypäitä ongelmiin etsittiin läheltä. Esimerkiksi elokuun alussa nimetön kirjoittaja kommentoi vihaisesti sitä, että eräs neiti Hermansson oli saanut jostain viisi sakkia sokeria.¹⁸³ Korkeamman tason hahmoille, kuten Lankilalle, kyse oli taas suuremmista asioista. Elintarvikeongelma oli nimenomaan kansallinen tai jopa ylikansallinen poliittinen kysymys. Tästä syystä hänen retoriikkansa on yhteneväistä puolueen julkisten kannanottojen kanssa.

5 Järjestäytymistä ja kaartinmuodostusta

5.1 Työväenyhdistyksiä ja taisteluhenkä

Vapaudessa julkaistiin runsaasti kirjoituksia liittyen työväen järjestäytymiseen. Kritiikki ei siis kohdistunut pelkästään vastustajiksi koettuihin tahoihin, vaan myös työväestöä arvosteltiin. Merkittävimmäksi yksittäiseksi kirjoittajaksi nousee jälleen Alexander Halonen. Syynä tähän oli paitsi hänen asemansa paikallisessa työväenliikkeessä, myös väkevä retoriikka, jota Halonen viljelee. Huomattava osa lukijakirjoittelusta tulee pienempien paikkakuntien sivukyliltä. Pääkirjoitus tammikuun alussa toteaa, että parhaiten toimeentuleva työväki järjestäytyy kyllä, mutta köyhempi työväestö puolestaan ei. Eritoten maaseudun työväenluokan alhaista järjestäytymisastetta harmitellaan, kuten Juvalta, Heinäveden Vihtarista sekä

¹⁸³ Vapaus, 01.08.1917, nro 85, s. 2

Kerimäeltä lähetetyistä kirjeistä käy ilmi: Järjestäytymätön työväki leimataan pelkureiksi. Isäntiä kutsutaan puolestaan ”pröystäileviksi herraskaisiksi”, joiden valta-asema perustuu maatyöväestön tähän työväestön passiivisuuteen.¹⁸⁴

Nimimerkki ”E.H.” joka luultavasti on ammattiyhdistymies ja Suomen punaisen kaartin tuleva ylipäällikkö Eero Haapalainen, vaatii pääkirjoituksessa työväestöltä yhtenäisyyttä, sekä varoittaa sortumasta kilpaileviin järjestöihin ja hajottamasta Suomen Ammattijärjestön voimia. Hän myös esittää halveksuntansa porvarillisina pitemiään ammattijärjestöjä, kuten Kristillistä työväenliittoa kohtaan. Haapalainen vaatii myös kovempia otteita ammattiyhdistystaistelun puolesta ”porvarien säälintunteeseen vetoamisen sijaan.” Nimimerkki ”Eräs” kirjoittaa puolestaan tyytyväisen oloisena, kun hänen kotikylälle tuli työväenyhdistys:

”...Kyllä meilläkin hajotustyötä on tehty ja saatukin syntymään kilpailevia järjestöjä. Bapit ovat koettaneet lietsoa erimielisyyttä ja perustaneet kristillisiä työväenyhdistyksiä, perustuslailliset aikanaan perustivat perustuslaillisia työväenyhdistyksiä ja suomettarelaiset ovat muodostaneet Suomalaisen työväenliittonsa. Mutta nämä joko uskonnon tai politiikan pohjalle muodostetut järjestöt eivät ole voineet olla elinvoimaisia. Syyt siihen owatkin selvät. Wetoaminen työnantajan säälintunteeseen ei ole auttanut;”¹⁸⁵

”Wihdoinkin saatiin Otawanniemellekin toimimaan työväenyhdistys. Se merkitsee luokkakäsityksen selwenemistä. Työväki irrottautuu porwarillisista hommista ja sellaisten tukemisesta. Näihin saakka onkin paikkakunnan porwarillinen nuorisoseura pysynyt pystyssä suurimmaksi osaksi työväen kannattamana mutta ajan-oloon käwi työläisten olo sellaisessa seurassa mahdottomaksi. Olisihan näet pitänyt antautua kaikin puolin holhouksen alaiseksi.”¹⁸⁶

Vapauden järjestäytymiseen liittyvä kirjoittelu tuntuu kutakuinkin herättävän voimakkaita mielipiteitä heti vuoden 1917 alusta alkaen. Sensuuri tai sota-aika ei tunnu vaikuttavan lehden ja siihen kirjoittavien henkilöiden linjauksiin eikä heidän käyttämään retoriikkaansa. Tietysti tähän asiaan vaikuttaa se, että järjestäytyminen oli koko työväenliikkeen tärkeimpiä asioita puhuttaessa vallasta. Taistelu vallasta ei koskenut pelkästään kilpailua porvaristoa vastaan. Työväenliikkeessä oli myös sisäistä kilpailua, joka viime kädessä oli myös eräs päätekijä sisällissodan syttymiselle. Osa kannatti suoraa vallankumousta ja osa halusi kulkea laillisia teitä. Esimerkiksi Eero Haapalaisen tai Jukka Lankilan kaltaisten kirjoittajien voidaan katsoa

¹⁸⁴ Vapaus, 03.01.1917, nro 1, s. 1-4

¹⁸⁵ Vapaus, 26.01.1917, nro 10, s. 1

¹⁸⁶ Vapaus, 28.02.1917, nro 24, s. 4

kuuluneen ensiksi mainitun vaihtoehdon kannattajiin. Esimerkeissä on mielenkiintoista havainnoida, kuinka valtakunnallisen työväenliikkeen eliittiin kuuluva sekä paikallinen ruohonjuuritason toimija kokevat asian samalla tavalla. Eliittiin lukeutuva Haapalainen tulkitsee tammikuun kirjoituksessaan suurimmaksi uhaksi yhtenäisen rintaman hajoamisen. ”Eräs” puolestaan on tyytyväinen siihen, ettei tarvitse enää olla tekemisessä porvarillisten aineiden kanssa. Eli hänelle ”luokkakäsitys” on erityisesti erottelua porvariston ja sosialistien välillä. Haapalaiselle kyse on nimenomaan omien rivien tiivistämisestä ja yhtenäisyydestä. Yhtä mieltä molemmat ovat siitä, että alistua ei saa.

Piirisihteeri Halonen kirjoittaa maaliskuun lopulla Venäjän vallankumouksen seuraamuksista ja ”häikäilemättömien sortovoimien kaatumisesta.” Hän kehottaa, ettei henkilökohtaisesti saa käydä kenenkään kimppuun. Halonen vaatii, että järjestäytymisen eteen on työskenneltävä voimakkaasti, ja sen on johdettava vallankumoukseen sekä tuotantovälineiden haltuunottoon. Hän jatkaa, että luokkataistelua kapitalismia vastaan on ”käytävä järkähtämättömänä.” Tätä varten on luotava vahvoja kunnallisjärjestöjä, jotka muodostavat piirijärjestön. Lopuksi toivotaan, että lukijat liittyvät yhä vahvemmin ”taistelujärjestöihinsä.” Tuohon aikaan piirisihteerinä toimi ex-kansanedustaja Alexander Halonen, mutta kirjoituksessa mainitaan sijaisena myös W. Paavilainen. On epäselvää, kuka tekstin on kirjoittanut, mutta joka tapauksessa sanakäänteistä saa kuvan varsin oppineesta henkilöstä.¹⁸⁷

Mikkelin sosialidemokraattiset nuoret ilmoittivat huhtikuussa kokouksestaan. jokaisen kokouksesta pois jäävän vannottiin ”katuvan sitä.” Paitsi että *Vapauden* sivuilla vaadittiin itse aktiivista työväkeä ammattiyhdistystoimintaan, myös heidän perheiltään odotettiin solidaarisuutta. ”Yleiset uutiset”-otsikon alla kirjoitettiin huhtikuussa, että partiolaissiike tähtää kouluttamaan sen jäsenistä muun muassa lakkorikkureita, joten työväestön lapsia kiellettiin ottamasta osaa partiotoimintaan.¹⁸⁸ Partio liikkeen porvarillisuuteen oli saatu todisteetkin, kun seuraavassa numerossa oli pieni uutinen otsikolla ”pukinsorkka paljastuu,” jossa mainittiin partiolaisten osallistuneen Vaasassa eräällä konepajalla käynnissä olleen lakon murtamiseen.¹⁸⁹

Mikkelin Sanomien kirjaintyöntekijäin liittoon kuuluneet jäsenet menivät lakkoon heinäkuussa vaatien muun muassa parempaa palkkaa. Käytännössä tämä katkaisi lehden toiminnan yli kuukauden ajaksi. Silloin tällöin painon tekninen johtaja pyrki painamaan lehteä itse. Vapaus

¹⁸⁷ Vapaus, 26.03.1917, nro 35, s. 2

¹⁸⁸ Vapaus, 21.02.1917, nro 21, s. 2

¹⁸⁹ Vapaus, 23.04.1917, nro 45, s. 3

varoitti heinäkuussa Mikkelin Sanomien faktori Tienheimoa, että tämän tulisi pidättäytyä ”rikkuroinnista” tai muuten hänet ”kärrättäisiin roskan kaatopaikalle.”¹⁹⁰ Nimimerkki ”Ärrä” taas uhkailee pakinassaan lakkorikkurina toimivaa faktori Selinheimoa ja toivoi, että lakkovahdit ”kävisivät häntä tapaamassa.”¹⁹¹

Esimerkkien retoriikasta käy ilmi, että *Vapauden* asenne ja suhtautuminen järjestäytymiseen pysyi tiukkana, ja itse asiassa koventui kevään mittaan. Paikallisohtaja haluaa ”taistelujärjestöjä”, porvarillisena koetusta partioliikkeestä kehotetaan pysymään kaukana ja omia rivejä pysymään tiukasti ruodussa. Lisäksi paikallista lakkorikkuria suorastaan uhkaillaan tämän toiminnan johdosta. Viimeiseen tosin vaikuttaa todennäköisesti se, että kyseessä on kilpaileva sanomalehti, joka on poliittinen vastapeluri. Lisäksi tapaus on henkilökohtaisempi, sillä kyseessä on kollegoiden työtaistelu.

Vuoden 1917 loppupuolelle tultaessa ammatillista järjestäytymistä koskeva kirjoittelu vähenee ja esimerkiksi kaartien asiat saavat enemmän tilaa lehden sivuilla.¹⁹² Lokakuun loppupuolella alkoi sotilaallinen järjestäytyminen käymään näkyvämmäksi molemmin puolin. *Vapaudessa* julkaistiin lokakuun lopussa ohjeet järjestyskaartien perustamiseen.¹⁹³ Heti seuraavassa numerossa nimetön kirjoittaja kritisoi punakaarteja. Hän varoittaa niiden arvaamattomasta luonteesta, sekä epäilee, että niiden pariin hakeutuu epämääräistä ainesta. Kirjoittaja toisaalta myöntää, että ”kaartit ovat tarpeellisia porvareiden mahdollisia aggressioita vastaan.” Hän vaatii, että taistelujärjestö pysyy puolueen ehdottoman kontrollin alaisena, ja että kaartiin otetaan vain luotettavia miehiä, joiden puoluekirjat ”eivät ole viime maaliskuulta.” Kaartiasia sähköisesti keskustelua *Vapauden* sivuilla. Sekä SDP:n puolueuuvoston että Työväen järjestyskaartien johtavan toimikunnan julistukset julkaistiin marraskuun ensimmäisessä numerossa. Ensiksi mainittu peräänkuulutti työväen yhtenäisyyttä, sekä kehotti valmistautumaan toimintaan ja tukemaan järjestyskaartien muodostamista. Jälkimmäinen agitoi voimakkaasti kaartien varustautumisen puolesta ja esiintyy luokkataistelua korostaen.¹⁹⁴

Mikkelin johtohahmo Halonen vaati kaikkia tukemaan marraskuun suurlakkoa, liittymään järjestöihin ja kirjoituksessaan marraskuun puolivälissä. hän käytti varsin sotaisaa termistöä, kuten: ”Jokaisen on liityttävä työväenjärjestöön ja oltava täysin valmiina yhteiseen

¹⁹⁰ Vapaus, 23.07.1917, nro 81, s. 3

¹⁹¹ Vapaus, 27.07.1917, nro 83, s. 2-3

¹⁹² Vapaus, 26.09.1917, nro 109, s. 2

¹⁹³ Vapaus, 29.10.1917, nro 122, s. 4

¹⁹⁴ Vapaus, 02.11.1917, nro 124, s. 3

*rynnistykseen heti silloin kun keskusjärjestöiltä siihen kehoitus kajahtaa! Ja ajan laulamana tunnussanana sielustanne kajahtakoot sanat: Elää vapaana tahi kuolla taistellen!”*¹⁹⁵

Halonen jatkaa samalla linjalla viikkoa myöhemmin, jolloin hän puhuu lakosta ”työväen rynnäkkönä” jonka tavoitteena on ”hävittää porvariluokan valta”. Halonen kieltää tyytymästä saavutettuihin tuloksiin, ja vaatii järjestöjä työskentelemään entistä lujemmin ja kaikkia liittymään niihin, sekä ”kehittämään taistelukuntoa tulevan varalle.”¹⁹⁶ Vuoden lopulla Halonen summaa pääkirjoituksessa mennyttä vuotta. Hän käyttää termejä kuten ”luokkataisteluarmeija.” Halonen kehottaa lukijoita tottelemaan kaikkia keskusjärjestöjen käskyjä ja valmistautumaan taisteluun.

*”Puoluepäätöksiä ja keskusjärjestöjen määräyksiä on pidettävä kunnialla. Samalla on uhrattava valistuksen hyväksi, jotta se saataisiin kaikinpuolin tehokkaaksi ja työväenluokkaa kehittäväksi. Näin menetellen rakennetaan voimakas ja yhtenäinen luokkataisteluarmeija, joka tietää mitä se tahtoo ja miten sen tahto on toteutettavissa. Saman rinnan tämän järjestymistyön ja valistustoiminnan keralla jatkamme keskeytämätöntä taistelua kansansortajien luokkaetuoikeutta vastaan ja sosialidemokratian puolesta.”*¹⁹⁷

Vapauden viimeiset numerot vuoden 1918 puolella julkaistiin tammikuun lopulla. Mikkelin piirin järjestyskaartien piiriesikunta kääntää kaikkia alueen kaartilaisia valmistautumaan toimintaan ja olemaan varuillaan. Tiedotteen mukaan ”porvarit valmistautuvat lahtarien avulla vallankaappaukseen ja hämäräperäiset voimat pogromeihin,” millä luultavasti tarkoitetaan juutalaisvainojen sijaan sabotaasia ja terroria.¹⁹⁸ Virallinen yleinen sodanjulistus puolueen ja järjestys- sekä punakaartien esikuntien toimesta julkaistaan tammikuun viimeisessä numerossa 28.1.¹⁹⁹

Kuten voimme huomata, piirisihteeri Halosen johdolla aiheesta käytetään erityisen voimakasta retoriikkaa, joka jyrkkenee sotaa lähestyttäessä. *Vapauden* sivuilla käytävä keskustelu järjestäytymisestä kuvaa hyvällä tavalla sitä asenteiden koventumista, jolla itse koko sodan edeltänyttä yhteiskunnan tilaa on pyritty kuvaamaan. Esimerkkinä käytetty lainaus perää lukijoilta ”järkähtämätöntä yhtenäisyyttä ja luokkataisteluhenkä.” Korkean profiilin toimijana sekä punakaartin paikallispuhuttelijana Halonen oli mitä luultavimmin perillä Helsingin johdon

¹⁹⁵ Vapaus, 14.11.1917, nro 129, s. 1-2

¹⁹⁶ Vapaus, 21.11.1917, nro 130, s. 1

¹⁹⁷ Vapaus, 28.12.1917, nro 144, s. 1

¹⁹⁸ Vapaus, 25.01.1918, nro 10, s. 2

¹⁹⁹ Vapaus, 28.01.1918, nro 11, s. 1

suunnitelmista. Vallankumoushenki heijastuu Halosen käyttämästä retoriikasta voimakkaana. Järjestäytymiskysymys on paikallinen, jonka voimme huomata esimerkiksi merkittävästä määrästä mielipidekirjoituksia. kaartiasia vähemmän sitä. Tämä erityisesti siitä syystä, että työväen järjestyskaartit kehittyivät Mikkelin seudulla hitaasti tai niitä ei ollut ollenkaan. On sinällään outoa, ettei Mikkeliä agitoitu pohjoisesta, jossa suhteellisen lähellä Kuopiossa ja Varkaudessa kehittyi vahvat punakaartit. Koska taisteluhenkinen retoriikka kuitenkin tässä tapauksessa kiteytyy Haloseen, on se myös sitä kautta paikallinen.

5.2 Kamppailu osuusliikkeistä

Ammatillisen järjestäytymisen lisäksi työväenliike pyrki saavuttamaan valtaa yhteiskunnassa myös osuuskauppojen kautta. Kuten useissa muissakin yhteiskunnallisissa instituutioissa, myös osuuskauppatoiminnan puitteissa käytiin voimakasta sisäistä valtakamppailua. Osapuolina olivat (erityisesti kaupunkien) työväestö sekä maataloustuottajat ja porvaristo. Aluksi Suomessa oli koko maan osuuskuntien keskuselin Yleinen Osuuskauppojen Liitto (YOL) ja sen toimintaa koordinoiva Suomen Osuuskauppojen Liitto (SOL). Koska sosialistitaustaiset osuuskunnat eivät olleet tyytyväisiä näiden porvarillisiksi katsomiensa tahojen toimintaa, irtautuivat ne näistä ja perustivat omat vastaavat instanssinsa. Niiden nimeksi tulivat Kulutusosuuskuntien Keskusliitto (KK) ja Suomen Osuustukkukauppa (SOK.) Yleisesti sosialistista osuuskauppaliikkeitä kutsuttiin edistysmielisiksi, ja porvarillisia puolestaan pellervolaisiksi.²⁰⁰

Vuoden 1917 alussa Kulutusosuuskuntien Keskusliitto kehotti pääkirjoituksessa aloittamaan aktiivisen toiminnan osuuskauppojen valtaamiseksi seuduilla, joissa ne ovat vielä ”wastustajain” käsissä. Kirjoituksen retorisen linjasta käy hyvin ilmi myös osuuskauppaliikkeen sisällä velloneen poliittisen kamppailun ilmapiiri ja luonne:

”Se taistelu Suomen osuuskauppaliikkeen kansanwaltaisuuden puolesta, mitä osuuskauppawäen työläisaines monta wiimestä vuotta horjumattomalla päättäväisyydellä on käynyt, on, kuten tunnettua, johtanut eroamiseen porwarilliseksi puolueliitoksi

²⁰⁰ Haavisto, 1986, 11-13

muodostuneesta Osuuskauppojen liitosta, joka pettäen omat periaatteensa kieltäytyi luopumasta harvainwaltaisesta äänioikeusmuodostaan, vieläpä salli työläiskuluttajille vihamielisten voimien, kuten Pellerwon ja sen lietsomassa hengessä toimiwiien maataloudellisten yrittäjärühmien päästä vaikuttamaan kuluttajain järjestötoiminnan sisäisiin asioihin.”

*”Jotta maamme järjestäytyneiden työläiskuluttajain voima kokonaisuudessaan olisi mukana tuona ratkaisewana hetkenä, on osuuskauppojen työläisjäsenten niissäkin kaupoissa, missä wanhoilliset owat wallassa, ryhdyttävä toimimaan.”*²⁰¹

Pääkirjoitus helmikuun puolivälissä tuo esille sitä, miksi työväellä on välttämätöntä olla osuuskauppa. Tärkeimmäksi yksittäiseksi tekijäksi se nostaa tuottajien (eli maaseudun talonpoikien) ja kaupunkien työväestön (eli kuluttajien) väliset eturistiriidat.²⁰² tai kuten Kerimäeltä lähetetyssä kirjeessä asia ilmaistaan hieman aiemmin, on oma osuuskauppa välttämätön, ettei tarvitse toimia yhdessä ”herrojen ja narrien” kanssa.²⁰³

Välillä kielikuvat ovat melko rajuja. ”Piiripakinaa”-osiossa kiertävä luennoitsijakaksikko ”Jukka & Kallu” kuvailee maaliskuussa Ristiinan porvarillista osuuskauppaa ”työväen mustimpien vihollisten kaupaksi” tai kuten Mäntyharjulla, jossa osuuskauppaa johtavat ”taantumukseen taipuvaiset papat.”²⁰⁴ Pääkirjoitus kuun puolivälissä hyökkää Pellervo-seuraa vastaan. Pellervo-seura oli 1900-luvun vaihteessa perustettu maatalousosuustoimintaa kehittänyt keskusjärjestö, josta tuli tärkeä toimintakanava maataloustuottajille ja heidän osuuskuntahankkeilleen. Pellervo-seuran myötävaikutuksella alettiin perustamaan maamiesseuroja, eli alueellisia maatalousyhteenliittymiä. Näiden pohjalta perustettiin Suomeen 1904 keskusliikkeeksi Suomen Osuuskauppojen Keskusliitto. Tästä tulee myös nimitys ”pellervolaisuus.”²⁰⁵ Pellervoa syytetään suurmaanomistajien ja näitä tukevien poliitikkojen käsikassaraksi. Lisäksi sitä syytetään trustiutumisesta. Trusti tarkoittaa saman alan yritysten yhteenliittymää, jolla viitataan negatiivisessa mielessä yrityksenmonopoliasemaa muistuttavaan tilanteeseen. ”Viljelyskapitalisteja” vastaan vaaditaan toimintaa. Aiemmin kuluneena vuonna SOK:sta eronneita sosialistien hallitsemia

²⁰¹ Vapaus, 15.01.1917, nro 5, s. 1

²⁰² Vapaus, 16.02.1917, nro 19, s. 1-2

²⁰³ Vapaus, 12.02.1917, nro 17, s. 3

²⁰⁴ Vapaus, 14.03.1917, nro 30, s. 4

²⁰⁵ Haavisto, 1986, 13

osuuskauppoja kuvataan edistykselliseksi, toisin kuin SOK:ta, jota luonnehditaan taantuneeksi.²⁰⁶

Osuustoimintasota kytkeytyi myös tiiviisti korkeammille poliittisille tasoille. Mikkelin lääniin oltiin valitsemassa uutta kuvernööriä keväällä 1917. Porvarilliset tahot järjestivät asian tiimoilta kokouksen, jonne oli tarkoitus kerätä edustus koko läänin alueelta Pääkirjoitus huhtikuun alussa kritisoi aiottua kokousta, pitäen sitä lähinnä ”manttaalimiespiirien” tempuna. Kirjoituksen mukaan porvarit halusivat ”gebhardilaista” elintarvikepolitiikkaa edustavan kuvernöörin lääniä johtamaan. Nimityksellä viitataan Pellervo-seuran perustaneeseen professori Hannes Gebhardiin.²⁰⁷ Näin kuvernöörivalinnastakin tehtiin osuustoimintapoliittinen kysymys, sillä talonpoikaistaustaisen osuuskauppaväen piirissä kyti ajatus, että maanomistajien etu menee osuusliikkeen muiden tarkoitusperien edelle. Liike on jopa parempi hajottaa kuin luovuttaa valtaa sosialisteille.²⁰⁸

Kulutusosuuskuntien Keskusliitto julkaisi tiedotteen syyskuussa. Siinä ”edistysmielisiä” osuuskauppoja kehoitettiin eroamaan SOK:sta ja liittymään KK:n jäseneksi. Otsikko nimittää SOK:ta porvarien liitoksi. Siihen liittyviä työläisvaltaisia osuuskauppoja kutsutaan välinpitämättömiksi, jotka ovat ”luisuneet vanhoillisuuden syliin:”

”Niin uskomatonta kuin se onkin, kuuluu vielä suuri joukko sellaisiakin osuuskauppoja joiden jäsenkunnan enemmistönä on työläiset, porvarilliseen osuuskauppojen liittoon, jolle maksawat weroa. Tämä tietysti johtuu työläiskuluttajien uneliaisuudesta ja välinpitämättömyydestä. He owat noissa osuuskaupoissa tottuneet siihen, että muutamat porwarijehut johtawat kauppaa ja määrääwät sen asioista... päätetään, että kauppa eroaa wanhoillisesta Osuuskauppojen Liitosta, joka ei ole muuta kuin porwarillinen puoluejärjestö, ja liittyy tulewan vuoden alussa maamme edistyneimpien kuluttajajärjestöjen muodostamaan liittoon, Kulutusosuuskuntien Keskusliittoon...Me teroitamme työläiskuluttajille näiden tehtävien tärkeyttä. Osuuskauppa-alallakin on työwäen joukkojen herättävä puolustamaan oikeuttaan porwariston wallan ahneutta vastaan.”²⁰⁹

Seuraavassa numerossa esiteltiin eduskunnan lakivaliokunnan ehdotus osuustoimintakunnan kansanvaltaistamiseksi. Kun eräät porvariedustajat vastustivat ”raivon vallassa” ehdotusta,

²⁰⁶ Vapaus, 12.03.1917, nro 29, s. 1

²⁰⁷ Vapaus, 02.04.1917, nro 38, s. 1

²⁰⁸ Suonoja 1968, 150-160

²⁰⁹ Vapaus, 07.09.1917, nro 101, s. 4

totesi kirjoitus sen johtuvan pelosta, ja että kansanvaltaisuuden voitto tässäkin asiassa olisi sosiaalidemokraattien ”siveellinen velvollisuus.”²¹⁰

Kuten Kulutusosuuskuntien Keskusliitto oli suosittanut syyskuussa, myös Pieksämäellä ryhdyttiin puuhaamaan eroa SOK:sta paikallisen osuuskaupan hallituksen myöhäisessä syyskokouksessa. Kirjeen kokouksesta lähettänyt nimimerkki ”Jaska” kuvailee, miten porvarit nimittävät ehdotusta hajottamisyrietykseksi. Kirjoittajan mukaan porvarit piileksivät tähän asti ”puolueettomuusnaamareiden” takana. Jaskaa harmittaa jotkut vanhemmat työläiset, jotka alistuvat riistäjälle eivätkä irtaudu porvariston talutusnuorasta. Keskusliiton vaihtamisajatuksista suivaantuneena porvarit alkoivat kirjoittajan mukaan järjestelemään suojelukaartia, jonka perustamisesta ei kuitenkaan kirjeen mukaan tullut mitään.²¹¹

Olenaisena tekijänä *Vapauden* osuuskauppaliikkeeseen liittyneessä kirjoittelussa oli siis siirtää valta omille liitoille. Nyt osuuskauppoja ei pyritty valtaamaan tai puhdistamaan vastustajista. Sen sijaan vaan perustettiin suoraan omat ja itsenäiset liikkeet, sekä niille keskuselimet. Omia liikkeiden tarvetta perusteltiin jälleen muun muassa ”edistysmielisyydellä.” Esimerkiksi ”taantumukseen taipuvainen pappa” on kyllä hauskalta kuulostava ilmaisu, mutta se sisältää myös hyvin voimakkaan viestin, josta uupuu huumori kokonaan. Se muistuttaa myös vanhasta keskushallinnosta käytettyä retoriikkaa. Huomionarvoista aiheesta uutisoidessa on, että retoriikka on suorapuheista ja voimakasta heti vuoden alusta alkaen. Lisäksi kirjoittelu näyttää lähteneen liikkeelle valtakunnalliselta tasolta, ja keskeisimpänä toimijana tässä tapauksessa on Kulutusosuuskuntien keskusliitto. Sen vaikutuksesta Mikkelin läänin sosialistit ovat myös havahtuneet toimintaan.

5.3 Maalaisporvaristo anarkiaa vastaan

Kaupungin porvarilehdistössä ei osuuskunta-asiasta itsessään erityisemmin pidetty ääntä. Eräs merkittävä syy kyseiseen linjaan oli Maataloustuottajain Keskusliiton (MTK) vahva asema läänin maanviljelijöiden keskuudessa. Maalaisporvariston järjestäytyminen ja siihen liittyvä kirjoittelu tapahtuikin siis enimmäkseen MTK:n kautta, vaikka toisinaan väläyteltiin myös ideaa uuden puolueen perustamisesta järjestäytymistä varten. Kaiken kaikkiaan aihe ei herätä

²¹⁰ Vapaus, 10.09.1917, nro 102, s. 1

²¹¹ Vapaus, 07.11.1917, nro 126, s. 4

vilkasta keskustelua lehdistössä, ja se keskittyy enimmäkseen kesälle. Järjestäytymistä koskeva keskustelu koski tilallisten toimintaa lakkoilua ja muuta työväenliikkeen maanomistajiin kohdistamaa toimintaa vastaan. Lisäksi lehdistön retoriikka toi ilmi, että isäntäväki pyrki taistelemaan järjestötoimintansa kautta myös esimerkiksi kahdeksan tunnin työpäivän kaltaisia vaatimuksia vastaan. Mikkelin seudun porvaristolla siis oli asemansa myös osuuskauppaliikkeessä, mutta lehdistö siitä ei kirjoittanut. Syynä on olettavasti jälleen ennen kaikkea Mikkelin läänin maaseutuvaltaisuus. Läänin maanviljelijöitä kutsutaan koolle toukokuun alussa *Suur-Savon* pääkirjoituksessa:

”Tähän asti ovat maanviljelijät – ainakin tässä läänissä olleet hajanaisina joukkoina ja yhteistoiminta heidän välillään on ollut heikkoa. Siksipä onkin maanviljelijäin edut useimmiten syrjäytetty toisten enemmän yhteenliittyneiden etujen tieltä...Maanviljelystä rasittaa kaikenlaiset pakko-otot joista teollisuus on melkein kokonaan vapaa. Maanviljelijöitä vastaan on suunnattu voimakas agitatsioni nykyisen valtapuolueemme taholta, joten voimme olla varmat, ettei maanviljelijäin oikeutettuja vaatimuksia oteta huomioon, ellei maanviljelijät ole lujana järjestönä niitä vaatimassa...On vielä monia muita seikkoja, jotka vaativat lujaa yhteenliittymistä.”

Noin kuukautta myöhemmin *Mikkelin Sanomissa* uutisoitiin parissakin perättäisessä numerossa järjestäytymisen merkityksestä. Ensin toukokuun viimeisessä numerossa, jossa paitsi syytettiin ”sosialistiagitaattoreita” torpparilakoista, pohdiskeltiin maanviljelijöiden kokouksen tiimoilta muun muassa seuraavaa:

”Samassa yhteydessä puhuja teroitti maanviljelijäin yhteenliittymisen välttämättömyyttä waltiollisellakin alalla. Ellei olisi toimittu eri puolueissa, lausui puhuja, waan kaikki olisiwat kuuluneet samaan puolueeseen tai waaliliittoon taikka ei lewäperäisyydessä olisi jääty waalista pois, niin maanviljelijöillä olisi nyt ratkaisewa asema eduskunnassa...Jokaiseen kuntaan on perustettava maataloustuottajain yhdistys ja niille Maataloustuottajain keskusliitto...Muuten kävi kokouksessa selwille, että Suomen maanviljelijät owat wihdoinkin walweutuneet oikeuksiaan walwomaan.”²¹²

Seuraavassa numerossa pääkirjoitus puolestaan alusti tulevaa Mikkelin läänin maataloustuottajien kokoontumista, ja kirjoitus oli muun muassa ”lujan järjestäytymisen kannalla:”

²¹² Mikkelin Sanomat, 30.05.1917, nro 59, s. 2

”Maanviljelyswäen, kansan ydinjoukon, järjestäytyminen on nykyhetken taloudellis-yhteiskunnallinen kysymys maassamme. Sosialistien vuosikausia lietsoma kiihoitus on tänä kewäänä maanviljelysalalla kantanut hirvittäviä hedelmiä. Länsi- ja Etelä-Suomessa on maatyöväen lakkoliike saavuttanut kauhistuttavan laajuuden. Julkisesta, awoimesta lakkotaistelusta on monin paikoin siirrytty wäkiwallan ja anarkian tielle. Lakkoihin yhtymättömien työläisten ja maanviljelijäin työrauhaa on raa`asti rikottu...Lujassa järjestäytymisessä ja yhteistoiminnassa on maanviljelyswäenkin woima. Toiwomme tässä suhteessa hywiä tuloksia huomenna alkawasta kokouksesta.”²¹³

Maanviljelijöiden järjestäytymisasiä koskee siis edellä mainittujen kirjoitusten perusteella voimien kokoamista työväenliikkeen ja sosiaalidemokraattien vaatimuksia ja protestointia vastaan. Retorinen esimerkki *Suur-Savosta* tuo esille myös vastakkainasettelun maaseudun ja kaupunkien välillä. Kaupunkien sosialistit syövät maaseudun valtion tukemana maaseudun varat, osallistumatta itse millään lailla ongelman hoitoon. Tietysti on selvää, ettei kaupungeissa voida tuottaa elintarvikkeita, eikä teollisuuden tuotteita vallitsevien olosuhteiden takia sellaisiksi muuttua. Kirjoitus haluaa löytää helpon syyllisen maanviljelijöiden kohtaamille ongelmille, ja edustaa siksi retoriikassaan jyrkkää asennetta, koska se luo vastakkainasettelua.

Myös *Mikkelin Sanomat* luo uhkakuvia poliittisista vastustajistaan. Osittain järjestäytymistä halutaan kyllä myös siksi, jotta voitaisiin saavuttaa poliittista vaikutusvaltaa, kuten mihin työväenliikekin pyrki retoriikassaan. Pääasiassa kuitenkin halutaan luoda vastavoima uhkaavaksi koetulle työväenliikkeelle, sekä näiden lietsojana pidetylle parlamentaariselle SDP:lle. Tarkasteluajanjakson aikana suojeluskuntahankkeista ei kirjoiteta tai tiedoteta porvarilehdistön toimesta käytännössä ollenkaan. Mielenkiintoisena huomiona voi todeta, että näkemys järjestäytymisestä oli maakunnallinen. Kirjoittelussa korostettiin sitä, että läänin talonpoikien tulee yhtyä.

Työväen järjestyskaarteja kutsutaan koolle awoimesti *Vapauden* sivuilla, jossa kirjoitetaan myöskin useaan otteeseen vuoden loppupuolella ”lahtarikaarteista.” Esimerkiksi Jukka Lankila kirjoittaa syyskuussa, miten Hirvensalmella on liikkunut helsinkiläinen ”lahtarikaartin wärwäri.”²¹⁴ Onkin syytä olettaa, että järjestäytyneet viljelijäryhmät ovat toimineet ainakin jonkinlaisessa roolissa, kun Mikkelin seudun ”lahtarikaarteja” eli suojeluskuntia on muodostettu.

²¹³ Mikkelin Sanomat, 01.06.1917, nro 60, s. 1

²¹⁴ Vapaus, 24.09.1917, nro 108, s. 2

Vielä voimakkaampaa ja sanomaltaan selvempää kieltä käytetään elokuun viimeisenä päivänä julkaistussa *Mikkelin Sanomien* numerossa, jossa mukaan vedetään myös muun muassa maaliskuun vallankumous:

”Maaliskuun vallankumous nosti meidänkin maassamme pinnalle likaisen waahdon, joka turmeli ja myrkytti maaseudullakin rauhallisen elämän ja järkytti lainalaisen yhteiskuntajärjestyksen perustuksia. Sosialistien ainainen katkeruus maanviljelijöitä kohtaan kehittyi tuon vallankumouksen synnyttämän pintawaahdon saastuttamana silmittömäksi vihaksi, mikä pian ilmeni kauhistuttavina tekoina eri seuduilla maata...Näin ollen oli siis nyt jos milloinkaan hetki lyönyt, jolloin maanviljelijäinkin täytyi tarttua ammattitoverinsa käteen ja yhteisvoimin käydä ammatillisia elinehtojaan tukemaan ja edistämään...Toiwottavasti maanviljelijät edelleen niinkuin tähänkin asti käsittävät, mikä ratkaisewa merkitys on sillä, että koko ei-sosialistinen yhteiskunta on heidän asiansa puolella...että kaikki yhteiskuntaa säilyttävät ja sen rauhallista kehitystä harrastawat kansalaiset ammattiinsa, säätyynsä ja asuinpaikkaansa katsomatta lujassa rintamassa ja yhteisvoimin ottaisiwat maan ohjat käsiinsä.”²¹⁵

Maaliskuun vallankumouksen vetäminen osaksi maanviljelijöitä kohdistunutta painetta ja hyökkäystä on mielenkiintoinen retorinen liike lehdeltä. ”Ainainen katkeruus” liittyy taas maataloustuotteiden pakko-ottoihin, minkä kirjoitus pyrkii tuomaan esiin sosialistien pakonomaisena inhona maanviljelijöitä kohtaan. Vallankumous taas ikään kuin päästi valloilleen, kuten kirjoituksessa ilmaistaan, ”silmittömän vihan” voimat, jotka turmelivat maaseudun rauhan ja järjestyksen. Ainoa lääke tätä sekasortoa vastaan onkin siis maamiesten lujajärjestäytyminen, mitä kirjoitus tarjoaakin. Kirjoitus tuo esille, että tähän saakka viljelijät ovat olleet muita ammattikuntia huonommin järjestäytyneitä, mutta esimerkiksi *Vapauden* tapaan omia rivejä ei arvostella järjestäytymisen puutteesta. Tuodaan vain esille, että ”suurin osa” kansasta on järjestäytymisen puolella. Lukijalle pyrittiin luomaan mielikuva, että vähemmistönä riehuvia anarkisteja vastustaa suuri suomalaisten enemmistö, ei vain paikallisesti, vaan maanlaajuisesti.

5.4 Järjestysvalta ja poliisi kiistojen kohteena

²¹⁵ Mikkelin Sanomat, 31.08.1917, nro 84, s. 3

Elintarvikelautakunnat eivät olleet ainoita hallinnollisia elimiä, joihin sosialistit vaativat itselleen laajempaa edustusta. Muun muassa valta järjestyksenpidosta huolehtivassa miliisi- ja poliisitoimessa sekä kunnanvaltuustossa kiinnostivat työväenliikettä. Poliisitoimen järjestely ja eritoten kysymys sen hallinnasta nousi merkittävään rooliin Mikkelin poliittisessa valtakamppailussa ja sai täten *Vapauden* sivuillakin huomiota. Maaliskuun vallankumouksen jälkeen järjestyksenpidosta Mikkeliissä oli huolehtinut työväenmiliisi. se oli korvannut tsaari- ja porvarivallan edustajiksi katsotut santarmit ja poliisit. Kaupunginvaltuusto ehdotti 24.4. pitämässään kokouksessa, että muodostettaisiin täysin uusi poliisitoimi, johon palkattaisiin takaisin myös ennen vallankumousta poliiseina toimineita henkilöitä. Työväenjärjestöt eivät tästä pitäneet. Työväen edustajilla oli miliisimiehistön toimintaa koordinoineessa Miliisikomiteassa enemmistö, ja he pelkäsivät menettävänsä otteen järjestyksenpidosta sekä yhdestä hallinnon osasta sen myötä. Työväenjärjestöt ilmoittivatkin ryhtyvänsä ”herroille vastenmielisiin toimenpiteisiin” kaupunginvaltuuston aikomusten estämiseksi.

Kaupungin vakinaisen poliisin lisäksi työväki halusi päästä eroon myös nimismiehestä. Nimismiehestä tehtiin valitus Mikkelin läänin kuvernöörille. Samaan aikaan kaupunginvaltuusto esitti samaiselle kuvernöörille miliisin lakkauttamista ja vakinaisen poliisitoimen palauttamista.²¹⁶ Työväen vastarinta jatkui 27.4, jolloin uutisoitiin yleisen työväenkokouksen päätöksistä. Kokous oli päättänyt ryhtyä vastahankaan paitsi miliisi- niin myös varustelutöiden järjestämistä koskevissa asioissa lääninhallituksen kanssa, koska katsoi näiden kävelevän työväenjärjestöjen vaatimusten yli.²¹⁷

Vappuna poliisiasia oli taas esillä. Muun muassa Mikkelin työväen johtohahmo, ex-kansanedustaja Anshelm Kannisto oli puhunut paikallisyhdistysten kokouksessa, siitä miten ”kaupungin enemmistö vihaa poliiseja,” ja että ”työväki ei anna luottamustaan nykyiselle poliisilaitokselle, sen poliisimestarille eikä läänin kuvernöörillekään.” Myös muita vappupäivän tapahtumia ja puheita käsittelevässä kirjoituksessa suorastaan uhmakkaasti sanottiin, ettei työväki pelkää porvareiden poliiseja tai partiopoikia.²¹⁸ Pieksämäellä työväen miliisi oli uhmakkaana. Kunnan päättäjät eivät halunneet maksaa heille palkkaa. Kirjoitus toukokuussa puolivälissä ilmoittaa, että jos kunnan ”papat” tai kuvernööri eivät palkkoja maksa, ”niin on vielä eräs virasto, josta apu lähtee ja ukot maksavat vaan.”

²¹⁶ Vapaus, 25.04.1917, nro 46, s. 2

²¹⁷ Vapaus, 27.04.1917, nro 47, s. 2

²¹⁸ Vapaus, 04.05.1917, nro 49, s. 2

Toukokoon viimeisessä numerossa taas mietitään, ”tyydymmekö katselemaan virkavallan aikaista poliisilaumaa kaduillamme?” Kirjoittaja haluaa sekä poliisit että heidän ”rakkaat englantilaiset asut” pois kaupungin kaduilta. Mikkelin työväenjärjestöt uhmasivat kesäkuun alussa julkaistussa uutisessa sekä poliisitoimea että sitä hallinneita kunnallisia luottamushenkilöitä:

”...Järjestynyt työväki jo silloin, kun herrat entisiä poliiseja tiloilleen alkoivat asettaa ja miliisin – omasta puolestaan – tuomitsivat, huomauttiwat herroille vaatimustensa ohella, että elleiwät he ala seurata niitä ohjeita, mitä työväestönkin taholta annetaan, seuraa siitä jotain wakawampaa. mutta herrat uhmasiwat niitä vaatimuksia. M.m. uusi w.t. poliisimestari wastasi Wapauden toimittajalle puhelimessa, kun tämä huomautti, että ei pitäisi ärsyttää työväkeä, että: - tehkää mitä taidatte, - ja löi puhelimen kiinni... laitos muodostettawa siten, että se ei muistuta entistä wirkawaltaista poliisia. Kaupungin järjestyksenpidon muodostamisesta on niiden, jolle se asia kuuluu, käännyttävä heti neuwotteluihin työv. keskuskomitean kanssa siten, että järjestyneen työväen tahto järjestyksenpidon muodostamisessa tulee huomioon otetuksi.”²¹⁹

Seuraavalla viikolla Saatiinkin vastaus lääninkuvernööriltä, joka esitti työväen keskuskomitealle kutsun tulla neuvottelemaan asiasta. Lehti totesi varsin tyytyväiseen ja ylimieliseen sävyyn, että: *”...Mikkelin herrat siis eiwät jyrkästi uskaltaneet korwiaan sulkea työväen vaatimuksille ja parempi se heille ja muille onkin.”²²⁰*

Nimimerkki ”Ärrä” kirjoittaa poliiseista pakinassaan syyskuun lopulla. Hän kritisoi poliisitoimea, mutta myös läänin työväkeä. Poliiseja hän kutsuu roskaksi ja arvelee, että passiivisesta asenteestaan johtuen sadan vuoden kuluttua Mikkelin läänin työväki onnistuu puhdistautumaan näistä. Lisäksi ”Ärrän” mukaan Mikkeli on ainoa paikka maailmassa, ”missä on poliisi eikä miliisi.”²²¹ Hän jatkaa poliisien kritisointia elokuun alussa. Kirjoituksen mukaan poliisit suojelevat viinankeittäjiä sekä ”tuntevat viinan maun.” Viimeisellä sivulla on pitkä mielipidekirjoitus, jossa Mikkelin virkavaltaa syytetään monenlaisista laittomuuksista ja rikoksista, kuten alaikäisen palvelustytön pahoinpitelystä. Kirjoituksen tyyli on niin rajua, että

²¹⁹ Vapaus, 04.06.1917, nro 60, s. 2

²²⁰ Vapaus, 11.06.1917, nro 63, s. 2

²²¹ Vapaus, 27.07.1917, nro 83, s. 2

jopa lehti sanoutuu siitä irti.²²² Myös viikkoa myöhemmin poliiseja syytetään jälleen pahoinpitelyistä, lakkojen hajottamisesta sekä maidon varastamisesta.²²³

Suurlakon aikana Mikkelin poliisit oli viimein saatu syrjäytettyä ja työväen miliisimiehistö tuli tilalle. Järjestely ei ollut kuitenkaan pysyvä, ja siksi Mikkelin työväki julkaisi oman esityksensä poliisitoimen järjestelyistä lakon päätyttyä. Oli menty siis kauas pelkästä kritisoinnista.²²⁴ Kaupunginvaltuusto käsitteli työväen vaatimuksia marraskuun viimeisinä päivinä. Poliisitoimen ”kansainvaltaistamisesta,” kuten *Vapaus* oli asiaa toistuvasti kutsunut. Valtuuston lopputulema ei tyydyttänyt *Vapautta*, sillä se kirjoitti, että päätöksen johdosta työväestö tulee ilmaisemaan mielipiteensä.²²⁵ Joulukuun alkupuolella lehti kirjoitti siitä, miten ”herrojen mielivallan seurauksena poliisilaitosta uhkasi lakko”.

Eduskuntavaaleissa porvaripuolueiden yhteisrintama oli voittanut vaalit, ja sisäministeriö oli antanut uudet määräykset poliisitoimen järjestämisestä. Käytännössä se merkitsi miliisin korvaamista laillisella poliisilla. Mikkelin läänin kuvernööri nimitti täten virkalamolla olevan poliisimestari Lars Lundahlin takaisin virkaansa. Kuvernööriä ja kaupunginvaltuustoa syytetään luokkaitsekkyuden ja taantumuksellisen raivon sokaisemaksi ja ratkaisua poliisitoimikysymykseen ”nyrkiniskuksi kansanvaltaisuudelle kasvoihin.”²²⁶

Poliisi- ja järjestysasia herätti siis hyvin voimakkaita reaktioita työväenliikkeen piirissä. Keskeisenä syynä tähän on poliisin liittäminen niin mielikuvissa kuin käytännössäkin maaliskuun vallankumousta edeltäneeseen aikaan. Ensinnäkin porvarivoittoisen valtuuston hallitsema ja valitsema järjestysmiehistö oli yhtä kuin tsaarin vallan aikainen santarmilaitos ja poliisi. Näihin mielikuviiin eri tason kirjoittajat *Vapaudessa* vetosivat. Mielivaltaisiin ja väkivaltaa summittaisesti käyttäviin työväen vihollisiin. Konkreettisesti se oli sitä myös, sillä porvariston kannattaman poliisimiehistön joukossa oli samoja henkilöitä, jotka olivat toimineet ammatissa jo aiemmin. Työväki halusi ehdottomasti näistä eroon, ja mieluusti omat lojaalit miehet tilalle. Paikallisen väkivaltakoneiston hallinta ei ollut pikkuasia, ja siksi se herättikin voimakkaita tunteita. Sitä hallitsemalla on takana laillinen voima, jota voi käyttää, jos jonkin asian kokee olevan väärin. Porvaristo vetosikin laillisuuteen, varsinkin voitettuaan vaalit.

²²² *Vapaus*, 03.08.1917, nro 86, s. 1

²²³ *Vapaus*, 08.08.1917, nro 88, s. 2

²²⁴ *Vapaus*, 23.11.1917, nro 131, s. 2

²²⁵ *Vapaus*, 30.11.1917, nro 134, s. 2

²²⁶ *Vapaus*, 03.12.1917, nro 135, s. 2

Vapaus oli ainakin retoriikkansa puolesta poliisiasiassa valmis menemään laillisuuden rajan yli, jos olisi pakko.

Kaupungin porvarilehdissä kirjoitettiin poliisiasiasta *Vapautta* maltillisemmin. Lehdissä korostettiin eritoten lakia ja järjestystä.²²⁷ Poliisin mahdollista tulevaa kokoonpanoa spekuloi *Suur-Savo*: ”Poliisilaitokseen jätettäisiin 12 luotettavinta miestä. Muut miehet tarpeettomina erotetaan.”²²⁸ Koska porvareilla oli enemmän valtaa hallinnossa, heidän ei tarvinnut jatkuvasti vaatia itselleen oikeuksia. Riitti, että nykyinen järjestelmä suuripiirtein säilyy entisellään. Se ei kuitenkaan tarkoittanut sitä, etteikö sosialistien pyrkimyksiä olisi välillä kritisoitu.

Läänin kuvernöörin päätöksellä poliisimestarin viralle asetettiin pätevyysvaatimuksia, kuten upseeritausta ja venäjän kielen taito. Tästä syystä myös miliisipäällikkönä toiminut, sosialistihenkinen Lenni Linnala erotettiin toimestaan, ja tilalle tuli porvaristolle mieleisempi Lars Lundahl. Pääkirjoitus huhtikuun lopulla kritisoi voimakkaasti sosialistien hankkeita ottaa haltuunsa kaupunkien järjestyksenpitoa. Näitä pyrkimyksiä se pitää osoituksena anarkiaasta. Anarkiaa kirjoitus puolestaan nimittää ”sosialismin mustaksi sisareksi.”²²⁹ *Mikkelin Sanomat* julkaisi kaupungin työväestön yleisessä kokouksessa antaman ponsin, jossa taantumukselliseksi kutsuttuja porvareita vaaditaan taipumaan työväestön vaatimuksiin koskien järjestyksenpitoa. Myös ”vakaviin toimenpiteisiin ryhtymisestä” annettu uhkaus mainittiin.²³⁰

Noin kaksi viikkoa marraskuun yleislakon päättymisen jälkeen *Mikkelin Sanomissa* kirjoitettiin ”sosialistien vallankaappauksesta poliisilaitoksessa.” Sen mukaan sosialistit pidättivät virasta poliisimestarin sekä osan konstaapeleista, koska nämä eivät suostuneet tukemaan lakkolaisten vaatimuksia esimerkiksi kauppojen sulkemisesta. Kaappaukseksi tilannetta kutsutaan siksi, että lehden mukaan sosialistien vaatimukset poliisitoimen suhteen ovat ristiriidassa sisäministeriön ja kuvernöörin, eli laillisen esivallan kanssa.²³¹ Yksityinen kansalaiskokous marraskuussa vaati ”kutsumattomia vieraita” poistumaan heti poliisilaitokselta. Vaadittiin myös jättää lakon aikana toimineen työväen miliisin palkat maksamatta.²³²

²²⁷ *Mikkelin Sanomat*, 29.03.1917, nro 36, s. 2

²²⁸ *Suur-Savo*, 26.04.1917, nro 46, s. 2

²²⁹ *Mikkelin Sanomat*, 28.04.1917, nro 47, s. 2

²³⁰ *Suur-Savo*, 04.06.1917, nro 61, s. 3

²³¹ *Mikkelin Sanomat*, 30.11.1917, nro 120, s. 2

²³² *Länsi-Savo*, 23.11.1917, nro 24, s. 2

Marraskuun viimeisessä numerossa vaadittiin taas sosialisteja jättämään poliisilaitos sen virallisen henkilökunnan haltuun. Juttu kertoo, miten työväen järjestyskaarti valtasi poliisilaitoksen ja alkoi isännöidä sitä.²³³ *Länsi-Savo* kommentoi *Vapauden* kirjoitusta joulukuun alussa, jossa jälleen vaaditaan poliisitoimen hallinnon siirtämistä työväenyhdistyksille. *Länsi-Savo* kutsuu vaatimuksen esittäjiä ”Hauskan ja Lähemäen sosialisteiksi,” joilla viitataan työväen asuttamiin esikaupunkialueisiin.²³⁴

Porvarilehdistö vetosi siis järjestysasiassa varsin maltillisessa retoriikassaan laillisuuteen. Laki oli heidän puolellaan, ja näin oletettiin myös jatkossa olevan. Olivathan he voittaneet vaalit, ja pääsivät päättämään myös poliisiasioden järjestämisestä. Esimerkiksi sosialistien *Vapaudessa* esittämään uhoamiseen lehdet eivät kovinkaan kärkkäästi vastailleet. Lehdistö ei siis ollut huolissaan siitä, etteikö järjestys pysyisi porvariston hallinnassa. Sosialistien kärkkääseen retoriikkaan oli totuttu, tai sitten ei yksinkertaisesti uskottu, että heillä olisi voimavaroja toimia laillista järjestysvaltaa vastaan laajemmassa mittakaavassa. Edes poliisiaseman valtaaminen ei tuntunut suuremmin järkyttävän porvarilehdistöä. Vaikka kysymys järjestyksenpidosta koski koko valtakuntaa, ja oli yksi tärkeimmistä sotaan johtaneista syistä, korostuu retoriikassa voimakkaasti paikallinen luonne. Erityisesti työväenliike Mikkelissä koki asian niin, että heille paikallispoliisi edusti kaupungin porvarien valtaa. Laillisuuteen tukeutunut porvaristo taas haki oikeutusta toiminnalleen retoriikassaan korkeammilta tahoilta.

5.5 Kangaslammin kahakka

Vaikka äänenpainot kovenivat myös Mikkelin läänin alueella vuoden 1917 kuluessa, niin suoranaiset ihmishenkiä vaatineet yhteenotot jäivät vähiin. Uhreilta ei kuitenkaan kokonaan vältytty. Marraskuussa suurlakon aikana Mikkelin läänin pohjoisosassa sijainneeseen pieneen Kangaslammin pitäjään perustettiin punakaarti. Kaartia tiettävästi ohjailtiin läheisestä Varkaudesta käsin. Seudulla ei toiminut tuolloin omaa suojeluskuntaa, mutta monet paikalliset virkamiehet ja muut esivallan edustajat olivat tiiviissä yhteydessä Savonlinnan suojeluskuntaan. Lisäksi Kangaslammin valkoisia kannattavat järjestivät esimerkiksi vartiopalvelua omaksi suojakseen. Yleislakon loppupäivinä Kangaslammin punakaarti kahakoi

²³³ *Länsi-Savo*, 30.11.1917, nro 27, s. 2

²³⁴ *Länsi-Savo*, 05.12.1917, nro 29, s. 2

Savonlinnasta saapuneiden suojeluskuntalaisten sekä paikallisen nimismiehen kanssa. Eräässä välikohtauksessa 17.11. sai surmansa Savonlinnan suojeluskuntaan kuulunut nuori *Itä-Savon* toimittaja Kalle Tiihonen.²³⁵

Tapaus sai huomiota Mikkelin lehtien sivuilla. Lehdet eivät ilmestyneet lakon takia, mutta heti sen päätyttyä 21.11. *Länsi-Savo* kirjoitti otsikolla ”Murhia ja ryöstöjä Kangaslammilla,” miten huligaanijoukot ovat ryöstelleet aseita, ampuneet nimismiestä ja surmanneet toimittaja Tiihosen.²³⁶ *Mikkelin Sanomissa* on samana päivänä kaksi eri sähkettä Kangaslammilta, joista toisessa kerrotaan Tiihosen kuolleen ja toisessa hänet viedyn sairaalaan, mutta vahvistusta menehtymiselle ei ole.²³⁷ Seuraavassa numerossa *Länsi-Savon* pääkirjoitus jatkaa aiheesta otsikolla ”Paarien äärellä.” Siinä kirjoitetaan varsin dramaattiseen sävyyn lakkoviikon väkivaltaisuuksista. Myös Kalle Tiihosen surmasta puhutaan, olihan hän *Länsi-Savon* sisarlehden ja myös Kansanpuoluetta kannattaneen julkaisun toimittaja. ”Sanomalehtimies, kylmänä makaavan, luodin lävistämänä.” Häntä pidettiin myös uuden Kansanpuolueen ensimmäisenä veriuhrina. Veritöistä syytetään venäläisten aseistamia punaisia ja verisiä hirmukaarteja. Seuraavalla sivulla on vielä Tiihosen kuolinilmoitus, joka on omistettu ”ihmisyyden puolustajalle.”²³⁸

Mikkelin Sanomat kirjoittaa myös marraskuun viimeisellä viikolla Kangaslammien tapahtumista otsikolla ”lähempiä tietoja Kangaslammen ja Warkauden roistojen veritöistä.” Ensiksi kuvaillaan Kangaslammien työväentaloa, jonka pitäjään saapuneet suojeluskuntalaiset olivat tutkineet. *Mikkelin Sanomat* kuvailee, miten talo muistutti ”täydellistä rosvoluolaa.” Siellä oli sotkuista, kuten ”keittoastioita sikin sokin” sekä runsaasti takavarikoituja elintarvikkeita. Kerrotaan myös Tiihosen kuolemasta. Lehden tietojen mukaan häntä ammuttiin takaapäin piilosta. Hyökkäys kuvataan siis myös raukkamaisena.²³⁹

Kalle Tiihonen haudattiin kotipitäjäänsä Rautalammille. *Länsi-Savo* uutisoi hautajaisista marraskuun lopulla. Hautajaiskulkue soittokuntineen ja kuoroineen kulki ensin Savonlinnan halki, ja lehden mukaan ”saattajajoukko oli suurimpia mitä kaupungissa on koskaan nähty.” Myös matkan varrella olleella Joroisten asemalla oli yleisöä kunnioittamassa vainajan muistoa. ”Kepeät mullat ihmisyyttä puolustaessaan kaatuneen kunnan miehen haudalle.” Päättyy

²³⁵ Ikonen 2009, 255-260

²³⁶ *Länsi-Savo*, 21.11.1917, nro 23, s. 3

²³⁷ *Mikkelin Sanomat*, 21.11.1917, nro 116, s. 3

²³⁸ *Länsi-Savo*, 23.11.1917, nro 24, s. 1-2

²³⁹ *Mikkelin Sanomat*, 23.11.1917, nro 117, s. 2

raportti hautajaisista.²⁴⁰ Kangaslammin kahakan jälkeen oli vangittu 12 paikkakunnan työväenyhdistyksen ja punakaartin jäsentä epäiltynä osallisuudesta erilaisiin rikoksiin. Heidät toimitettiin lääninvankilaan Mikkeliin joulukuun ensimmäinen päivä, kuten *Mikkelin Sanomat* uutisoi ”hulikaanien vangitsemisesta.”²⁴¹

Vankilassa nimismies Partanen kuulusteli vankeja tapahtumien tiimoilta. *Länsi-Savon* mukaan nimismies vapautti kaikki paitsi Antti Kolari-nimisen loismiehen, jonka epäiltiin ampuneen kuolettavan laukauksen kohti Tiihosta. *Mikkelin Sanomien* mukaan Kolari oli myöntänyt syyllisyytensä. Kangaslammin työväenyhdistys otti yhteyttä sosiaalidemokraattisen puolueen Mikkelin läänin piirisihteerin Alexander Haloseen. Halonen kutsui koolle yleisen kokouksen neuvottelemaan toimenpiteistä asian suhteen. Uutisen mukaan noin 150 miehen vahvuinen joukko lähti kokouksen jälkeen vapauttamaan Kolaria, ja vankilanjohtajaa hetken uhkailtuaan siinä myös onnistuivat. *Mikkelin Sanomat* kutsui vangin vapautusta ”ennenkuulumattomaksi oikeudenloukkaukseksi.”²⁴² *Länsi-Savo* nimittää tapahtumaa taas ”ennenkuulumattomaksi väkivallan työksi.”²⁴³ Seuraavan *Mikkelin Sanomien* numeron ”reunamuistutuksia”-osiossa muistutettiin, että välikohtaus vankilassa kuvastaa sosialistien anarkistista ja väkivaltaista luonnetta, joka tulee kostautumaan vielä muun muassa kannatuksen laskuna sekä *Vapauden* tilaajamäärien vähenemisenä, kuten kaikki anarkistiset teot, lehti kertoo.²⁴⁴

Porvarilehdistö otti välikohtauksesta kaiken irti. Todellisuudessaan Tiihonen seurueineen oli myös aseistettu, ja he kuuluivat puolisoitilaalliseen ryhmittymään, suojeluskuntaan. Varsinaisesti ei siis voida puhua Tiihostakaan vain pelkkänä uhrina, vaan ennemminkin taistelussa kaatuneena. Tämä tiedettiin varmasti porvarilehdistössäkin. Entisestään lisää pontta kirjoittaa Tiihostesta antoi se, että hän oli porvarilehdistön edustaja itsekin. Asiasta tuli heti huomattavasti henkilökohtaisempi asia muun muassa *Länsi-Savon* kaltaiselle lehdelle, olihan Tiihonen heidän sisarlehdessään töissä. Henkilökohtaisuus näkyy siinä retorisessa tavassa, jolla menehtynyttä toimittajaa muisteltiin. Suojeluskuntaan kuuluneesta nuorukaisesta tehtiin näin ollen ”ihmisyyden puolustaja” joka oli saanut surmansa ”rosvojen” raukkamaisessa hyökkäyksessä. Välikohtaus itsessään olisi voinut olla lähes mikä tahansa sisällissodan pienempi kahakka tai taistelu.

²⁴⁰ *Länsi-Savo*, 28.11.1917, nro 26, s. 2

²⁴¹ *Mikkelin Sanomat*, 03.12.1917, nro 121, s. 4

²⁴² *Mikkelin Sanomat*, 07.12.1917, nro 123, s. 2

²⁴³ *Länsi-Savo*, 07.12.1917, nro 30, s. 2

²⁴⁴ *Mikkelin Sanomat*, 10.12.1917, nro 124, s. 3

Lopulta Kangasniemen kahakka liitettiin osaksi laajempaa kokonaisuutta, jossa se kuvasi porvarilehdistön mukaan maan tilaa ikään kuin pienoiskoossa. Anarkistit, venäläiset ja huligaanit riehuvat ja tappavat, eivätkä kunnioita laillisuutta. Se mitä Tiuhonen seurueineen tuli Kangaslammille alun perin toimittamaan, jätetään tarkoituksella sivurooliin. Lopullisesti porvarilehdistö saa vettä myllyynsä vankilan tapahtumista. Kun työväki lähtee voimiensa tunnossa jokseenkin spontaanisti vapauttamaan tovereitaan, näkevät valkoiset lehdet tapahtuman tietysti suurimpana mahdollisena oikeusrikoksena. Tätä ei unohdeta korostaa myöskään lehtien kirjoittelussa, kuten ”ennenkuulumaton oikeudenloukkaus.”

Vapauden näkökulma tapahtumien kulkuun on hieman erilainen. Se myös uutisoi aiheesta kaikista eniten. ”Verisiä taisteluja Kangaslammella” otsikoidun ja 21.11. päivätyt jutun mukaan nimismiehen ampumisen takana olivat ”järjestäytymättömät, nimismiehen vihamiehet” eikä suinkaan työväenyhdistykseen kuuluvat henkilöt. Tästä oli lehden mukaan todistus sikäläiseltä kihlakunnan tuomarilta ja paikalliselta mahtimieheltä, asessori Elias Sopaselta. Mikkelin läänin kuvernööri määräsi Vapauden mukaan muutaman luotettavaksi katsotun työväen yhdistyksen edustajan paikan päälle tutkimaan asiaa yhdessä kruununvoudin kanssa, joka oli kihlakunnan korkein järjestysviranomainen. Kruununvouti olisi kuitenkin ottanut sosialistien sijaan mukaansa 10 aseistettua suojeleuskuntalaista, joukossa myös Kalle Tiuhonen. Tämän kangaslampilaiset olivat tulkinneet vihamieliseksi elleeksi, ja siten hyökänneet savonlinnalaisten kimppuun tunnetuin seurauksin.²⁴⁵

Seuraavassa numerossa tiedotetaan lyhyesti siitä, että ”taistelut” Kangaslammilla ovat päättyneet. Kerrotaan myös ainoan kuolonuhrin henkilöllisyys. Otsikkona on ”Kangaslammilla rauha palannut.”²⁴⁶ ”Porvarilehtien vääristelyjen johdosta” *Vapaus* kirjoittaa Kangaslammien tapahtumista lisää marraskuun viimeisessä numerossa. Porvarilehtiä, kuten *Keski-Savo* syytetään valehtelusta. *Vapauden* mukaan lakon alkaessa olivat Kangaslammien järjestyskaartilaiset alkaneet kerätä aseita ja väkijuomia paikkakunnan porvareilta pois. Tämän seurauksena aiemmin mainitun asessori Sopasen johdolla oli järjestetty kansalaiskokous, joka tuomitsi kaartin toimet. Porvariston ja työväenyhdistyksen valtuutetut pohtivat miten asia ratkaistaan. Tällöin saapui Varkaudesta, alueen punaisesta keskukselta ohjeistus järjestyskaartille vangita nimismies Partanen.

²⁴⁵ *Vapaus*, 21.11.1917, nro 130, s. 3

²⁴⁶ *Vapaus*, 23.11.1917, nro 131, s. 3

Varkaudessa epäiltiin, että Partanen on suojeluskunnan värväri. *Vapauden* tietojen mukaan Partanen loukkaantui pidätystilanteen yhteydessä vastusteltuaan pidätystä. Tämän jälkeen saatiin Varkaudesta uusi tieto, että Savonlinnasta oli lähtenyt liikkeelle suurempi ryhmä suojeluskuntalaisia. Koska järjestyskaarti lehden mukaan vetäytyi Varkautta kohden, pääsi suojeluskuntaryhmä ilman vastarintaa Kangaslammin kirkonkylälle, missä he käyttäytyivät paikallaolijoiden mukaan karkeasti piirittäen ja tutkien muun muassa työväentalon sekä vangiten ihmisiä. Ryhmä kaartilaisia ja suojeluskuntalaisia kohtasi myöhemmin noin kuusi kilometriä kirkonkylältä Varkauden suuntaan, jossa laukaustenvaihto syntyi ja Tiihonen sai surmansa. *Vapaus* kiistää jyrkästi sala-ampumisen ja muut porvarilehtien väitteet, kuten aiheet ryöstää asessorin kartano. Lopuksi sanotaan, ettei kansanjoukkoja voi helposti huijata, koska ”heillä on vaisto tallella.”²⁴⁷

Joulukuun alussa *Vapaus* uutisoi kahakasta seuranneista vangitsemisistä otsikolla ”Herrojen kostotoimet alkaneet.” Uutisen mukaan 12 työläistä oli vangittu mielivaltaisesti ilman asianmukaista tutkintaa. Asessori Sopasta, jota kutsutaan suojeluskuntalaisten johtajaksi, syytetään ajojahdin käynnistämisestä. Suojeluskuntalaisia ja Sopasta syytetään valehtelusta ja lupauksen pettämisestä.²⁴⁸ Myös seuraavassa numerossa jatketaan aiheen ruotimista. Otsikkona on ”Kangaslammin virkanyrkkiä mielivalta.” Jutussa kerrotaan Sopasen ja hänen miehiensä syyllistyneen törkeään virkarikokseen, ja että he tosiasiansa pelkäävät järjestyskaartia. Sopasen kerrotaan olevan vangitsemisten ”henkinen isä.” Vangitsemiset tapahtuivat *Vapauden* mukaan vasten yötä 30.11.”aseilla rehennellen sekä karkeasti uhkaillen.” Vangit vietiin aseistettujen vartijoiden saattamina Heiskasen majataloon, jossa kuulustelut pidettiin. Vankeja oli lehden tietojen mukaan toistuvasti uhkailtu esimerkiksi puuhun sitomisella ja ampumisella. Lopulta vain kahta vangittua kuulusteltiin. Sopasen lisäksi päähahmona mainitaan virkaatekevä nimismies Schildt. Lehti kirjoittaa, että enimmästä kuulusteluista luovuttiin, koska suojeluskuntalaiset pelkäsivät punakaartia.²⁴⁹

Kangaslammillä vangitut työläiset oli kuljetettu siis Mikkeliin lääninvankilaan. Viisi päivää vangitsemisen jälkeen, 5.11. kaikki paitsi yksi vanki vapautettiin. Tiihosen surmasta epäiltyä Antti Kolaria ei vapautettu, koska viranomaisilla oli todisteet häntä vastaan. Päätös aiheutti, kuten *Vapaus* kuvailee, ”syvää suuttumusta.” Aikaisemmin mainittu yleinen kansalaiskokous näyttää muodostuneen varsinaiseksi agitaatiotilaisuudeksi, sillä kokouksessa pidettiin useita

²⁴⁷ *Vapaus*, 30.11.1917, nro 134, s. 3

²⁴⁸ *Vapaus*, 03.12.1917, nro 135, s. 2

²⁴⁹ *Vapaus*, 05.12.1917, nro 136, s. 2

”inhon täyteisiä” puheenvuoroja. Puheiden päätteeksi vaadittiin vapautta Kolarille, jonka katsottiin olevan ”porvarillisen luokkakoston uhri.” Satapäinen joukko marssi *Vapauden* mukaan vankilalle, jossa vankilanjohtaja, levottomuuksilta säästyäkseen vapautti Kolarin. Lehti kuvaili, miten Kolarissa kuvastuu ”satojen tuhansien työväenluokan ihmisten toivoton hätä, mistä myös anarkia saa voimansa.” Syyllisiä loppukädessä ovat porvarit, jotka puolestaan syyllistävät Kangaslammin kahakasta ja muista vastaavista levottomuuksista sosiaalidemokraatteja, lehti päättää. ”*Mieli mustui nähdessä tuon laihan, kalpean, vähäisiin rikkiäisiin puettua proletaaria, joka kopista päästyään huoahiti: mitä minusta, mutta perhe siellä kotona...*”²⁵⁰

Vapaus sai Kangaslammita pian lisää tietoja. Seppä A. Kuvaja kertoo, miten suojeluskuntalaiset varastivat häneltä rahaa, aseita sekä ampumatarvikkeita. Lisäksi kuvaillaan vangitsijoiden esiintyneen paikkakunnalla roistomaisesti ja vahvassa humalassa, mistä *Vapaus* arvelee, että he eivät ole jälkeä päin paljoa puhuneet.²⁵¹ *Vapauden* mukaan jutun tutkinta keskeytettiin senaatin sisäasian toimikunnan päällikön toimesta. Syitä keskeyttämiselle ei ilmoitettu.²⁵²

Kuten on havaittavissa, kuolemaan johtanut välikohtaus oli kiusallinen paikalliselle työväenliikkeelle, ja sitä voi vähintään kutsua imago tappioksi. Kirjoittelusta päätellen se näyttää aiheuttaneen myös pienimuotoisen paniikin. Tämän huomaa esimerkiksi siitä, että Lankilan ja Halosen kaltaiset toimittajat eivät ota asiaan kantaa juuri ollenkaan, vaikka he kirjoittelivat kyllä muuten tuohon aikaan ahkerasti eri aiheista voimakasta retoriikkaa käyttäen. Välikohtaukseen osallistuneita punaisia pyritään jopa syyllistämään ”huligaaneiksi.” Hyvin pian kuitenkin ääni kellossa muuttui, ja teosta epäilty Kolari olikin jo suuripiirtein sankari, ja koko tapahtumaketju huipentui nyt olojen uhriksi kuvaillun Kolarin vapautukseen riemusaatossa Mikkelin lääninvankilasta. *Vapaudessa* tapaus pyrittiinkin selittelemään parhain päin ja tekemään Kolarista uhri laajemmassa yhteiskunnallisessa kontekstissa. Myös Mikkelin lehdistön eri puolille tyypillistä mustamaalausta näkyy tässäkin tapauksessa. *Vapaus* kuvailee valkoisia muun muassa kiduttamisella uhkaileviksi juupoiksi. Punaisia porvarilehdet kuvailevat taas ruokottomiksi ihmisiksi, joiden työväentalollakin on niin likaista, että asia on nähty tarpeelliseksi kertoa lehden sivuilla. Punaisia syytetään myös varkaiksi.

²⁵⁰ *Vapaus*, 07.12.1917, nro 137, s. 3

²⁵¹ *Vapaus*, 10.12.1917, nro 138, s. 2

²⁵² *Vapaus*, 25.01.1918, nro 10, s. 3

Kumpikin osapuoli teki pienestä paikallisen tason tapahtumasta kansallisen. Porvarilehdistö liitti sen osaksi yleislakkoa ja siihen liittynyttä väkivaltaa. *Vapaus* puolestaan tapahtumasarjan loppupuolella maalaili vankilassa istuvan Kolarin kuvastavan koko kärsivää työväenluokkaa, vaikka kyseessä on tiiviisti paikallinen uutisaihe, niin siinä heijastuu suomalaisen yhteiskunnan tulehtunut tilanne kaiken kaikkiaan. *Vapauden* mukaan porvarilehdistö valehtelee ja suojeluskuntalaiset toimivat aggressiivisesti. Porvarilehdistö taas tekee Tiihosesta muun muassa ”ihmisyyden puolustajan.” Partasen ja Sopasen kaltaisia paikallisia merkkimiehiä vastaan käyminen on merkki siitä, että taustalla on kuitenkin paikallinen viha auktoriteetteina esiintyneitä henkilöitä kohtaan. Lopulta, kumpikin osapuoli yltyy solvaamaan toinen toistaan tapahtumien pohjalta niin kiivaasti, että itse tapahtumien kulkua on hankala hahmottaa.

6. Johtopäätökset ja pohdintaa tutkimusaiheesta

Tämän tutkimuksen päämääränä oli selvittää, millaista retoriikkaa mikkelinläislehdet *Vapaus*, *Mikkelin Sanomat* sekä *Suur- ja Länsi-Savo* käyttivät Suomen sisällissotaa edeltäneistä ja siihen myös osaltaan johtaneista erilaisista ilmiöistä ja tapahtumista vuoden 1917 aikana. Lehtien painotukset ovat kullakin hieman erilaisia, mutta ne voidaan silti jakaa kahteen eri osapuoleen, eli porvarillisiin *Mikkelin Sanomiin*, *Suur- ja Länsi-Savoon* sekä sosialistiseen *Vapauteen*. Jotta tutkielma voitiin rajata järkeviin mittasuhteisiin, käytettiin aineiston tulkinnassa ja analyysissä sieltä esiin nousseita erilaisia teemoja, jotka korostuivat aineiston parissa. Elintarvikepulan ja valtataistelun kaltaiset teemat leimasivat voimakkaasti tutkielmassa tarkastelun kohteena ollutta ajanjaksoa, ja muokkasivat voimakkaasti yhteiskuntaa, sekä osaltaan johtivat kohti sodan kaltaista suurta mullistusta.

Tsaarivalta ja maailmansota vaikuttivat kirjoittelun laatuun alkuvuodesta 1917. Poliittinen ja sotatilasta johtuva sensuuri pakotti lehdet muokkaamaan kirjoitteluaan enemmän viranomaisten vaatimaan suuntaan. Porvarilehdistössä esiintyi suomenruotsalaisiin negatiivisesti kohdistuvaa kirjoittelua, mitä voi pitää mielenkiintoisena asiana siitä syystä, että Mikkelissä tai lehden levikkialueella ylipäättänsä kyseinen kielivähemmistö oli hyvin marginaalinen. Siksi tämä retoriikka tuleekin liittää osaksi suurempaa vaikuttamista, joka taas kytkeytyy osaksi edellisen vuosisadan aikana alkanutta kielikysymystä- ja kamppailua. Tämän lisäksi tuli porvaripuolueiden väliset kiistat, joten retoriikan takana on myös puoluepoliittisia kaikuja. Myös *Vapaudessa* esiintyi kirjoittelua, jonka voi tulkita ruotsalaisvastaiseksi. *Vapauden* tapauksessa kyse oli kuitenkin enemmän entisiin vallanpitäjiin kohdistuneesta

auktoriteettivastaisuudesta, kuin varsinaisesta kielitaistelusta. Tämä yhdistää lehden jossain määrin myös porvarilehtiin, joiden kirjoittelussa oli myös havaittavissa inho vanhaa valtakoneistoa kohtaan.

Maaliskuun vallankumous mursi lehtien sensuurin. Tällöin tutkimusaineistossa korostui erityisesti porvarilehdistön suhde paitsi venäläisiin ja Venäjään, myös itsenäisyysasiaan. Aluksi vallankumouksen jälkeen Mikkelin porvarilehdistö oli innoissaan uudesta vapaudesta, mutta näki Suomen ja Venäjän asian ja tulevaisuuden yhteisenä. Venäjän kansaa sympatisoitiin, ja heidät nähtiin samalla tavalla tyranniasta kärsineenä, kuten suomalaisetkin. Pikkuhiljaa retorinen diskurssi kuitenkin muuttui, ja äänensävyt jyrkentyivät venäläisvastaisiksi. Suomen itsenäisyysasia alettiin nähdä porvarilehdistössä osana yleiseurooppalaista trendiä, jossa pienetkin kansat olisivat itsenäisyyden arvoisia, ja näin osa kansojen Eurooppaa. Tämä tarkoitti sitä, että oli tehtävä perustavanlaatuisen pesäero venäläisiin, jonka myötä ultranationalistinen ja jopa rasistinen retoriikka nostivat päätänsä. Levottomuudet lisääntyivät Suomessa yleismaailmallisista syistä johtuen, jotka loivat yhteiskunnallisia ongelmia. Syypäänä sekasortoon sekä lisääntyvään epävakaisuuteen nähtiin venäläiset ja sosialistinen aate, jonka porvarilehdistö katsoi olevan erityisesti venäläisten mukanaan tuoma negatiivinen poliittinen ilmiö. Venäläisten nähtiin yhdessä suomalaissosialistien kanssa olevan vastuussa levottomuuksista ja anarkiasta, mutta myös esimerkiksi elintarvikeongelmasta.

Itsenäisyyttä sellaisena, kuin se 6.12.1917. lopulta julistettiin, ei aluksi vaadittu. Venäläistämiskausia edeltäneen autonomisen aseman palauttaminen riitti, vaikka toisaalta lehdissä tiedostettiin myös epävarmat tulevaisuuden näkymät. Sosialismin ja bolševismin nousu, yhä pahenevat yhteiskunnalliset ongelmat, venäläissotilaiden läsnäolo ja Venäjän väliaikaishallituksen arvaamattomuus kirvoittivat kuitenkin varsin kriittistä ja karkeaakin retoriikkaa. Vähitellen Venäjä ja venäläiset alettiin kokea täysin sietämättömänä asiana Mikkelin valkoisessa lehdistössä. Loppujen lopuksi alettiin puhumaan jopa jo siitä, miten erilaisia suomalaiset ja venäläiset rodut ovat, ja miten he luonnollisen vuosisataisen prosessin tuloksena ovat kasvaneet erilleen.

Vapaus erosi porvarilehdistä siinä mielessä, että sen rooli oli kaikista lehdistä selkeästi eniten maakunnallinen, vaikka painopiste olikin läänin pääkaupungissa, Mikkkelissä. On havaittavissa, että lehden tyyli oli maaliskuun vallankumouksesta eteenpäin varsin aggressiivinen. Merkittävimmiksi yksittäisiksi teemoiksi nousivat elintarvikekysymys, työväen

järjestäytyminen sekä kamppailu paikallisvallasta. Elintarvikepula oli todellinen orastava ongelma, joka uhkasi ja aiheuttikin suoranaisen nälänhädän lähes koko maahan. Hallitus ei kyennyt ratkaisemaan tehokkaasti ongelmaa. *Vapaus* tarttui voimakkaasti kyseiseen teemaan, ja käytti sitä poliittisena polttoaineenaan. Lähes poikkeuksetta nälänhädestä uutisoidessa muistettiin mainita tavalla tai toisella poliittinen vastapuoli, jonka aiheuttamaksi elintarvikeongelma nähtiin. Tähän joukkoon mahtuivat muun muassa maanviljelijät, kauppiaat, porvaripoliitikot ja viranomaiset.

Toinen tärkeä diskurssi *Vapaudessa* koski työväen järjestäytymistä. *Vapaus* oli sitä mieltä, että lujalla järjestäytymisellä kyetään ottamaan valta maassa siinä tapauksessa, jos sitä ei parlamentaarisesti saada. Sosialidemokraattien menetettyä enemmistön eduskunnassa lokakuussa 1917 kirjoittelu teeman ympärillä kiihtyi. Aluksi työväen lehden lukijoita kehoitettiin muodostamaan ammattiosastoja tai liittymään jo olemassa oleviin yhdistyksiin, mutta loppuvuodesta kehoitettiin ja suoraan vastustamaan järjestysvaltaa. Järjestäytymällä uskottiin saavutettavan hyvät asemat kunnallisissa instituutioissa sekä kyettävän tehokkaasti vastustamaan porvarillisten tahojen toimintaa esimerkiksi maaseudun työväestön työaikoja koskevissa kysymyksissä. Yksi järjestäytymiseen liittyvä taistelukenttä oli kamppailu vallasta osuusliiketoiminnassa. Lasken sen osaksi järjestäytymiskysymystä, mutta se on silti hahmotettavissa omaksi teemakseen.

Erityisesti Mikkelin seudun lehdistössä kaikki edellä mainittu kärjistyi kysymykseen järjestyksenpidosta. Poliisitoimen hallintaa pidettiin tärkeänä, ja kumpikin osapuoli pyrki ainakin lehtikirjoittelun perusteella saavuttamaan määräävän aseman poliisitoimessa. Erityisen voimakkaita äänenpainoja nähtiin *Vapaudessa* aiheen tiimoilta jo aikaisin vuonna 1917, vaikka muissa teemoissa oltiinkin sitten samaan aikaan vielä maltillisempia. Aihe eskaloitui loppuvuodesta Kangaslammilla, missä suojeluskunnan ja punakaartin sinänsä pieneksi jäänyt yksittäinen konflikti muuttui kysymykseksi siitä, kuka seutukunnalla pitää valtaa, ja kenelle kunnallisten toimielinten valta kuuluu. Lehdet molemmin puolin pyrkivät hyötymään tapauksesta, mutta ainoan kuolonuhrin ollessa valkoinen saivat he siitä tehokkaamman propaganda-aseen. Toisaalta kahakkaa seurannut välikohtaus lääninvankilalla, joka näennäisesti päättyi työväenliikkeen erävoittoon, ainakin kirjoittelun perusteella innosti myös *Vapautta*.

Ylipäättänsä lehtien linjaan vaikutti voimakkaasti niihin aktiivisesti kirjoittaneiden ja niiden toimituksesta vastanneiden henkilöiden oma henkilökohtainen agenda ja tyyli. Esimerkiksi

Vapauteen lukuisia pääkirjoituksia tuottaneet sosiaalidemokraattisen puolueen toimitsija Jukka Lankila sekä sosiaalidemokraattisen puolueen Mikkelin läänin piirisihteeri Alexander Halonen vetivät kovaa linjaa. Erityisesti Halonen, joka vielä sisällissodan jälkeen korosti vastustaneensa niin sanottua vallankumouslinjaa, käytti erittäin rajua retoriikkaa. Parhaiten tämän näkee hänen loppuvuoden 1917 järjestäytymisasiä ja yleislakkoa koskevissa kirjoitteluissaan. Pienten toimitusten henkilökohtaiset mielipiteet, paikallisten merkkihenkilöiden kirjoittelut ja yleisöosasto muodostivat paikallisen tason ytimen. Ne pystyttiin kytkemään valtakunnalliseen tasoon, mikä näkyi esimerkiksi järjestyksenpitoa koskevassa kirjoittelussa ja retoriikassa. Vaikka taistelu vallasta Mikkelin pienessä poliisitoimessa oli ehdottoman paikallinen, samaan aikaan kysymys järjestyksenpidosta oli yksi Suomea ja yhteiskuntaa eniten hajottaneista kansallisista asioista.

Lopuksi siis todettakoon, että vaikka Mikkelissä ja läänissä oli muuhun maahan verrattuna rauhallista, niin ainakin tärkeimmässä ja ainoassa joukkomediassa puhuttiin kovaa, sekä sen perusteella valmius ja tahtotila esimerkiksi laajempaan väkivallan käyttöön oli olemassa molemmin puolin. Miten aikalaislukijat kirjoittelua tulkitsivat, olisi oman tutkimuksensa aihe. Lehdistö oli puoluesidonnaista, mutta ei puolueiden tiukassa ohjauksessa, ja suurempi vaikutus olikin siten pienten toimituskuntien omilla henkilökohtaisilla toimilla. Vaikka lehteen kirjoittivat monet muutkin, päätti toimitus viime kädessä sen, mitä julkaistaan.

Lähteet ja kirjallisuus

Digitaaliset lähteet

Huomioita lehdistöstä historian tutkimuksen kohteena

<https://www.ango.fi/userData/ango/artikkelit/lehdisto1pdf.pdf>

Länsi-Savo

<https://lansi-savo.fi/uutiset/lahella/80d17833-42d2-4a26-9341-596128f64ee7>

Painetut lähteet

Suomen virallinen tilasto

Sanoma- ja aikakauslehdet

Länsi-Savo 24.9.1917 – 28.1.2018

Mikkelin Sanomat 1.1.1917 – 28.1.1918

Suur-Savo 1917 1.1.1917 – 21.9.1917

Vapaus 1.1.1917 – 28.1.1918

Kirjallisuus

Aalto, Eeva-Liisa & Tikka, Esko 1990. Maakunnan kantava ääni, Länsi-Savo 1889-1989. Oy Länsi-Savo, Mikkelä

Haapala, Pertti; Hoppu, Tuomas 2009. Sisällissodan Pikkujättiläinen. WS Bookwell Oy, Porvoo.

Hassinen, Esa; Kuujo, Erkki; Väänänen, Kyösti; Lakio, Matti 1988. Muuttuvaa Mikkelä – Mikkelin kaupungin historia II 1918 – 1986. Sisälähetysseuran kirjapaino Raamattutalo, Pieksämäki.

Herasalo, N.V 1955. Suojeluskuntain historia I. Lahden kirjapaino- ja sanomalehti-osakeyhtiö, Lahti.

Historiikka ja muistelmia kaksikymmenvuotiselta taipaleelta. Osuuskunta Vapaus r.l. Toiminta ja tilit

Hämäläinen, Reijo 2015. Työväenlehden arktinen taival. Bookwell Oy, Porvoo

Ignatius, Tarja Helena 2007. ”Me epämääräisesti pelkäämme ydinsotaa – Euro-ohjuskiista ja kylmän sodan retoriikka kuudessa suomalaisessa sanomalehdessä 1979-1983. Joensuun yliopisto.

Ikonen, Antti 2009. Kangaslampi – Historiaa kivikaudelta 2000-luvulle. WS Bookwell Oy, Jyväskylä.

Jussila, Osmo 2004. Suomen suuriruhtinaskunta 1809 – 1917. WSOY, Helsinki.

Jyränki, Antero 2017. Suurvaltojen välissä – Suomi sata vuotta. Printon, Tallinna.

Kananen, Ilkka; Haavisto, Heikki 1986. MTK ja Suomen maatalouspolitiikka – Elintarvikepulasta omavaraisuuteen 1917 – 1949. Oy Länsi-Suomi, Rauma.

Karttunen, K.I. Vapaussodan muistelmia Mikkelistä ja Savon Rintamalta

Kuujo, Erkki. Entisajan Mikkelin 1971. Mikkelin kaupungin vaiheita 1838-1917. Mikkelin.

Kärkkäinen, Lassi 2014. Uskomatonta ympäristöterrorismia: Persianlahden sodan ympäristötuhojen uutisoinnin diskurssit ja retoriset keinot vaikutuskeinot Helsingin Sanomissa 27.12.1990-31.5.1991. Itä-Suomen yliopisto.

Lackman, Matti 2017. Kullervo Manner – Kumouksellisen muotokuva. Amanita Oy, Somerniemi.

Lahikainen, Markku 2006. Vapaus-lehti 100 vuotta

Lakio, Matti 1975. Mikkelin kaupunginvaltuusto 1875 – 1975. Länsi-Savon Kirjapaino, Mikkelin.

Landgrèn, Lars-Folke; Leino-Kaukiainen, Pirkko; Tommila, Päiviö 1988. Suomen lehdistön historia: 1, Sanomalehdistön vaiheet vuoteen 1905. Kustannuskiila, Kuopio.

Lappalainen, Jussi T. 1981. Punakaartin sota 1. Valtion painatuskeskus, Helsinki.

Lappalainen, Jussi T. 1981. Punakaartin sota 2. Valtion painatuskeskus, Helsinki.

Liikanen, Ilkka 1995. Fennomania ja kansa – Joukkojärjestäytymisen läpimurto ja Suomalaisen puolueen synty. Gummerus kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Manninen, Ohto; Luntinen, Pentti 1992. Itsenäistymisen vuodet 1917-1920 Osa 1. Irti Venäjästä. VAPK, Helsinki.

- Manninen, Turo 1982. Vapaustaistelu, kansalaissota ja kapina. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Meinander, Henrik 2006. Suomen historia. WS Bookwell Oy, Porvoo.
- Meinander, Henrik 2012. Tasavallan tiellä: Suomi kansalaissodasta 2010-luvulle. Schildts&Söderströms, Helsinki
- Mickelsson, Rauli 2015. Suomen puolueet – Vapauden ajasta maailmantuskaan. Vastapaino, Tampere.
- Mikkelin työväenyhdistys 1965. Mikkelin työväenyhdistys 1890-1965. Kirjapaino Kursiivi Oy, Helsinki.
- Peltonen, Matti 2004. Suomen maatalouden historia – Kasvun ja kriisien aika 1870-luvulta 1950-luvulle. Gummerus kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- Puukko, A.F & Karttunen K.I. 1923. Historiallinen katsaus Mikkelin lyseon vaiheisiin 1872 – 1922. Mikkelin uusi kirjapaino, Mikkelä.
- Rantatupa, Heikki 1979. Elintarvikehuolto ja -säännöstely Suomessa vuonna 1914 – 1921. Tampereen pikakopio Oy, Tampere.
- Rautavirta, Kaija 2010. Petusta pitsaan – Ruokahuollon järjestelyt kriisiaikojen Suomessa. Yliopistopaino, Helsinki.
- Ruhe, Algot 1919. Woodrow Wilson. K.J. Gummerus Osakeyhtiö, Jyväskylä
- Soikkanen, Hannu 1966. Kunnallinen itsehallinto kansanvallan perustana – Maalaiskuntien itsehallinnon historia. Maalaiskuntien liiton kirjapaino, Helsinki.
- Suonoja, Kyösti 1968. Suomen osuuskauppaliikkeen jakautuminen. KK:n kirjapaino, Helsinki.
- Salokangas, Raimo 2002. Suomen historian pikkujättiläinen Werner Söderström Oy, Helsinki
- Sarajärvi, Anneli; Tuomi, Jouni 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi Oy, Helsinki.
- Tommila, Päiviö; Ekman-Salokangas, Ulla; Aalto, Eeva-Liisa; Salokangas, Raimo 1988. Suomen lehdistön historia 7. Hakuteos Savonlinna – Övermarks tidning Sanoma- ja paikallislehdistö 1771 – 1985. Kustannuskiila, Kuopio.

Tommila, Päiviö; Ekman-Salokangas, Ulla; Aalto, Eeva-Liisa; Salokangas, Raimo 1988. Suomen lehdistön historian 6. Hakuteos Kotokulma-Savon lehti. Sanoma- ja paikallislehdistö 1771-1985. Kustannuskiila, Kuopio.

Teräväinen, Erkki 2008. Sanomalehdistö historian tutkimuksen lähteenä

Tiihonen, Seppo 2015. Keisarin oikea käsi – Venäjän valtiollinen johtaminen ja Suomi. Unigrafia Oy, Helsinki.

Tommila, Päiviö & Salokangas, Raimo 1998. Sanomia kaikille: Suomen lehdistön historia I. Edita, Helsinki

Tommila, Päiviö & Salokangas, Raimo, Nygård, Toivo 1987. Sanomia kaikille: Suomen lehdistön historia II. Edita, Helsinki

Tiihonen, Seppo 2015. Keisarin oikea käsi – Venäjän valtiollinen johtaminen ja Suomi. Unigrafia Oy, Helsinki.

Upton, Anthony F. 1981. Vallankumous Suomessa 1917-1918. K.J. Gummerus kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Vihavainen, Timo 2013. Ryssäviha – Venäjä-pelon historia. Bookwell Oy, Juva.

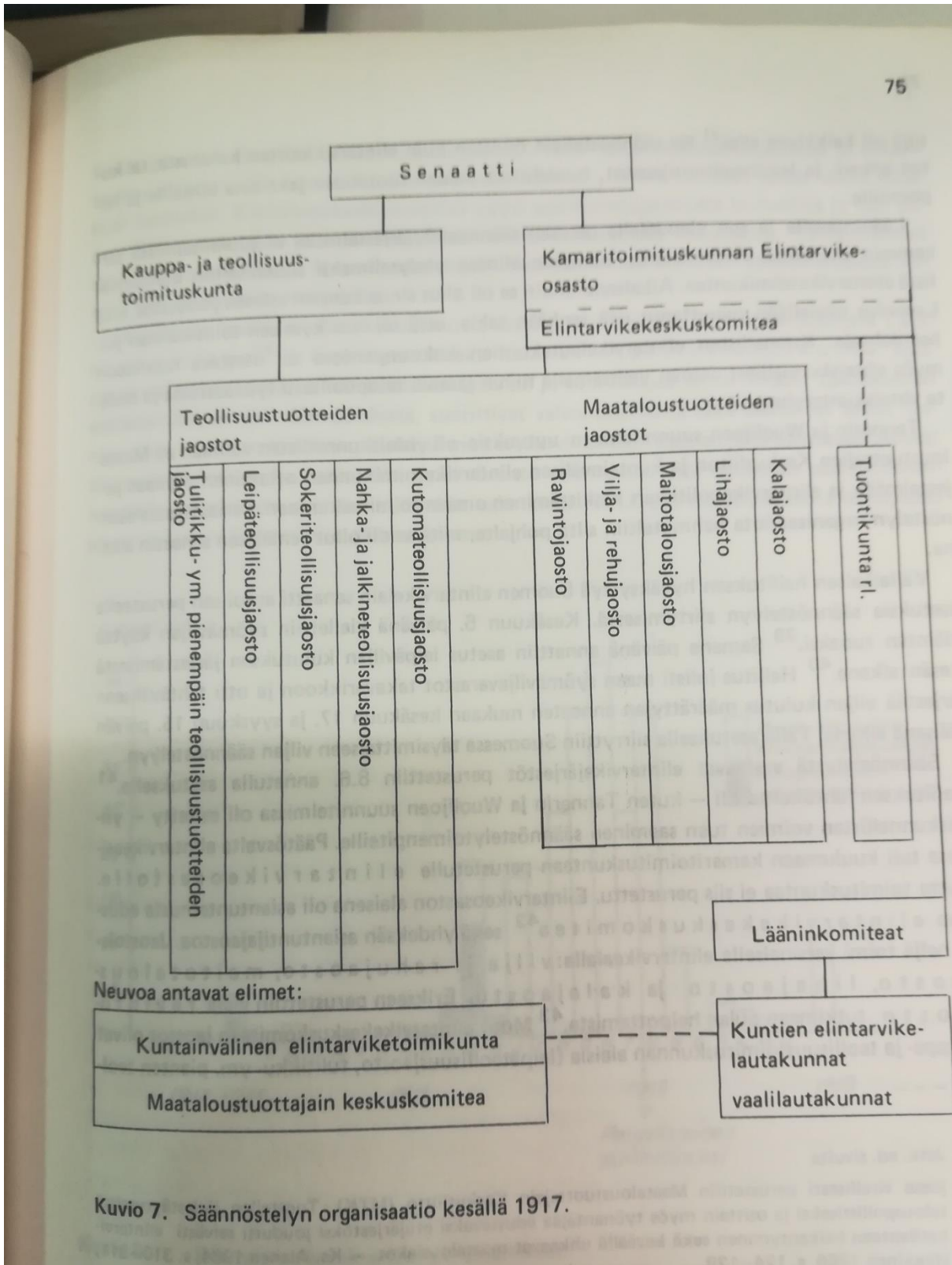
Vihola, Teppo 1992. Mikkelin maalaiskunnan kirja. Mikkelin maalaiskunta ja maaseurakunta. Gummerus, Jyväskylä.

Viitamies, Janne 2000. Tuuman laudoista kyhätty aita – Mikkelin esikaupunkilaisten kapina ja mentaliteetti 1918. Helsingin yliopisto.

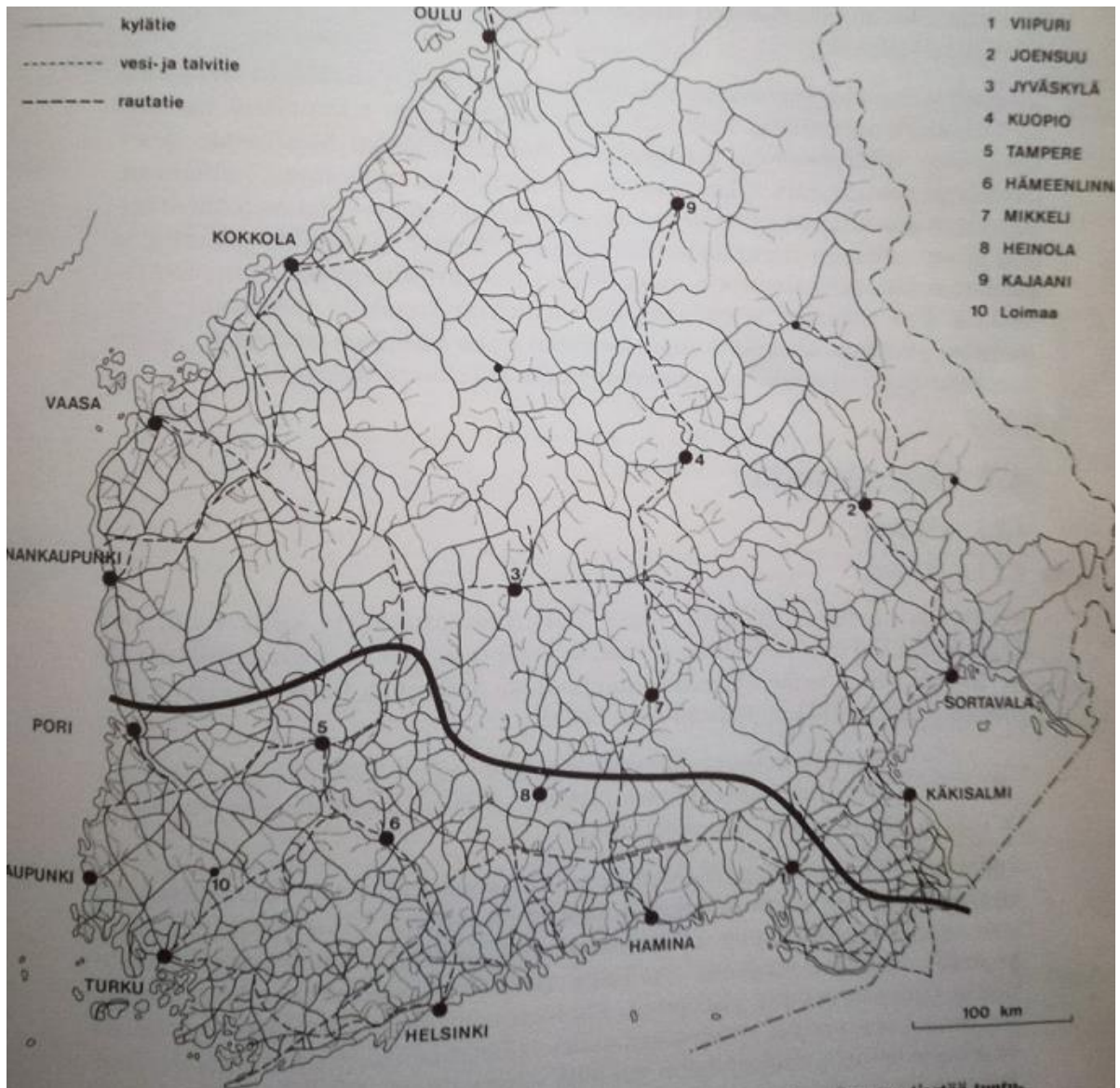
Virrankoski, Pentti, 2009. Suomen historia 1&2. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Wirilander, Hannele 2008. Savon historia: 4, Uudistuksiin heräävä Savo 1870-1918. Savon säätiö, Mikkeli.

Liitteet

Kaavio elintarvikelautakuntien organisaatiosta. Liite 1. Lähde: *Elintarvikehuolto ja säännöstely Suomessa vuonna 1914 – 1921*.

Kartta, jossa näkyy sisällissodan rintamalinja tammikuussa 1918 (paksu musta viiva) sekä rautatieverkko (ohut katkoviiva). Numeroidut pisteet keskeisiä kaupunkeja. Pieksämäki sijaitsee rautatieristeyksessä Mikkelin pohjoispuolella ja siitä itään lähtee Huutokoski-Parikkala-rata. Liite 2. Lähde: *Punakaartin sota I*.